

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО»**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС»**

(відповідно до вимог ECTS)

**Харків
«Право»
2012**

ББК 67.9(4УКР)310

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 2 від 27.04.2012 р.)*

У к л а д а ч і: В. В. Комаров (вступ, розділи 1-2, 4-10, теми 1, 10,
11, 12, 32, 37, 38),
В. В. Баранкова (теми 29, 35),
В. А. Бігун (теми 30, 31),
С. В. Васильєв (тема 2),
К. А. Гузе (тема 8),
К. В. Гусаров (теми 3, 25, 26),
М. В. Жушман (тема 33),
О. В. Колісник (тема 34),
В. Ю. Мамницький (теми 17, 18),
П. І. Радченко (теми 6, 21),
О. В. Рожнов (теми 13, 15, 16),
Н. Ю. Сакара (теми 5, 14, 19),
Г. О. Світлична (теми 9, 24),
Д. М. Сібільов (теми 7, 36),
І. В. Удальцова (теми 22, 23),
Д. М. Шадура (тема 4),
О. В. Шутенко (теми 20, 27, 28)

**Навчально-методичний посібник для самостійної
Н 15 роботи та практичних занять з навчальної дисципліни
«Цивільний процес» (відповідно до вимог ECTS) /**
уклад.: В. В. Комаров, В. В. Баранкова, В. А. Бігун та ін. –
Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»,
2012. – 168 с.

ББК 67.9(4УКР)310

© Національний університет «Юридична
академія України», 2012

© Право, 2012

ВСТУП

Навчальна дисципліна “Цивільний процес” включає поняття про предмет і систему цивільного процесуального права, принципи цивільного судочинства, суб’єктів цивільних процесуальних правовідносин, процесуальні строки й судові витрати, докази й доказування, юрисдикцію та підсудність, види проваджень цивільного процесу в суді першої інстанції та при перегляді судових рішень, виконання судових рішень, господарське та адміністративне судочинство, третейське судочинство, нотаріальний процес тощо.

Вивчення курсу передбачає розуміння студентами значення основних категорій цивільного процесуального права, змісту процесуальних інститутів, постанов пленумів Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, оволодіння навичками правильного тлумачення норм цивільного процесуального права та практичного їх застосування при вирішенні конкретних судових справ, досвідом аналітичної роботи.

У результаті опанування навчальної дисципліни “Цивільний процес” студенти повинні:

– **знати** стан основних проблем науки цивільного процесуального права; сутність процесуальних категорій; функції судової влади в системі державної влади та форми їх здійснення; суть і значення цивільної процесуальної форми; джерела цивільного процесуального права та їх структуру; поняття й значення цивільних процесуальних правовідносин, їх місце у механізмі правового регулювання; правовий статус суду та осіб, які беруть участь у справі, їх процесуальні права та обов’язки; чинні норми цивільного процесуального права, зміст правових інститутів; систему процесуальних актів та вимоги, яким вони мають відповідати; порядок реалізації судових рішень; несудові та альтернативні форми захисту цивільних прав і законних інтересів; практику застосування цивільного процесуального законодавства, перспективні та основні напрямки розвитку цивільного процесуального законодавства, його адаптації до міжнародних стандартів здійснення правосуддя у цивільних справах;

– **уміти** правильно тлумачити та застосовувати норми цивільного процесуального права; використовувати дані науки цивільного процесуального права для вирішення професійних завдань; оцінювати докази в цивільній справі; складати цивільно-процесуальні документи й ділову документацію; аргументувати власну точку зору та прийняте рішення.

Для вивчення навчальної дисципліни рекомендовано таку літературу:

Курс цивільного процесу: підруч. / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.

Комаров В. В. Окреме провадження : моногр. / В. В. Комаров, Г. О. Світлична, І. В. Удальцова; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 312 с.

Комаров В. В. Позовне провадження: моногр. / В. В. Комаров, Д. Д. Луспеник, П. І. Радченко та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – С. 551.

Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України / В. В. Комаров. – Х. : Право, 2012. – 624.

Комаров В. В. Нотаріат в Україні: підруч. / В. В. Комаров, В. В. Баранкова. – Х. : Право, 2011.

Комаров В. В. Международный коммерческий арбитраж: В. В. Комаров, В. Н. Погорецкий. – Х. : Право, 2009.

Цивільний процес України. Академічний курс: підруч. / за ред. С. Я. Фурси. – К. : КНТ, 2009.

Балюк М. І. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях): коментарі, рекомендації, пропозиції / М. І. Балюк, Д. Д. Луспеник. – Х. : Харків юрид., 2008. – (Сер. Судова практика).

Де Сальвіа М. Прецеденты Европейского суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. / М. де Сальвіа. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004.

ЗАТВЕРДЖЕНО
вченою радою Національного університету
“Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого”
(протокол № 9 від 22 квітня 2011 р.)

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС”

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Сфера цивільного процесу. Судовий захист прав і охоронюваних законом інтересів. Сутність правосуддя в цивільних справах і цивільного судочинства. Система судів цивільної юрисдикції. Поняття цивільного процесу (цивільного судочинства). Цивільне судочинство й інші форми судочинства. Професія судді і судовий метод.

Доступність правосуддя в цивільних справах і право на справедливий судовий розгляд. Усесвітній рух доступу до правосуддя. Доступність правосуддя як міжнародний стандарт. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод і її застосування в цивільному судочинстві. Право на справедливий судовий розгляд та його складові. Роль Ради Європи в гармонізації цивільного процесуального законодавства та практика його застосування. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи щодо доступності правосуддя в цивільних справах.

Цивільне процесуальне право як галузь права. Предмет цивільного процесуального права. Метод правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин. Цивільне процесуальне законодавство. Межі дії цивільного процесуального закону. Судова практика в цивільному судочинстві. Наука цивільного процесуального права. Видатні представники науки цивільного процесуального права кінця XIX – початку XX ст. (О. Бюлов, Є.В. Васьковський, А.Х. Гольмстен, В.М. Гордон, І.Ф. Тимковський, А.В. Куніцин, П.П. Цитович, В.П. Даневсь-

кий, М.А. Гредескул, Б.В. Попов, Т.М. Яблочков). Учені-процесуалісти радянської доби (А.О. Добровольський, М.А. Гурвич, Н.О. Чечина, Д.М. Чечот, О.Ф. Клейнман, С.Ю. Кац, М.Й. Штефан, В.К. Пучинський, В.М. Семенов, К.С. Юдельсон, І.М. Зайцев, Ю.К. Осипов). Представники західноєвропейської науки цивільного процесуального права (лорд Вульф, М. Каппеллетті, Ж. Сталев, М. Савчук, А. Цукерман, Дж. Якобс, Д. Йолович, Дж. Таруффо, Г. Хазард, Р. Штюрнер).

Принципи цивільного судочинства та їх система. Поняття та система принципів цивільного судочинства. Загально-визнані принципи права та судове правозастосування (верховенства права, правової визначеності, субсидіарності тощо). Правові аксіоми в цивільному судочинстві.

Окремі принципи цивільного судочинства. Принцип законності. Принцип незалежності суддів та підкорення їх тільки закону. Принцип рівності учасників перед законом та судом. Принцип гласності судового процесу та його повне фіксування технічними засобами. Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження. Принцип національної мови. Принцип обов'язковості виконання рішень, ухвал, постанов суду. Принцип диспозитивності. Принцип змагальності. Принцип рівноправності сторін.

Склад суду, апарат суду, відводи. Правосуб'єктність органів судової влади. Склад суду. Помічник судді, консультант суду. Секретар судового засідання. Судовий розпорядник. Відвід судді та працівників апарату судів.

Цивільна юрисдикція. Поняття цивільної юрисдикції. Юрисдикція суду щодо справ позовного провадження. Юрисдикція суду щодо справ наказного провадження. Юрисдикція суду щодо справ окремого провадження.

Підсудність цивільних справ. Поняття підсудності. Види підсудності. Правила територіальної підсудності цивільних судів. Наслідки порушення правил підсудності. Порядок передачі справ з одного суду до іншого.

Сторони. Поняття сторін. Процесуальні права та обов'язки сторін. Процесуальна співучасть. Неналежний відповідач і порядок його заміни. Залучення співвідповідачів. Проце-

суальне правонаступництво.

Треті особи. Поняття третіх осіб. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.

Органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Підстави та форми участі в цивільному процесі Уповноваженого Верховної Ради України, прокурора, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб, які захищають права інших осіб. Порядок порушення цивільної справи на захист прав та охоронюваних законом інтересів інших осіб. Участь органів державної влади та місцевого самоврядування в процесі для подання висновку у справі.

Представництво в суді. Поняття представництва в суді та його відмінність від суміжних процесуальних інститутів. Види судового представництва. Процесуальне становище та повноваження представника в суді.

Особи, що сприяють здійсненню правосуддя. Свідок. Експерт. Спеціаліст. Перекладач. Особа, яка надає правову допомогу.

Процесуальні правовідносини та умови процесуальної діяльності. Поняття цивільних процесуальних правовідносин. Передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин. Елементи цивільних процесуальних правовідносин. Судовий розсуд.

Зловживання процесуальними правами. Зловживання процесуальними правами як наукова проблема. Поняття зловживання процесуальними правами. Види зловживань процесуальними правами. Протидія зловживанню процесуальними правами.

Процесуальні строки. Поняття процесуальних строків та їх види. Обчислення процесуальних строків. Продовження та поновлення процесуальних строків. Службові строки.

Судові витрати. Поняття і види судових витрат. Судовий збір. Види витрат, пов'язані з розглядом справи. Повернення судового збору та коштів на оплату витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду судової справи. Розподіл судових витрат між сторонами.

Заходи процесуального примусу. Поняття процесуального примусу. Види заходів процесуального примусу. Підстави застосування заходів процесуального примусу. Відшкодування майнових збитків.

Доказування в цивільному судочинстві. Поняття і мета судового доказування. Поняття судових доказів. Предмет доказування. Факти, які не потребують доказування. Належність доказів і допустимість засобів доказування. Оцінка судових доказів. Забезпечення доказів.

Судові докази. Пояснення сторін і третіх осіб. Право сторін “на кривду”. Показання свідків. Письмові докази. Речові докази. Висновок експерта.

Розділ II. ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Позовне провадження

Позов. Поняття позову і його елементи. Види позовів. Захист інтересів відповідача від позову. Зустрічний позов. Зміна позову. Відмова від позову. Визнання позову. Мирова угода. Забезпечення позову. Право на звернення до суду за судовим захистом. Передумови права на звернення до суду та порядок його здійснення. Позовна заява та її реквізити. Порядок виправлення недоліків позовної заяви. Повернення заяви. Підстави відмови у прийнятті заяви. Правові наслідки відкриття провадження у справі.

Провадження у справі до судового розгляду. Мета, значення та порядок провадження у справі до судового розгляду. Зміст і процесуальний порядок провадження попереднього судового засідання. Призначення справи до судового розгляду. Судові повідомлення і виклики.

Судовий розгляд цивільних справ. Поняття та значення судового розгляду. процесуальний порядок судового розгляду. Відкладення розгляду справи та перерва в її розгляді. Зупинення провадження по справі. Закінчення справи без винесення су-

дового рішення. Фіксування судового процесу технічними засобами. Електронний цивільний процес.

Рішення суду першої інстанції. Поняття та види рішень суду. Вимоги, яким повинно відповідати судове рішення. Зміст судового рішення. Усунення недоліків рішення судом, який його ухвалив. Законна сила судового рішення. Ухвали суду першої інстанції.

Заочний розгляд справи. Умови та порядок заочного розгляду справи. Сутність заочного рішення, його зміст та законна сила. Порядок перегляду заочного рішення. Скасування та оскарження судового рішення.

Неповні провадження

Наказне провадження. Сутність наказного провадження. Підстави для видачі судового наказу. Порушення наказного провадження. Судовий наказ як процесуальний акт і процесуальний документ. Скасування судового наказу. Набрання судовим наказом законної сили. Видача судового наказу стягувачеві.

Окреме провадження. Загальна характеристика окремого провадження, його особливості. Справи про зміну правового статусу фізичної особи та встановлення фактів, що мають юридичне значення (визнання фізичної особи обмежено дієздатною чи недієздатною; надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її мертвою; усиновлення; встановлення фактів, що мають юридичне значення). Справи про визнання або відновлення неоспорюваних суб'єктивних прав (відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі; передача безхазяйної нерухомої речі в комунальну власність; визнання спадщини відумерлою). Справи про застосування встановлених законом заходів щодо захисту прав та законних інтересів (надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; справи про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу; справи про закриття банками інформації, яка містить банківську таємницю щодо юридичних та фізичних осіб).

Р о з д і л III. ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Моделі оскарження та перегляду судових рішень. Судові помилки, їх причини та класифікація. Право на оскарження судових рішень та право на справедливий судовий розгляд. Форми перегляду судових рішень. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ та роль Верховного Суду України у формуванні судової практики.

Апеляційне провадження. Загальна характеристика апеляційного оскарження та перевірки судових рішень і ухвал. Право апеляційного оскарження та порядок його здійснення. Підготовка справи до розгляду в суді апеляційної інстанції. Розгляд справи судом апеляційної інстанції. Повноваження суду апеляційної інстанції. Підстави для скасування рішень та ухвал судом апеляційної інстанції.

Касаційне провадження. Сутність та значення перегляду судових рішень в касаційному порядку. Право касаційного оскарження та порядок його здійснення. Підготовка справи до розгляду. Повноваження суду касаційної інстанції. Підстави для скасування рішень та ухвал судом касаційної інстанції. Оскарження ухвал суду першої інстанції.

Перегляд судових рішень Верховним Судом України. Загальна характеристика перегляду судових рішень Верховним Судом України. Суб'єкти та об'єкти оскарження рішень Верховним Судом України. Підстави для подання заяви про перегляд судових рішень. Процедура перегляду рішень Верховним Судом України. Повноваження Верховного Суду України. Обов'язковість судових рішень Верховного Суду України.

Провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами. Сутність та значення провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами. Підстави перегляду у зв'язку з нововиявленими обставинами. Процесуальний порядок перегляду у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Р о з д і л І V. ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ. ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Виконавче провадження у структурі цивільного процесу. Виконання судових рішень як частина цивільного процесу. Учасники виконавчого провадження. Роль суду у стадії виконання судових рішень. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах

Загальні правила виконавчого провадження. Підстави виконання та виконавчі документи. Строки пред'явлення виконавчих документів до виконання. Порядок та умови здійснення виконавчого провадження. Заходи примусового виконання.

Окремі виконавчі дії. Звернення стягнення на майно боржника. Звернення стягнення на будинки. Звернення стягнення на майно і грошові суми боржника, що знаходиться в інших осіб або належить боржникові від інших осіб. Звернення стягнення на заробітну плату, пенсію та стипендію боржника. Звернення стягнення на майно боржника – юридичної особи. Розподіл стягнутих сум між стягувачами. Виконання рішень про передачу певних предметів і здійснення певних дій.

Поворот виконання та судовий контроль. Поворот виконання судових рішень. Порядок, строки, особливості повороту виконання в окремих категоріях цивільних справ. Судовий контроль за виконанням судових рішень, його правова природа. Право сторони виконавчого провадження на оскарження дій або бездіяльності державного виконавця та порядок його реалізації. Розгляд скарги та судові рішення за скагою.

Відновлення втраченого судового провадження. Поняття втрати судового провадження. Процесуальний порядок відновлення втраченого судового провадження. Рішення суду про відновлення втраченого судового провадження.

Р о з д і л V. МІЖНАРОДНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Природа міжнародного цивільного процесу. Поняття міжнародного цивільного процесу. Джерела міжнародного цивільного процесу. Правове становище іноземних осіб у цивільному процесі.

Окремі питання міжнародного цивільного процесу. Підсудність цивільних справ за участю іноземних осіб. Проведення у справі за участю іноземної особи до судового розгляду. Визнання і виконання рішень іноземних судів в Україні.

Конвенційний механізм захисту прав людини Європейським судом з прав людини. Статус Європейського суду з прав людини. Порядок звернення до Європейського суду з прав людини. Процедура прийняття скарги Європейським судом з прав людини та її розгляд. Рішення Європейського суду з прав людини та їх виконання в національних правопорядках.

Р о з д і л VI. ПРОВАДЖЕННЯ В ГОСПОДАРСЬКИХ ТА АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДАХ

Господарське судочинство. Система господарських судів. Підвідомчість справ господарським судам. Підсудність справ господарським судам. Учасники господарського процесу. Представництво в господарському процесі. Порушення провадження у справі та розгляд справ господарськими судами. Перегляд рішень господарського суду. Виконання рішень господарських судів.

Адміністративне судочинство. Адміністративні суди та їх система. Адміністративна юрисдикція. Підсудність справ. Учасники адміністративного судочинства. Проведення в адміністративному суді першої інстанції. Судові рішення. Особливості провадження в окремих категоріях адміністративних справ. Перегляд рішень адміністративних судів. Виконання рішень адміністративних судів.

Р о з д і л VII. НОТАРІАТ І НОТАРІАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Нотаріат і суд. Поняття нотаріату. Модель нотаріату латинського типу. Правовий статус нотаріуса. Компетенція нотаріальних органів. Страхування цивільної відповідальності нотаріуса. Контроль за діяльністю нотаріуса.

Нотаріальний процес. Поняття нотаріального процесу. Принципи нотаріального процесу. Суб'єкти нотаріального процесу. Стадії нотаріального процесу. Загальні правила вчинення нотаріальних дій.

Нотаріальні провадження. Нотаріальні дії, спрямовані на посвідчення безспірного права. Нотаріальні дії, спрямовані на посвідчення і засвідчення безспірних фактів. Нотаріальні дії, спрямовані на надання виконавчої сили платіжним зобов'язанням і борговим документам. Нотаріальні дії, спрямовані на зберігання спадкового майна та документів.

Взаємодія національного й іноземного нотаріатів. Міжнародно-правове співробітництво в нотаріальній сфері. Міжнародний обіг нотаріальних актів. Міжнародний союз нотаріату.

Р о з д і л VIII. АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПОРІВ

Третейське судочинство. Третейські суди. Значення третейського розгляду цивільно-правових спорів. Порядок розгляду спорів третейським судом. Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів. Провадження у справах про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів.

Міжнародний комерційний арбітраж. Поняття і види міжнародного комерційного арбітражу. Міжнародно-договірна уніфікація комерційного арбітражу. Міжнародні регламенти, Типовий закон про міжнародний комерційний арбітраж ЮНСІТРАЛІ. Арбітражна угода та компетенція міжнародного комерційного арбітражу. Рішення міжнародного комерційного арбітражу та їх виконання.

Медіація в судочинстві. Сутність медіації. Принципи медіаційної процедури. Присудова медіація. Зовнішня медіація. Практика застосування медіації.

3. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тема	Всього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	2	3	4	5	6

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Загальні положення цивільного судочинства – 36 год

1	Доступність правосуддя та предмет цивільного процесуального права	12	4	2*	6
2	Принципи цивільного судочинства	6	2	2	2
3	Склад суду, апарат суду, відводи	2	-	-	2
4	Цивільна юрисдикція	10	4	2	4
5	Підсудність цивільних справ	6	2	2	2

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Учасники цивільного процесу – 34 год

6	Сторони в цивільному процесі	14	4	4	6
7	Треті особи в цивільному процесі	6	2	2	2
8	Органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб	6	2	2	2
9	Представництво в суді	6	2	2	2
10	Особи, що сприяють здійсненню правосуддя	2	-	-	2

*Колоквіум

Продовження табл.

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Умови процесуальної діяльності,
докази та об'єкти цивільного процесу – 34 год**

11	Цивільні процесуальні правовідносини	6	2	2*	2
12	Зловживання процесуальними правами	2	–	–	2
13 } 14 }	Процесуальні строки Судові витрати	2	–	–	2
15	Заходи процесуального примусу	2	–	–	2
16	Доказування та докази в цивільному процесі	11	4	4	3
17	Позов	6	2	2	2
18	Пред'явлення позову. Відкриття провадження у справі	5	2	2	1

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. Провадження в суді першої інстанції – 40 год

19	Провадження у справі до судового розгляду	5	2	2	1
20	Судовий розгляд цивільних справ	8	2	4	2
21 } 22 }	Рішення суду першої інстанції Заочний розгляд справи	10	4	4	2
23	Наказне провадження	5	2	2	1
24	Окреме провадження	12	4	4	4

Закінчення табл.

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ V. Провадження по перегляду судових рішень та інші види проваджень – 32 год

25	Апеляційне провадження	8	4	2	2
26 } 27 }	Касаційне провадження Перегляд судових рішень Верховним Судом України	10	4	4	2
28	Провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами	2	–	–	2
29	Виконавче провадження	10	4	4	2
30	Відновлення втраченого судового провадження	2	–	–	2

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ VI. Інші процесуальні форми захисту – 36 год

31	Міжнародний цивільний процес	8	4	2	2
32	Конвенційний механізм захисту прав людини Європейським судом з прав людини	4	2	–	2
33	Господарське судочинство	6	2	2	2
34	Адміністративне судочинство	4	–	2	2
35	Нотаріат і нотаріальний процес	8	4	2	2
36 } 37 }	Третейське судочинство Міжнародний комерційний арбітраж	4	2	–	2
38	Медіація та цивільний процес	2	–	–	2

НАСКРІЗНИЙ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ

Індивідуальна робота – 22 год

Разом	234	72	62	78
-------	-----	----	----	----

4. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Т е м а 1. Доступність правосуддя та предмет цивільного процесуального права

(колоквіум)

Питання для обговорення

1. Судова влада і правосуддя в цивільних справах.
2. Поняття цивільного процесу (цивільного судочинства).
3. Цивільне судочинство та інші форми судочинства.
4. Доступність правосуддя як міжнародний стандарт.
5. Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод і її застосування в цивільному судочинстві.
6. Право на справедливий судовий розгляд та його складові.
7. Внесок Ради Європи в гармонізацію цивільного процесуального законодавства та практику його застосування.
8. Цивільне процесуальне законодавство.
9. Наука цивільного процесуального права.

Список літератури за темою

Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова . – Х. : Право, 2011. – 1352 с.

Комаров В. В. Предмет цивільного процесуального права / В. В. Комаров. – Х.: Юрид. акад., 1992.

Проблеми науки гражданского процессуального права / под ред. В. В. Комарова. – Х.: Право, 2002.

Комаров В. Новелізація цивільного процесуального законодавства та засади нового Цивільного процесуального кодексу України / В. В. Комаров // Вісн. Акад. прав. наук України. – Х., 2004. – № 2 (33); № 3 (34). – С. 467-482.

Комаров В. В. Проблеми теорії та практики цивільного

судочинства: моногр. / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова та ін.; за заг. ред. В. В. Комарова. – Х.: Харків юрид., 2008.

Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах: моногр. / Н. Ю. Сакара. – Х.: Право, 2010.

Комаров В. В. Право на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві: навч. посіб. / В. В. Комаров, Н. Ю. Сакара. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007.

Міжнародні стандарти у сфері судочинства. – К.: Істина, 2010. – 488 с.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 13.

Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9 // Бюл. М-ва юстиції України. – 2000. – № 4.

Про незалежність судової влади: постанова Пленуму Верховного Суду України від 13.06.2007 р. № 8 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2007. – № 6.

Т е м а 2. Принципи цивільного процесуального права

Питання для обговорення

1. Поняття принципів цивільного процесуального права.
2. Система принципів цивільного процесуального права.
3. Загальновизнані принципи права й норми міжнародного права та судове правозастосування.
4. Правові аксіоми в цивільному процесі.
5. Характеристика окремих принципів цивільного процесу.

Завдання

1. Л. звернулася з позовом до М. про визнання майна спільною сумісною власністю подружжя та його поділ. Суд визнав право спільної сумісної власності подружжя на земельну ділянку, будинок, дачну садибу, автомобіль та провів їх поділ.

У своїх заявах до суду позивачка також указала, що частина спірних речей, придбаних у шлюбі: відеокамера, фотоапарат, комп'ютер (куплені в кредит у магазині “Фокстрот”), документи на мисливську рушницю, газовий пістолет, телевізор, які також придбані у шлюбі, знаходяться, як і самі речі, у відповідача, яким ця обставина не заперечувалась. Однак суд залишив поза увагою клопотання позивачки про витребування доказів щодо часу та обставин придбання вказаних спірних речей у зв'язку з наявністю у неї складнощів в отриманні цих доказів, відмовив у задоволенні в цій частині позову за його недоведеністю.

Чи мало місце в цих діях суду порушення принципів цивільного процесуального права?

2. До районного суду надійшов інформаційний запит редактора ТК “Горизонт” про дозвіл на встановлення в залі судового засідання стаціонарної відеоапаратури для фіксування судового процесу при розгляді цивільної справи за позовом прокурора району в інтересах держави в особі міської ради до фізичних осіб – підприємців П. і Т. про визнання угоди купівлі-продажу частини будинку-гуртожитку недійсною.

Суддя районного суду, розглянувши у відкритому судовому засіданні зазначений запит, встановив, що редактор ТК “Горизонт” звернувся із запитом про дозвіл на встановлення в залі судового засідання стаціонарної відеоапаратури для фіксування судового процесу, посилаючись на те, що справа, яку розглядає суд, є предметом громадського інтересу, має виняткове суспільне значення, протягом кількох років висвітлюється ЗМІ України всіх рівнів як друкованими, так і телевізійними.

У судовому засіданні прокурор як представник міської ради висловився за надання дозволу на фіксування судового процесу шляхом встановлення в залі судового засідання стаціонарної відеоапаратури, в той час як представники відповідачів висловилися проти такого фіксування.

Дайте характеристику принципу гласності й відкритості судового процесу. Як повинен у даному випадку діяти суддя?

3. При розгляді справи про захист честі, гідності та ділової репутації позивачем були надані як докази особисті листи позивача та звукозапис розмови позивача з відповідачем.

Відповідач звернувся до суду з клопотанням про розгляд справи в закритому судовому засіданні. Позивач заперечував проти таких дій.

На початку судового розгляду суддя оголосив, що судовий розгляд проводитиметься в закритому судовому засіданні.

Чи правомірні дії суду? Чи порушуються тут принципи цивільного процесу?

4. ЗАТ “Український мобільний зв’язок” звернулося в суд з позовом до громадянина В. про стягнення заборгованості за надані послуги зв’язку. Ухвалою районного суду м. Донецька позовна заява залишена без руху у зв’язку з тим, що, по-перше, позивач не додав до позовної заяви копій усіх документів, що додав до позову для відповідача; по-друге, в порушення вимог ст. 7 ЦПК позовна заява викладена російською, а не українською мовою. Позивачу надано строк до 22 лютого 2006 р. для усунення недоліків позовної заяви. Ухвалою цього ж суду від 24 лютого 2006 р. позовну заяву визнано неподаною та повернуто позивачу через те, що останній в установленій суддею строк не усунув недоліків позовної заяви.

Чи є правильними дії суду? Чи порушені в даному випадку будь-які принципи цивільного судочинства?

5. Богданов звернувся до суду з позовом про виселення з квартири своєї дочки Максимової з чоловіком і двома дітьми. В обґрунтування позовних вимог Богданов послався на те, що його дочка і зять створюють своєю поведінкою умови, неможливі для сумісного мешкання з ними в одній квартирі. В судовому засіданні було допитано четверо свідків (по двоє з кожної сторони), які дали суперечливі свідчення. Рішенням місцевого суду в задоволенні позову було відмовлено. Відмовляючи в позові, суд виходив з того, що довід позивача про неможливість сумісного мешкання з відповідачами в судовому засіданні під-

твердження не знайшов.

У апеляційній скарзі Богданов просив скасувати рішення суду, посилаючись на неправильне застосування судом норм матеріального права. Апеляційний суд скаргу задовольнив, мотивуючи своє рішення наступним: оскільки відповідачі права на житлову площу не набули, вони підлягають виселенню як тимчасові мешканці.

Чи є правильними дії суду? Чи порушені в даному випадку принципи цивільного судочинства?

6. Районним судом розглядалася цивільна справа за позовом Т. до Г. про визнання права власності на жилий будинок. До судового засідання відповідач з'явився разом зі своїм представником і заявив суду усне клопотання про допуск його до участі у справі, оскільки хворіє і не має можливості особисто брати участь у розгляді справи.

Суддя відмовив у задоволенні клопотання на підставі того, що представник не є фахівцем у галузі права і не подав нотаріально посвідченої довіреності.

Чи не порушують дії судді принципів цивільного процесу?

7. Громадянин П. звернувся до районного суду з позовом до Л. про стягнення боргу розміром 4 тис. грн.

У судовому засіданні відповідач визнав позов повністю і запропонував передати позивачеві замість грошової суми відеокамеру “Sony” вартістю 6 тис. грн. Позивач не заперечував проти цього, на такій підставі сторони вирішили укласти мирову угоду.

Суддя, у провадженні якого знаходилася справа, відмовився визнати цю мирову угоду, оскільки вартість магнітофона перевищувала розмір боргу.

Чи правильно діяв суддя? Який принцип цивільного процесу порушено?

Т е м а 3. Склад суду, апарат суду, відводи

(для самостійного вивчення)

1. Суд як орган судової влади у цивільному процесі.
2. Склад суду.
3. Помічник судді, консультант суду.
4. Секретар судового засідання. Судовий розпорядник.
5. Відвід судді та окремих працівників апарату суду.

Завдання

8. 15 лютого 2012 р. місцевий Ізюмський міськрайонний суд Харківської обл. розглянув у відкритому судовому засіданні позовну заяву ОСОБИ_4 до ОСОБИ_3 про визнання порядку користування житловим будинком та земельною ділянкою.

Перед початком слухання справи по суті відповідач заявив письмове клопотання про відвід головуючого по справі, вважаючи, що суддя Хайкін В.М. прямо чи побічно заінтересований в результаті розгляду справи.

Суд, вислухавши думку осіб, що беруть участь у справі, та дослідивши матеріали справи, дійшов висновку, що заява не підлягає задоволенню з наступних підстав.

Згідно з ЦПК України ч. 1 ст. 20 суддя не може брати участі в розгляді справи і підлягає відводу, якщо:

- під час попереднього вирішення цієї справи він брав участь у процесі як свідок / експерт / спеціаліст / перекладач / представник / секретар судового засідання;

- він прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи;

- він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, онучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших осіб, які беруть участь у справі;

- якщо є інші обставини, які викликають сумнів в об'єктивності та неупередженості судді.

Вказаний перелік підстав є вичерпним. Відповідачем не надано суду обґрунтованих підстав, передбачених ЦПК України ст. 20, згідно з якими суддя Хайкін В.М. не може брати участі в розгляді даної справи.

Керуючись ст.20-24 ЦПК України, суд ухвалив у задоволенні клопотання відповідача (ОСОБА_3) про відвід судді Хайкіна В.М. – відмовити.

Чи правильного висновку дійшов суд першої інстанції?

9. При розгляді справи Апеляційним судом Закарпатської обл. головуючий колегії суддя Фазикош Г.В. подала заяву про самовідвід у справі за позовом Ужгородського міжрайонного прокурора в інтересах держави в особі Ужгородської районної виконавчої дирекції Закарпатського обласного відділення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності до ОСОБИ_1 (ТОВ «Альтернатива компанії») про відшкодування в порядку регресу завданої шкоди. Заява про самовідвід мотивована тим, що заступником директора виконавчої дирекції Закарпатського обласного відділення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності є її мати.

Хто має вирішувати питання про задоволення чи відмову в задоволенні заяви про самовідвід вказаної судді? Чи підлягає задоволенню заява про самовідвід судді Фазикош Г.В.? Які існують підстави для відводу суддів.

10. При розгляді цивільної справи Київським районним судом м. Харкова до початку з'ясування обставин справи та перевірки їх доказами представник відповідача заявив відвід головуючому в судовому засіданні відповідно до ст. 20 та ст. 23 ЦПК України. Заяву про відвід обґрунтовувано тим, що відповідач видав головуючому судді довіреність на право користування власним автомобілем, що викликає сумніви в об'єктивності та неупередженості судді. Копію довіреності надано суду.

Чи підлягає задоволенню заява про відвід судді? Чи вичерпний перелік підстав для відводу міститься у ст. 20 ЦПК України?

Список літератури за темою

Білицький Р. Відвід суду: дієвий засіб чи процесуальна безпорадність? / Р. Білицький // Юрид. газета. – 2004. – 16 (31 серп.). – С. 4.

Вулицька І. Відвід судді не затягне справи / І. Вулицька // Юрид. газета. – 2003. – 1 (18 лип.). – С. 11.

Диба І. Відвід судді в адміністративному процесі / І. Диба // Юрид. вісн. України. – 2006. – 51 (23-29 груд.). – С. 8.

Колісник О. В. Право на відвід суду в аспекті забезпечення належного судочинства / О. В. Колісник // Сучасні проблеми юрид. науки : тези доп. та наук. повідомл. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2008. – С. 408-411.

Похиленко І. С. Відвід судді в господарському процесі / І. С. Похиленко // Вісн. господарського судочинства. – 2010. – 3. – С. 111-118.

Фоміна К. Відвід судді (Строки розгляду заяви про відвід судді у господарському процесі) / К. Фоміна // Юрид. вісн. України. – 2007. – 37 (15-21 верес.). – С. 13.

Про затвердження Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду: наказ Державної судової адміністрації України від 20.07.2005 р. № 86.

Тема 4. Цивільна юрисдикція

Питання для обговорення

1. Поняття цивільної юрисдикції.
2. Загальні правила цивільної юрисдикції.
3. Критерії розмежування юрисдикції загальних, господарських і адміністративних судів.

Завдання

11. Хоменко О. Г. звернувся до суду з позовом, посилаючись на те, що 3 місяці тому в суді розглядалася справа за по-

зовом Загладька Р. М. до нього про захист честі та гідності і відшкодування моральної шкоди. Рішення в цій справі було ухвалено на його користь, оскільки вказані вимоги виявилися безпідставними. Зазначав, що при розгляді справи йому надавалася оплатна допомога адвоката, а тому просив стягнути з відповідача на його користь збитки, пов'язані понесенням витрат на правову допомогу, в сумі 2000 грн.

Чи підлягає зазначена вимога розгляду в суді? Як має вчинити суддя, отримавши таку позовну заяву?

12. Крилов С.Т. звернувся до суду з позовом, відповідачем у якому було вказано Бабушкінський районний суд м. Дніпропетровська і Державне казначейство України, про відшкодування моральної шкоди. Свої позовні вимоги обґрунтував тим, що на розгляді у зазначеному суді вже більше як півроку знаходиться інша справа за його позовом, що є грубим порушенням вимог ст. 157 ЦПК і ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Просив ухвалити рішення, яким на підставі статей 1167, 1172 ЦК стягнути на його користь із коштів держбюджету моральну шкоду в розмірі 20000 грн. Рішенням Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська в задоволенні позовних вимог відмовлено. Ухвалою Апеляційного суду Дніпропетровської області рішення суду першої інстанції скасовано, провадження у справі закрито.

Дайте аналіз рішенням судів першої і апеляційної інстанції. Якими процесуальними мотивами міг керуватися суд апеляційної інстанції, скасовуючи рішення місцевого суду і закриваючи провадження у справі?

13. Директор товариства з обмеженою відповідальністю Савченко Р. М. звернувся до адвоката з приводу таких питань: 1) стосовно водія його службового автомобіля інспектором ДАІ винесено постанову та притягнуто до адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху; 2) щодо нього самого районним судом винесено постанову про притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 163-1 КпАП, за порушення порядку веден-

ня податкового обліку; 3) податковим повідомленням-рішенням, складеним місцевою Державною податковою інспекцією на підставі Податкового кодексу України, товариству нараховані штрафні санкції у розмірі 1200 грн за порушення порядку ведення касових операцій; 4) рішенням зборів учасників товариства його було звільнено з посади директора, хоча він як учасник цього товариства, якому належить 1/10 частки у статутному фонді, не був повідомлений про час та місце проведення зборів; 5) управління Пенсійного фонду України йому відмовлено у призначенні пенсії за віком у зв'язку з тим, що він продовжує працювати й отримувати заробітну плату.

Савченко запитує, яким чином можна оскаржити зазначені рішення.

Дайте Савченку вичерпні відповіді щодо кожної ситуації.

14. Борисенко В. Р. звернувся до суду з позовом до ТОВ “МЕТРО Кеш енд Кері Україна” про відшкодування шкоди, завданої продажем товару неналежної якості. Вказував, що він придбав посудомийну машину “Bosch” з гарантією 2 роки, однак під час її експлуатації виявлено неполадки і, незважаючи на ремонт, вони виникають знову. Ухвалою Ленінського районного суду м. Полтави було відкрито провадження у справі. У відзиві на позовну заяву відповідач посилався на те, що згідно з внутрішніми правилами клієнтами центрів оптової торгівлі “МЕТРО” можуть бути лише юридичні особи або фізичні особи, які є суб'єктами підприємницької діяльності. Позивач є суб'єктом підприємницької діяльності, на підтвердження чого відповідачем було надано копію його свідоцтва про державну реєстрацію як фізичної особи-підприємця. Крім того, покупцем посудомийної машини згідно з фіскальним чеком і виданою податковою накладною зазначено позивача саме як суб'єкта підприємницької діяльності. Вважаючи, що вимоги позивача підлягають розгляду в порядку господарського судочинства, відповідач просив закрити провадження у справі.

Як має діяти суддя в даному випадку? За якими крите-

ріями розмежовується юрисдикція загальних і господарських судів.

15. Фізична особа – підприємець Смирнов В. Л. звернувся до суду з позовною заявою до Лисичанського міського відділу УМВС України в Луганській області про стягнення матеріальної шкоди. Зазначив, що внаслідок ДТП за участю його водія, який здійснював перевезення пасажирів, і водія відповідача, який керував службовим автомобілем, з вини останнього належному йому автобусу були спричинені пошкодження. Ухвалою Лисичанського міського суду Смирнову відмовлено у відкритті провадження у справі на підставі п. 1 ч. 2 ст. 122 ЦПК.

Чи правильні дії суду? До юрисдикції якого суду, на вашу думку, слід віднести зазначену справу і за якими ознаками?

16. Бабич В.В. звернувся з позовом до Державного комітету лісового господарства України про поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу. Посилявся на те, що наказом голови зазначеного комітету його незаконно звільнено з посади директора Брустурянського державного лісомисливського господарства. Ухвалою Печерського районного суду м. Києва відкрито провадження у справі і призначено судове засідання. Однак у судовому засіданні суд закрив провадження у справі з посиланням на те, що зазначена справа підлягає розгляду за правилами адміністративного судочинства. Своє рішення суд мотивував тим, що в судовому засіданні було встановлено, що згідно із ст. 241 КпАП позивач наділений повноваженнями від імені органів лісового господарства розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення, а це свідчить про те, що він є особою, яка перебуває на публічній службі.

Чи всі трудові спори розглядаються в порядку цивільного судочинства? Що таке публічна служба? Діяльність яких осіб і на яких посадах відноситься до публічної служби? Дайте оцінку діям судді в наведеному випадку. В порядку якого виду судочинства будуть розглядатися вимоги про поновлення на роботі за позо-

вом: а) лікаря районної лікарні; б) головного лікаря районної лікарні; в) вчителя; г) директора школи; д) викладача ВУЗу; е) ректора ВУЗу; і) юрисконсульта міської ради; л) секретаря суду.

17. Юрченко К.Л. звернувся в суд з позовом до Захарова О. В., Управління громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб Головного управління МВС України в м. Києві про зобов'язання вчинити певні дії, а саме: зняти Захарова О. В. з реєстрації за місцем проживання на підставі судового рішення, яким припинено його право власності на жиле приміщення. Ухвалою Оболонського районного суду м. Києва відмовлено у відкритті провадження у справі на підставі п. 1 ч. 2 ст. 122 ЦПК з посиланням на те, що ця справа підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Чи правильно вчинив суд? Які спори належать до юрисдикції адміністративних судів?

18. Мірошниченко А.І. звернулася до суду з позовом до Дарницької районної державної адміністрації в м. Києві. У позовній заяві просила визнати незаконною відмову в постановці її на квартирний облік та зобов'язати відповідача взяти її на квартирний облік. Суддя Дарницького районного суду м. Києва відкрив провадження у справі і призначив судові засідання, однак у судовому засіданні дійшов висновку, що справа підлягає розгляду за правилами адміністративного судочинства, і закрив провадження у справі.

Дайте оцінку діям судді. Які справи розглядаються в порядку адміністративного судочинства?

19. Управління МВС України в Івано-Франківській області звернулося до суду з позовом до Науменка К.Л. про відшкодування завданої матеріальної шкоди. Посилалося на те, що відповідач, перебуваючи на посаді начальника Тисменицького районного відділу міліції, внаслідок перевищення швидкості і втрати керування пошкодив закріплений за ним службовий автомобіль “Шкода Октавія”, чим завдав позивачу як власнику

цього автомобіля матеріальних збитків на суму 34 тис. грн. Рішенням Долинського районного суду позов було задоволено. Ухвалою Апеляційного суду Івано-Франківської області рішення суду першої інстанції було скасоване, провадження у справі закрито на тій підставі, що зазначені вимоги підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Проаналізуйте процесуальні рішення судів першої та апеляційної інстанції? Які спори не розглядаються в порядку цивільного судочинства?

20. Клименко А.М. та Клименко Р.Д. звернулися до суду з позовом до Запорізької міської ради, в якому просили визнати незаконною відмову органу приватизації у приватизації квартири та зобов'язати відповідача передати займану ними квартиру їм у власність. Рішенням Жовтневого районного суду м. Запоріжжя у задоволенні позову було відмовлено. Скасовуючи рішення суду першої інстанції із закриттям провадження у справі, апеляційний суд виходив із того, що спір не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, оскільки позивачі як фізичні особи оскаржують дії суб'єкта владних повноважень, а такий спір законом віднесено до компетенції адміністративних судів.

Дайте оцінку процесуальним рішенням судів першої і апеляційної інстанцій. За якими критеріями розмежовується юрисдикція загальних і адміністративних судів?

21. Халимова З.І. звернулася до суду з позовом до управління Пенсійного фонду України у м. Нова Каховка Херсонської області про стягнення збитків. Свої вимоги обгрунтовувала наявністю рішення адміністративного суду про визнання дій відповідача протиправними щодо проведення перерахунку її пенсії із застосуванням показника середньої заробітної плати за 2009 р., а також тим, що неправильне застосування цього показника відповідачем спричинило заниження розміру її пенсії за період з квітня 2009 р. на суму 464 грн щомісяця, у зв'язку з чим просила стягнути на її користь недоплачену частину пенсії у розмірі 2598 грн. Ухвалою Новокаховського місько-

го суду Херсонської області відмовлено у відкритті провадження у справі на підставі п. 1 ч. 2 ст. 122 ЦПК з посиланням на те, що дана справа відноситься до юрисдикції адміністративних судів.

Дайте оцінку діям судді. В порядку якого виду судочинства розглядаються вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень? Чи змінилося б ваше рішення, якби позивачкою вимоги про відшкодування шкоди було об'єднано з вимогами про визнання дій відповідача незаконними?

22. Івченко В.М. звернулася до суду з позовом до прокуратури Харківської області. Вказувала, що зверталася до прокурора з вимогою порушити кримінальну справу стосовно судді за службовий злочин, однак відповідач, не вирішивши питання про порушення кримінальної справи, надав лише письмову відповідь. Позивачка просила суд визнати незаконними дії відповідача щодо перевірки вказаної заяви і зобов'язати його прийняти рішення в порядку ст. 97 КПК. Ухвалою Червонозаводського районного суду м. Харкова відмовлено у відкритті провадження у справі на підставі п. 1 ч. 2 ст. 122 ЦПК з посиланням на те, що зазначені вимоги розглядаються в порядку адміністративного судочинства. Позивачці роз'яснено право звернутися з позовом до Харківського окружного адміністративного суду. Ухвалою Апеляційного суду Харківської області ухвалу суду першої інстанції змінено з наступних підстав: хоча суд і дійшов правильного висновку щодо відмови у відкритті провадження у справі, однак не тому, що зазначена справа є справою адміністративної юрисдикції, а тому, що рішення і дії прокурора можуть бути оскаржені лише до вищестоящего прокурора або до суду за правилами, передбаченими Кримінально-процесуальним кодексом.

Проаналізуйте процесуальні рішення судів першої та апеляційної інстанцій?

Тема 5. Підсудність цивільних справ

Питання для обговорення

1. Поняття та види підсудності (територіальної юрисдикції).
2. Наслідки порушення правил підсудності.
3. Передача справи з одного суду до іншого.

Завдання

23. Суддя апеляційного суду Харківської області звернувся до Київського районного суду м. Харкова з позовом до ТОВ “Агросоюз” про відшкодування шкоди, спричиненої його автомобілю внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, що сталася з вини водія ТОВ “Агросоюз”. Відповідач звернувся до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ з клопотанням про визначення підсудності даної справи, оскільки однією зі сторін у справі є суддя.

Суддя Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ ухвалою задовольнив клопотання відповідача та визначив підсудність даної цивільної справи Чутівському районному суду Полтавської обл.

Чи правомірні дії відповідача та судді Вищого спеціалізованого суду України? Який вид підсудності має застосовуватися до даної цивільної справи? Визначте, якому суду підсудна дана цивільна справа, якщо: позивач проживає на території Московського р-ну м. Харкова, відповідач має юридичну адресу на території Київського р-ну м. Харкова, шкода була спричинена на території Дзержинського р-ну м. Харкова.

24. Ливак Г.П. 28 листопада 2010 р. звернулася до Люботинського міського суду Харківської області з позовом до Бортнянського С.В., 1998 р.н., про визнання права власності на майно. Свої вимоги позивачка мотивувала тим, що з жовтня 2008 р. вона проживала однією сім'єю з Бортнянським В.Ю. у м. Люботині. Вони мали єдиний бюджет, вели спільне господарство і за період спільного проживання придбали майно: автомобіль ВАЗ-2113, будівельні матеріали, предмети домашньої обстановки та побуту. Бортнянський В.Ю. 4 березня 2010 р.

помер. Його єдиним спадкоємцем є Бортнянський С.В., який проживає на території Київського р-ну м. Харкова. Ухвалою судді Люботинського міського суду Харківської області від 6 грудня 2010 р. провадження у справі було відкрито й призначено попереднє судове засідання. Бортнянська М.О. – законний представник Бортнянського С.В. – подала апеляційну скаргу, в якій просила ухвалу про відкриття провадження у справі скасувати як таку, що постановлена з недотриманням правил підсудності, оскільки Бортнянський С.В. у м. Люботині не мешкає.

Чи підлягає апеляційна скарга задоволенню? Якому суду підсудна дана цивільна справа?

25. Прокурор звернувся до Печерського районного суду м. Києва з позовною заявою в інтересах малолітньої Ількової Г.К. до Ількової О.К. про позбавлення батьківських прав та стягнення аліментів. Суддя Печерського районного суду м. Києва повернув позовну заяву прокурору у зв'язку з тим, що остання не підсудна даному суду, оскільки відповідач зареєстрований на території Святошинського р-ну м. Києва.

В апеляційній скарзі прокурор просив ухвалу Печерського районного суду скасувати як таку, що постановлена з недодержанням правил підсудності. Свої вимоги прокурор мотивував тим, що малолітня Ількова Г.К., в інтересах якої він звертався з позовом до суду, проживає в дитячому будинку, що розташований на території Печерського р-ну м. Києва.

Чи підлягає апеляційна скарга прокурора задоволенню? Який вид підсудності має застосовуватися до даної цивільної справи?

26. Теренова Д.М. звернулася до Святошинського районного суду м. Києва з позовною заявою до Теренова О.М. про визнання недійсною відмови від прийняття спадщини. Ухвалою судді Святошинського районного суду м. Києва позовну заяву було повернуто позивачці для подання до належного суду, оскільки було встановлено, що відповідач зареєстрований на території Печерського району м. Києва.

Теренова Д.М. подала апеляційну скаргу, в якій просила ухвалу Святошинського районного суду м. Києва скасувати, посиляючись на те, що визнання її відмови від прийняття спад-

щини недійсною надасть їй право отримати спадкове майно, до складу якого входить 1/5 частина квартири, що знаходиться на території Святошинського р-ну.

Яке рішення має прийняти апеляційний суд м. Києва?

27. Ухвалою Печерського районного суду м. Києва повернуто для подачі до належного суду позовну заяву банку в особі філії Київського регіонального управління про стягнення з Мілкіши К.Г. та ТОВ “Беркут” 3178,27 грн боргу. Повертаючи позовну заяву банку в особі філії Київського регіонального управління про стягнення з Мілкіши К.Г. та ТОВ “Беркут” 3178,27 грн боргу, суддя районного суду виходив з того, що Мілкіши К.Г. зареєстрований у смт Мерефа Харківської області, а фактичним місцезнаходженням ТОВ “Беркут” є м. Львів. У поданій апеляційній скарзі Банк в особі філії Київського регіонального управління просив скасувати ухвалу суду першої інстанції, а позовну заяву передати для розгляду по суті до того самого суду. Заявник зазначав, що суддя, повертаючи заяву для подачі до належного суду, не звернув уваги, що один з боржників, а саме ТОВ “Беркут”, зареєстрований у Печерському р-ні м. Києва.

Яке рішення має прийняти апеляційний суд м. Києва? Який вид підсудності має застосовуватися до даної справи?

28. Лисова К.А. звернулася до Київського районного суду м. Харкова з позовною заявою до Ірвіна М.В. та ТОВ “Імпортер” про відшкодування матеріальної та моральної шкоди. Ухвалою судді Київського районного суду м. Харкова справа передана на розгляд Держинського районного суду м. Харкова внаслідок задоволення клопотання Ірвіна М.В. про передачу справи за місцем його проживання. Лисова К.А. подала апеляційну скаргу, в якій просила ухвалу про передачу справи на розгляд Держинського районного суду скасувати, а справу повернути на розгляд до Київського районного суду м. Харкова, оскільки, задовольняючи клопотання Ірвіна М.В., суддя не врахував, що відповідач змінив місце проживання після відкриття провадження у справі.

Чи підлягає апеляційна скарга задоволенню?

Тема 6. Сторони в цивільному процесі

Питання для обговорення

1. Поняття сторін у цивільному процесі.
2. Процесуальні права та обов'язки сторін.
3. Процесуальна співучасть.
4. Неналежний відповідач і порядок його заміни.
5. Процесуальне правонаступництво.

Завдання

29. У вересні 2010 р. Пасько звернувся до суду з позовом до ВАТ “Долинська бавовняно-прядильна фабрика” (далі – ВАТ “Волинська БПФ”), Смірної (третя особа – Долинська міська рада) про визнання недійсним ордера, посилаючись на те, що спільним рішенням адміністрації та профкому ВАТ “Долинська БПФ” від 25 листопада 1997 р. його сім'ї надано в ґуртожитку житлові приміщення – блоки.

У зв'язку зі збільшенням членів сім'ї та потребою поліпшення житлових умов спільним рішенням адміністрації та профкому ВАТ “Долинська БПФ” від 24 вересня 2001 р. йому надано половину холу, що межує з його житлом.

За актами приймання-передачі від 1 жовтня 2001 р. житловий фонд ВАТ “Долинська БПФ” передано в комунальну власність.

Рішенням виконкому Долинської міської ради від 30 вересня 2003 р. надано дозвіл квартиронаймачам малосімейного ґуртожитку на переобладнання кімнат під житлові приміщення згідно з проектом реконструкції. Відповідно до будівельного паспорта належна йому квартира повинна складатися з трьох кімнат.

Оскільки відповідач ВАТ “Волинська БПФ” зайняла частину холу, провести реконструкцію своєї квартири позивач не мав можливості, тому звернувся у 2005 р. до суду з позовом про усунення перешкод у користуванні приміщенням. У процесі розгляду справи йому стало відомо, що 15 грудня 2001 р. ВАТ “До-

линська БПФ”, вже не будучи власником цього будинку, видало Смірновій ордер на частину холу як житлове приміщення.

Позивач просив визнати ордер від 15 грудня 2001 р., виданий адміністрацією ВАТ “Долинська БПФ” на ім’я Смірної, недійсним.

Визначте позивача і відповідача по цій справі.

30. Вироком районного суду Гриценко Н.І. був засуджений до позбавлення волі з конфіскацією майна. Вироком був задоволений позов м’ясокомбінату, на користь якого з Гриценка відшкодовано 6670 грн. Дружина засудженого, Гриценко А.М., звернулася до суду з позовом про виключення з опису і звільнення від арешту телевізора і магнітофона, вказуючи, що ці речі, включені у вирок у кримінальній справі, належить їй на праві приватної власності.

Визначте сторони у цій справі. Які види множинності осіб можуть бути на стороні відповідача?

31. У грудні 2006 р. Піскун звернулася до суду з позовом до відділу ДВС Васильківського районного управління юстиції Департаменту ДВС (далі – Відділ) про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної їй неналежним виконанням рішення Васильківського районного суду Запорізької області від 30 січня 2003 р. у справі за позовом Євдокимова до Піскун про захист честі та гідності, відшкодування моральної шкоди.

Васильківський районний суд Запорізької області ухвалою від 22 травня 2007 р., залишеною без змін ухвалою Апеляційного суду Запорізької області від 9 серпня 2007 р., провадження у справі за позовом Піскун до Відділу про відшкодування матеріальної та моральної шкоди закрав.

У касаційній скарзі Піскун просила скасувати зазначені ухвали, а справу передати на новий розгляд до суду першої інстанції, посилаючись на порушення цим судом норм процесуального права.

Згідно з вимогами п. 7 ч. 1 ст. 205 ЦПК суд своєю ухвалою закрав провадження у справі, якщо ліквідовано юридичну особу, яка була однією із сторін у справі.

Закриваючи провадження у справі на підставі п. 7 ч. 1 ст. 205 ЦПК, суди першої та апеляційної інстанцій виходили з того, що Відділ ліквідовано відповідно до наказу Міністра юстиції України від 19 серпня 2005 р. №1482\к (далі – Наказ) з утворенням нового органу – ВДВС Департаменту ДВС, який не є правонаступником ліквідованого Відділу.

Розглядаючи спір, суди не зважили на те, що Наказ видано на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2005 р. № 320 “Про утворення урядового органу державного управління у складі міністерства юстиції”, згідно з яким у зв’язку з реформуванням системи органів ДВС у складі Міністерства юстиції України на базі цих органів утворюється Департамент ДВС як урядовий орган державного управління, фінансування діяльності якого забезпечується у межах призначень, передбачених Міністерству у Державному бюджеті України на відповідний рік. З цього питання пізніше Кабінет Міністрів виніс постанову від 16 листопада 2006 р. № 1622 “Про ліквідацію Департаменту державної виконавчої служби”.

Чи має місце в даному випадку процесуальне правонаступництво? Дайте визначення процесуального правонаступництва.

32. У жовтні 2009 р. Корженко звернувся до суду з позовом до Керченської філії ТОВ “Пальмалі” (далі – Філія ТОВ), за участю третьої особи Талько, про відшкодування моральної шкоди.

Свої вимоги Корженко обґрунтував тим, що Талько, керуючи автомобілем, який належав Філії ТОВ, 17 лютого 2009 р. вчинив ДТП, внаслідок якої йому, позивачу, було заподіяно тяжкі тілесні ушкодження. Вироком місцевого суду від 9 липня 2009 р. Талько засуджено за скоєння цього злочину.

Унаслідок ДТП йому, позивачу, заподіяно тяжкі переломи кісток голови і струс мозку, чим завдані значні фізичні й моральні страждання. Була частково втрачена професійна працездатність і настали вимушені суттєві зміни в його особистому житті. Відповідачі після цієї аварії не виявили до нього ніякої уваги, а тому позивач просив стягнути з них на його користь

50000 грн для відшкодування завданої моральної шкоди.

Рішенням Керченського міського суду АР Крим від 11 грудня 2003 р. залишений без змін ухвалою апеляційного суду АР Крим від 30 березня 2004 р. позов задоволено частково: стягнуто з Філії ТОВ на користь позивача 6000 грн на відшкодування моральної шкоди.

Визначте сторони у цій справі. Проаналізуйте порядок заміни неналежного відповідача

33. У березні 2006 р. приватне підприємство (далі – ПП) “ЛюдВік” звернулося до суду з позовом до Крамнік, за участю третьої особи – Приморської районної адміністрації Одеської міської ради, про виселення з аварійного житлового будинку з наданням іншого житлового приміщення, посилаючись на те, що рішенням виконавчого комітету Одеської міської ради від 26 вересня 1994 р. будинок, у якому знаходиться спірна квартира, визнано аварійним, а його мешканці включені до списку на відселення з аварійних будинків міста.

Виконавчий комітет Одеської міської ради 12 липня 2005 р. прийняв рішення про надання дозволу ПП “ЛюдВік” на подальше проектування та будівництво шестиповерхового житлового будинку з мансардним поверхом, вбудованими офісними приміщеннями й підземним гаражем.

Виконавчим комітетом Одеської міської ради 15 липня 2005 р. прийнято рішення про відведення та надання в оренду позивачу земельної ділянки площею 0,2294 га за адресою, за якою знаходиться зазначений будинок.

У зв’язку з тим, що відповідач відмовляється від запропонованих житлових приміщень, ПП “ЛюдВік” просило виселити Крамніка із наданням за рахунок ПП “ЛюдВік” іншого упорядкованого житлового приміщення.

Оскільки 26 квітня 2006 р. відповідач Крамнік помер, то судом було замінено відповідача Крамніка на Лук’янчук, яка прийняла у спадщину – 29\200 квартири у вказаному будинку і звернулася із зустрічним позовом до ПП “ЛюдВік” про зобов’язання надати їй упорядковане житло у зв’язку із виселенням.

У суді було встановлено, що у померлого Крамніка є двоє неповнолітніх дітей – Антон (1995 р.н.) та Юрій (2001 р.н.).

Визначте сторони в цій справі. Який порядок заміни сторони в порядку правонаступництва?

34. У серпні 2008 р. Бурчак Л. звернулася до суду з позовом до Бурчака А. про визнання права власності на ½ частину квартири, посилаючись на те, що квартира придбана в період їх зареєстрованого шлюбу та за рахунок спільних коштів, однак після розірвання шлюбу відповідач заперечує її право на частину квартири та чинить перешкоди у користуванні нею.

У лютому 2009 р. Бурчак Л. доповнила свій позов вимогою до Бурчака А. та Ільчук про визнання договору дарування зазначеної вище квартири, укладеного 9 листопада 2008 р. між Бурчаком А. та Ільчук, недійсним з тих підстав, що квартира є її, позивачки, спільною сумісною власністю з Бурчаком А., а вона своєї згоди на її відчуження не давала.

Дарницький районний суд м. Києва рішенням від 15 листопада 2010 р. позов задовольнив: визнав за Бурчак Л. право власності на ½ частину квартири та постановив вселити її у зазначену квартиру; визнав недійсним договір дарування квартири, укладений 9 листопада 2008 р. між Бурчаком А. та Ільчук.

Визначте сторони у цій справі? Який вид співучасті має місце по цій справі?

35. У травні 2010 р. закрите акціонерне товариство “Комерційний банк “Приват Банк” (далі – Банк) звернувся до суду з позовом до Бутько та Циркун про стягнення заборгованості за кредитним договором. Банк послався на те, що 8 квітня 2009 р. уклав із Гришком кредитний договір, згідно з яким останньому надано кредит у сумі 31 тис. доларів США на строк до 8 квітня 2025 р. Того ж дня Банк уклав з відповідачками договори поручки, згідно з якими вони зобов’язалися відповідати перед Банком за виконання Гришком його зобов’язань за кредитним договором у повному обсязі. У січні 2010 р. Гришко помер, після чого порушилися умови кредитного договору щодо повернення суми кредиту та сплати відсотків, а Бутько та Циркун не виконують

своїх обов'язків як поручителі і заборгованості Гришка не сплачують.

Позивач, уточнивши позовні вимоги, просив стягнути солідарно з Будько та Циркун заборгованість за кредитним договором у сумі 154 тис. 588 грн.

Визначте сторони у цій справі. Чи можливе у даній справі процесуальне правонаступництво?

Т е м а 7. Треті особи в цивільному процесі

Питання для обговорення

1. Поняття про треті особи.
2. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору.
3. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.

Завдання

36. І. звернувся з позовом до Д. про витребування з чужого незаконного володіння відеомагнітофона “Samsung”. Під час проведення судових дебатів до канцелярії суду надійшла позовна заява Р., який просив допустити його до участі у справі як третю особу, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. У позовній заяві він зазначав, що спірний відеомагнітофон належить саме йому, у свій час він надав його у користування І. Суддя допустив Р. до участі у справі як третю особу, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, і після дослідження обставин справи за участю Р. постановив рішення на його користь, відмовивши І. в задоволенні позовних вимог.

Чи правильні дії судді? Що таке предмет спору? Якими правами користуються треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору?

37. Водій ЗАТ “АТП-61423” К. під час керування автобусом вчинив дорожню аварію, внаслідок чого було заподіяно

шкоду Д., який звернувся до суду з позовом до ЗАТ “АТП-61423”, вимагаючи відшкодування вартості зіпсованих унаслідок ДТП речей. Під час розгляду справи відповідач звернувся до суду з клопотанням про залучення до участі у справі К. як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача. Суд це клопотання задовольнив і залучив К. до участі у справі. Під час розгляду справи К. були надані докази, які повністю спростовували позицію позивача, внаслідок чого у задоволенні позову було відмовлено.

Чи правильні дії суду? За наявністю яких підстав закон пов’язує можливість участі у справі третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору?

38. С. після смерті батька одержав у спадщину житловий будинок. Згідно з умовами заповіту він повинен був надати одну з кімнат будинку в довічне користування Р. На прохання Р. надати кімнату в користування С. відмовив, пояснивши це тим, що вказану кімнату зараз займає наймач Т., з яким укладений договір найму. Р. звернувся з позовом до С., вимагаючи передання йому в користування кімнати. Під час розгляду справи С. заявив клопотання про притягнення до участі у справі Т. як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача. Т. з’явився за викликом суду й у судовому засіданні надав пояснення у справі на користь відповідача.

Чи є підстави для задоволення такого клопотання? Якими правами користуються у процесі треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору?

39. Д. уклав договір позики з А., за яким позичав А. 25 тис. грн на один рік. Через деякий час Д. здійснив поступку вимогою, передавши свої права як кредитора за договором позики С. Оскільки А. не повернув грошей у встановлений договором строк, С. звернувся до нього з позовом про стягнення грошей. Під час розгляду справи Д. звернувся до суду з заявою про допуск його до участі у справі як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на боці позивача.

Чи є підстави для задоволення такої заяви? Який проце-

суальний порядок допуску до участі у справі третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору?

40. У суді слухалась справа за позовом М. до Л. про визнання права власності на $\frac{1}{3}$ житлового будинку. Після початку судових дебатів до канцелярії суду надійшла позовна заява Ш., який просив допустити його до участі у справі як третю особу, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. Суд відмовив у прийнятті позовної заяви Ш., постановивши про це ухвалу.

До якого моменту в справу може вступити третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору? Чи правомірні дії суду?

41. Б. звернувся з позовом до Г. про витребування з чужого незаконного володіння автомобіля марки BMW, який у свій час був викрадений у нього і внаслідок здійснених органами внутрішніх справ дій знайдений у Г. Під час розгляду справи Г. зазначав, що він є добросовісним покупцем, і звернувся до суду з клопотанням про притягнення до участі у справі як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, К., у якого він придбав цей автомобіль. К., у свою чергу, також звернувся до суду з клопотанням про притягнення до участі у справі як третьої особи В., у якого К. придбав цей автомобіль.

Чи підлягає задоволенню клопотання Г.? Чи підлягає задоволенню клопотання К.?

42. У суді розглядався позов А. до С. та приватного нотаріуса Г. про визнання виконавчого напису недійсним. Суд позов задовольнив. В апеляційному суді рішення суду першої інстанції було скасоване та постановлено нове рішення про відмову у задоволенні позову.

А. звернувся із касаційної скаргою до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ з проханням про скасування рішення суду апеляційної інстанції та залишення в силі рішення суду першої інстанції.

Колегія суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ задовольнила касацій-

ну скаргу частково, скасувала всі постановлені по справі рішення і відправила справу на новий розгляд до суду першої інстанції. Скасовуючи зазначені рішення, колегія суддів зазначила, що, оскільки позивач стверджував, що позикове зобов'язання укладено у зв'язку з компенсацією сум за договором купівлі-продажу акцій, тобто для приховання від держави справжніх доходів, то під час повторного розгляду справи суду першої інстанції слід залучити до участі у справі як третю особу державу в особі органів, які її представляють (податкові органи, органи прокуратури).

Дайте оцінку рішенням Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Т е м а 8. Органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб

Питання для обговорення

1. Підстави та форми участі в цивільному процесі прокурора, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та осіб, які захищають права інших осіб.

2. Порядок порушення цивільної справи на захист прав та охоронюваних законом інтересів інших осіб.

3. Участь органів державної влади та місцевого самоврядування в процесі для дачі висновку у справі.

Завдання

43. У січні 2010 р. заступник прокурора в інтересах Омельченка Д.С. звернувся до суду з заявою про видачу судового наказу про стягнення з державного ремонтно-будівельного тресту “Кримспецгидрорембуд” (далі – трест) нарахованої, але не виплаченої заробітної плати, посилаючись на те, що відповідач нарахував, однак не виплатив Омельченку Д.С. 4197 грн 24 коп. заробітної плати, чим порушив його права. В обґрунту-

вання підстав свого звернення заступник прокурора посилався на те, що єдиним джерелом доходів Омельченка Д.С. є заробітна плата, проте останньому вона трестом не виплачена. У зв'язку з тяжким матеріальним станом позивач неспроможний самостійно, належним чином захистити свої права. Ухвалою судді міського суду заяву заступника прокурора визнано неподаною та повернуто, оскільки всупереч положенням ч. 4 ст. 98 ЦПК України він не додав до заяви документів, що посвідчують його повноваження як представника громадянина.

Чи правомірні дії суду? Яке процесуальне положення займає в цивільному судочинстві прокурор, коли він діє на виконання конституційної функції представництва інтересів громадянина або держави? За яких підстав прокурор вправі здійснювати в суді представництво інтересів громадянина?

44. Прокурор Київської області на захист Відкритого акціонерного товариства “Державний ощадний банк Україна” звернувся до громадян Б. та В. з позовом про дострокове стягнення боргу за кредитним договором. У день розгляду справи в судові засідання з’явився прокурор м. Ірпеня з фотокопією доручення, адресованого йому прокурором Київської області, в якому останній надав завдання забезпечити участь прокуратури в даній справі з метою представництва в суді інтересів держави. Суд не допустив прокурора м. Ірпеня до участі у справі, оскільки вбачав, що його повноваження як представника позивача не можуть бути підтверджені лише фотокопією доручення позивача, яким виступає прокурор Київської області. За таких обставин, посилаючись на п. 3 ч.1 ст. 169 ЦПК України, суд своєю ухвалою відклав розгляд справи у зв’язку з першою неявкою без поважних причин належним чином повідомленого позивача.

Дайте правову оцінку діям суду в контексті положень рішення Конституційного Суду України № 3-рп/99 від 8 квітня 1999 р. (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді). За яких підстав прокурор вправі здійснювати в суді представництво інтересів держави? Яким чином прокурор може підтвердити свої повноваження на участь у судовому засіданні, коли він діє на вико-

нання конституційної функції представництва? Роз'ясніть, що слід розуміти під поняттям “прокурор” відповідно до Закону України “Про прокуратуру”.

45. Рішенням Білгород-Дністровського міськрайонного суду Одеської області позовні вимоги Боровика О.М. до Мологівської сільської ради про визнання договору купівлі-продажу дійсним і визнання права власності на самочинне будівництво задоволено. Не погоджуючись із зазначеним рішенням, прокурор Арцизького району Одеської області звернувся до апеляційного суду зі скаргою, в якій просив рішення суду першої інстанції скасувати і ухвалити нове рішення про відмову в задоволенні позовних вимог. Ухвалою судді Апеляційного суду Одеської області апеляційну скаргу прокурору повернуто. Постановляючи відповідну ухвалу, суддя апеляційної інстанції виходив з того, що прокурор не брав участі в розгляді справи в суді першої інстанції та не є особою, про права й обов'язки якої суд вирішував питання, а тому відсутні підстави для прийняття апеляційної скарги до розгляду.

Чи правомірні дії суду апеляційної інстанції? Визначте форму участі прокурора у даній справі. Розкрийте особливості оскарження судових рішень до вищестоящої інстанції помічників прокурора, прокурорів управлінь та відділів? Які процесуальні права та обов'язки має прокурор у цивільному процесі?

46. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) в інтересах неповнолітньої Кривонос О. М. звернувся до місцевого суду Київського району м. Харкова з позовом до виконкому Київської районної ради м. Харкова (далі – виконком) про поновлення права власності та відшкодування шкоди, завданої неправомірним рішенням відповідача. Свої вимоги Уповноважений обґрунтував тим, що всупереч інтересам неповнолітньої, не виконавши вимог ст. 177 Сімейного кодексу, виконком своїм рішенням надав згоду Кривоносу М.М., батьку і співвласнику житла неповнолітньої Кривонос О.М., на продаж від імені доньки частини її власної квартири. Проте це рішення відповідач виніс без згоди піклувальни-

ка неповнолітньої – її бабусі Зарудної О.О., а лише на підставі заяви Кривоноса М.М. Оскільки останнім вищезазначена трикімнатна квартира була продана, а іншого житла на ім'я Кривонос О.М. не придбано, неповнолітня була позбавлена права власності на нерухоме майно, чим порушені вимоги ст. 41 Конституції України. На початку розгляду справи до суду звернувся представник Уповноваженого (далі – представник) з клопотанням про допуск його до участі у справі замість Уповноваженого та пред'явив своє службове посвідчення. Суд відмовив у задоволенні заявленого клопотання, оскільки на підтвердження своїх повноважень представник не надав нотаріально посвідченої довіреності від імені піклувальника неповнолітньої – Зарудної О.О. Після надання відповідної довіреності представник узяв участь у справі, при розгляді якої між ним і відповідачем була укладена мирова угода. У зв'язку з цим суд постановив ухвалу про закриття провадження у справі.

Дайте правову оцінку діям суду. Визначте форми та підстави участі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також його процесуальні права та обов'язки в цивільному процесі.

47. У лютому 2011 р. Севастопольська правозахисна організація споживачів “Об'єднання громадян “Захист” (далі – об'єднання громадян “Захист”) в інтересах Кожуха П.С. звернулася до суду з позовом до приватного торгово-промислового підприємства “Сінгл” (далі – підприємство “Сінгл”) про розірвання договору купівлі-продажу автомобіля, стягнення збитків, неустойки та відшкодування моральної шкоди. Ухвалою місцевого суду Гагарінського району м. Севастополя у відкритті провадження у справі відмовлено, оскільки заява не підлягає розгляду в судах у порядку цивільного судочинства (п. 1 ч. 2. ст. 122 ЦПК). Постановляючи таку ухвалу, суд першої інстанції виходив з того, що об'єднання громадян “Захист” та підприємство “Сінгл” є юридичними особами, а тому спір між ними підлягає розгляду в порядку господарського судочинства. Ухвалою Апеляційного суду м. Севастополя ухвалу місцевого суду Гагарінського району м. Севастополя скасовано, а справу направле-

но для продовження її розгляду до суду першої інстанції. При новому розгляді справи суд першої інстанції вищезазначену позовну заяву залишив без розгляду на підставі того, що об'єднання громадян “Захист” немає повноважень на ведення справи, адже воно не надало довіреності на підтвердження права представляти в суді інтереси позивача.

Дайте правову оцінку діям судів першої та апеляційної інстанцій.

48. Сергєєв А.К. звернувся з позовом до Чушкової Н.П. про усунення перешкод у вихованні та встановлення порядку спілкування з дитиною. Просив зобов'язати відповідачку надавати можливість спілкуватися з сином і спільно проживати з ним у дні канікул з 29 грудня до 8 січня та з 1 червня до 25 серпня кожного року. У судовому засіданні позивач свої вимоги підтримав, відповідачка в судове засідання не з'явилася, хоча про час та місце розгляду справи належним чином та своєчасно їй було повідомлено, пояснень причин неявки до суду не надала. Представник органу опіки та піклування районної адміністрації міської ради вважала за доцільне позов задовольнити з відповідним висновком. Беручи до уваги те, що від відповідачки до суду не надійшли письмові заперечення проти позову, представник органу опіки та піклування від її імені та в інтересах дитини сама визнала позов. Враховуючи, що визнання позову не суперечить закону, не порушує права, свободи чи інтереси інших осіб, суд відповідно до ст. 174 ЦПК України ухвалив рішення про задоволення позову.

Чи правомірні дії суду? Визначте форму участі та повноваження представника органу опіки та піклування у даній справі.

49. Морозова Т.В. звернулася до суду з позовом до Морозова П.І. про стягнення аліментів на утримання повнолітньої дитини, яка продовжує навчання. Посилалася на те, що Морозов П.І. є батьком повнолітнього Морозова А.П., який є студентом 2 курсу Херсонського економіко-правового коледжу з 1 вересня 2006 р. і потребує матеріальної допомоги, але відповідач

добровільно матеріальної допомоги не надає. У зв'язку з цим Морозова Т.В. просила стягнути з відповідача на користь сина за весь час його навчання в коледжі аліменти в розмірі, визначеному судом, та залежно від доходу відповідача. Суд, виходячи з того, що Морозов А.П. є повнолітньою особою, а його мати, Морозова Т.В., не надала документів, що посвідчують її повноваження як представника, відповідно до положень п. 3 ч. 3 ст. 121 ЦПК постановив ухвалу про повернення позовної заяви, оскільки вона подана особою, яка не має повноважень на ведення справи.

Дайте правову оцінку діям суду. Чи може Морозова Т.В. звернутися до суду з таким позовом? Якщо так, то визначте, які процесуальні права вона має і які обов'язки несе у цій справі.

Тема 9. Представництво в суді

Питання для обговорення

1. Поняття представництва у цивільному судочинстві.
2. Види представництва у цивільному судочинстві.
3. Процесуальне становище судового представника.
4. Повноваження представника в суді.

Завдання

50. Савченко М.А. доручила адвокату подати до суду від її імені заяву про усиновлення дитини та представляти її інтереси в суді. Заява за підписом представника була подана до суду. До заяви була додана нотаріально посвідчена довіреність, що підтверджувала повноваження представника на ведення в суді від імені С. справи про усиновлення. Суд прийняв заяву та відкрив провадження у справі.

У судовому засіданні представник органу опіки та піклування, який брав участь у розгляді справи, заперечував проти участі у справі представника Савченко М.А., посиляючись на ч. 1 ст.38 ЦПК. Суд відхилив це клопотання, пояснивши, що заявники та заінтересовані особи в справах окремого проваджен-

ня можуть брати участь особисто або через представника у будь-якій справі, в тому числі у справі про усиновлення.

З метою забезпечення тайни усиновлення представником заявника було заявлено клопотання про розгляд справи у закритому судовому засіданні. Суд відмовив у задоволенні клопотання, зазначивши, що це не входить до повноважень представника. Справа була розглянута у відкритому судовому засіданні з ухваленням рішення про задоволення заявленої вимоги щодо усиновлення дитини.

Чи відповідають дії суду закону? Зазначте учасників цивільного процесу, які мають право брати участь у справі особисто або через представника. При розгляді яких справ та на яких стадіях цивільного процесу може брати участь представник?

51. Левченко Т.П. пред'явила позов до Ніколаєва А.А. про усунення перешкод у користуванні будинком, зазначивши, що за рішенням суду, яке набрало законної сили, вона має право власності на $1/2$ частку будинку, але відповідач чинить їй перешкоди в користуванні ним. У судовому засіданні Левченко Т.П. заявила, що ведення справи доручає сімнадцятирічному сину, пояснивши, що він займається підприємницькою діяльністю. У порядку, встановленому законом, він зареєстрований як підприємець і на підставі цього набув повної цивільної дієздатності та може представляти її інтереси в суді.

Суд відмовив у задоволенні заявленого позивачем клопотання, мотивуючи це тим, що син Левченко Т.П. є неповнолітнім, тому не може бути представником у суді, незважаючи на те, що він набув у встановленому законом порядку повної цивільної дієздатності; крім того, на підтвердження повноважень представника має бути надана до суду нотаріально посвідчена довіреність. Суд також зазначив, що надання представникові повноважень за усною заявою під час судового засідання законом не передбачено, а документом, що посвідчує повноваження представника в суді, є тільки нотаріально посвідчена довіреність на ведення справи.

Дайте правову оцінку діям суду. Хто може бути пред-

ставником у цивільному судочинстві? Хто не може бути представником у цивільному судочинстві? Визначте вид представництва, порядок вступу представника у процес та порядок посвідчення його повноважень.

52. Вапнярчук С.К. звернувся до суду з позовом до товариства з обмеженою відповідальністю “Вояж” про розірвання договору оренди транспортного засобу, пославшись на порушення відповідачем умов договору. ТОВ, у свою чергу, звернулось із зустрічним позовом про визнання зазначеного договору недійсним, мотивуючи це тим, що договір укладено з порушенням вимог закону. Під час розгляду справи представник відповідача Фоменко О.О. відмовився від зустрічного позову, пояснивши, що має право здійснювати всі процесуальні дії без спеціального оформлення повноважень, оскільки працює у ТОВ “Вояж” юристом. Суд не прийняв відмови представника відповідача від зустрічного позову на підставі того, що право на здійснення такої процесуальної дії, як відмова від позову, має бути зазначено у нотаріально посвідченій довіреності.

Чи правильно діяв суд? Визначте вид представництва, підстави його виникнення, обсяг повноважень представника та порядок їх посвідчення.

53. Петренко М.М. звернувся до суду з позовом до ТОВ “Будпроект” про відшкодування завданих збитків у зв’язку з невиконанням обов’язків за договором будівельного підряду. У судовому засіданні голова правління ТОВ “Будпроект” повністю визнав заявлені позовні вимоги. Суд відклав розгляд справи через те, що голова правління діяв у процесі не на підставі довіреності, а лише документа, що посвідчує його службове становище, тому неможливо дійти висновку, чи був він уповноважений на вчинення від імені відповідача такої процесуальної дії, як визнання позову. З’ясування цих обставин має істотне значення для правильного вирішення справи.

Чи правомірні дії суду? Які особливості представництва в суді юридичних осіб? Визначте документи, якими посвідчуються повноваження представників юридичних осіб.

54. Дорошенко М.Т. звернулася до суду з позовом до Рівліна С.К. в інтересах своїх дітей про визнання недійсними заповіту, свідоцтва про право на спадкування $\frac{1}{4}$ частини будинку та про визнання права власності на цю частину будинку за її сином та донькою. В обґрунтування позовних вимог Дорошенко М.Т. посилалася на те, що батьком її дітей заповіт було складено на користь сторонньої особи, у стані, коли він не розумів значення своїх дій. Вона також пояснила, що її повнолітні діти, в інтересах яких заявлено позов, є інвалідами дитинства і тому не можуть захистити свої права самостійно. Суд прийняв позовну заяву, відкрив провадження у справі та допустив Дорошенко М.Т. до участі у справі як законного представника її дітей.

Дайте правову оцінку діям суду. Визначте вид представництва в даному випадку та дайте його правову характеристику. Права та інтереси яких осіб захищають у суді законні представники? Хто може бути законним представником у суді? Визначте обсяг повноважень законного представника в цивільному судочинстві.

55. Авдєєв Н.Н. звернувся з позовом до Авдєєвої С.А. та Кротова Н.О. про визнання договору купівлі-продажу $\frac{1}{2}$ частини будинку недійсним.

У судовому засіданні встановлено, що Авдєєв Н.Н. та Авдєєва С.А. є співвласниками спірного будинку. Авдєєва С.А. продала свою частину будинку Кротову Н.О. Позивач на час укладання зазначеного договору купівлі-продажу перебував у лікарні і не був повідомлений про продаж Авдєєвою С.А. належної їй частини будинку, через що він не міг скористуватися переважним правом на її купівлю. У судовому засіданні також встановлено, що за заявою психіатричного закладу, де Авдєєв Н.Н. перебував на лікуванні, судом була розглянута справа та ухвалені рішення про обмеження його в цивільній дієздатності, яке набуло законної сили до його звернення до суду з позовом про визнання договору купівлі-продажу $\frac{1}{2}$ частини будинку недійсним.

Суд, враховуючи встановлені в судовому засіданні об-

ставини, зупинив провадження у справі на підставі п.5 ст.201 ЦПК до призначення та залучення до участі у справі в порядку, встановленому законом, представника Авдеєва Н.Н.

Дайте правову оцінку діям суду. Визначте підстави та порядок призначення законного представника судом.

Т е м а 10. Особи, що сприяють здійсненню правосуддя

(для самостійного вивчення)

1. Правове становище свідка в цивільному процесі.
2. Правове становище експерта в цивільному процесі.
3. Правове становище спеціаліста в цивільному процесі.
4. Правове становище перекладача в цивільному процесі.
5. Правове становище особи, яка надає правову допомогу, в цивільному процесі.

С п и с о к л і т е р а т у р и з а т е м о ю

Бичкова С. Спеціаліст як новий учасник цивільного процесу / С. Бичкова // Підприємництво, госп-во і право. – 2006. – № 10.

Васильєва-Шаламова Ж. В. Участь у цивільному процесі експерта та спеціаліста (порівняльно-правовий аспект) / Ж. В. Васильєва-Шаламова // Бюл. М-ва юстиції України. – 2008. – № 5.

Глушкова Д. Г. Правовий режим результатів діяльності спеціаліста в цивільному судочинстві / Д. Г. Глушкова // Матеріали VII звіт. наук.-практ. конф. наук.-педагог. працівників, курсантів і студентів Крим. юрид. ін-ту Нац. ун-ту внутр. справ: у 2-х ч. – Ч. 1. – Сімф.: Ельніо, 2005.

Глушкова Д. Г. Співвідношення понять “спеціаліст” та “судовий експерт” за новим процесуальним законодавством України / Д. Г. Глушкова // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – Вип. 30. – 2005.

Глушкова Д. Г. Процесуальні права спеціаліста як суб'єкта цивільного судочинства / Д. Г. Глушкова // Пробл. цивіл. права та процесу: матеріали наук.-практ. конф. (31 трав. 2008 р.). – Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2008.

Дорошенко О. Ф. Межі компетенції судового експерта у цивільному процесі з розгляду спорів, пов'язаних із порушенням прав інтелект. власності / О. Ф. Дорошенко // Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика. – К.: ТОВ “Лазурит-Поліграф”, 2009. – Вип. 1.

Земцова І. О. Спеціальні знання та внутрішнє переконання експерта при проведенні судової експертизи / І. О. Земцова // Судова експертиза об'єктів інтелект. власності: теорія і практика. – К.: ТОВ “Лазурит-Поліграф”, 2009.

Лазько О. М. Відповідальність свідка – гарантія здійснення ним громадянського обов'язку / О. М. Лазько // Вісн. Акад. праці і соціал. відносин Федерації профспілок України. – 2008. – № 3/1(45).

Лемик Р. Консультація спеціаліста як одна з форм застосування спеціальних знань за новим Цивільним процесуальним кодексом / Р. Лемик // Пробл. державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XIII регіон. наук.-практ. конф. (8-9 лют. 2007 р.). – Л.: Львів. держ. ун-т, 2007.

Сліпченко О. І. Висновки експертів в справах про компенсацію моральної шкоди / О. І. Сліпченко // Проблеми цивільного права та процесу: матеріали наук.-практ. конф. (31 трав. 2008 р.). – Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2008.

Трофименко Н. С. Проблемні питання участі експерта та спеціаліста в цивільному судочинстві / Н. С. Трофименко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2007. – Вип. 7.

Ясинок М. Висновок експерта як доказ у справі щодо обсягу правосуб'єктності фізичних осіб / М. Ясинок // Право України. – 2010. – № 3.

Т е м а 11. Цивільні процесуальні правовідносини

(колоквіум)

Питання для обговорення

1. Поняття та сутність цивільних процесуальних правовідносин як правової форми цивільного процесу.
2. Передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин.
3. Елементи цивільних процесуальних правовідносин.

Список літератури за темою

Комаров В. В. Цивільні процесуальні правовідносини та їх суб'єкти / В. В. Комаров, П. І. Радченко. – К.: Навч.-метод. каб. вищ. освіти, 1991.

Проблеми науки гражданского процессуального права / под ред. В. В. Комарова. – Х.: Право, 2002.

Комаров В. В. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: моногр. / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова та ін.; за заг. ред. В. В. Комарова. – Х.: Харків юрид., 2008.

Ясинок М. М. Цивільні процесуальні правовідносини та їх особливості в цивільному процесуальному праві України. Проблеми цивільного права та процесу: матеріали наук.-практ. конф. [присвяч. пам'яті професора О. А. Пушкіна] (22 трав. 2010 р.). – Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 458 с. – С. 318-321.

Т е м а 12. Зловживання процесуальними правами

(для самостійного вивчення)

1. Зловживання процесуальними правами як наукова проблема.
2. Зловживання процесуальними правами.

3. Види зловживань процесуальними правами.
4. Протидія зловживанню процесуальними правами.

С п и с о к л і т е р а т у р и з а т е м о ю

Аболонин В. О. Злоупотребление правом на иск в гражданском процессе Германии / В. О. Аболонин. – М.: Волтерс Клувер, 2009.

Бобровник О. Зловживання процесуальними правами в цивільному процесі / О. Бобровник // Право України. – 2008. – № 7. – С. 27-29.

Грегель Я. В. Злоупотребление сторон процессуальными правами в гражданском и арбитражном процессе: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 Гражданское право, семейное право, гражданский процесс, международное частное право / Я. В. Грегель. – Новосибирск: б. и., 2006.

Давидян С. Ю. Ускоренное судебное разбирательство как средство противодействия злоупотреблению процессуальными правами / С. Ю. Давидян, А. В. Юдин // Изв. высш. учеб. заведений: Правоведенье. – 2007. – № 1. – С. 129-136.

Забродський А. Зловживання правом як загальна тенденція процесу / А. Забродський // Юрид. радник. – 2006. – № 5. – С. 26-27.

Кройтор В. А. Проблеми протидії зловживання правами учасників процесу / В. А. Кройтор // Проблеми цивільного права та процесу: матеріали наук.-практ. конф. (31 трав. 2008 р.). – Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2008. – С. 37-40.

Коломиец Е. Борьба с процессуальными диверсиями. О способах противодействия тактики затягивания судебного процесса / Е. Коломиец // Юрид. практика. – № 34. – 2008. – С. 15.

Коваль А. Процессуальные “диверсии” в хозяйственном суде. О способах преднамеренного затягивания судебного разбирательства в хозяйственном суде / А. Коваль // Юрид. практика. – № 36. – 2008. – С. 12-14.

Лукіна І. М. Зловживання процесуальними правами в цивільному процесі України / І. М. Лукіна // Проблеми цивільного права та процесу: матеріали наук.-практ. конф. [присвяч.

пам'яті проф. О. А. Пушкіна] (22 трав. 2010 р.). – Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 361-364.

Приходько А. Воспрепятствование разрешению дел в арбитражных судах: процессуальные средства и судебное реагирование / А. Приходько // Хоз-во и право. – 2006. – № 5. – С. 66-80.

Шевель О. “Процесуальні диверсії” у суді. Актуальні питання зловживань правом у господарському судочинстві: [інтерв'ю з суддею Харк. апеляц. госп. суду О. Шевель / розмову вела О. Шестаковська] / О. Шевель // Юрид. практика. Судовий вип. – 2010. – 4 (29 квіт.). – С. 8.

Юдин А. В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве / А. В. Юдин. – СПб.: Издат. дом С.-Петербур. гос. ун-та; Изд-во юрид. фак. С.-Петербур. гос. ун-та, 2005.

Ястембовська С. В. Зловживання правом в цивільному процесі як особливий вид неправового діяння / С. В. Ястембовська // Від громадянського суспільства – до правової держави: тези III міжнар. наук.-практ. конф. (24 квіт. 2008 р.). – Х.: Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2008. – С. 226-228.

Т е м а 13. Процесуальні строки

(для самостійного вивчення)

1. Поняття процесуальних строків.
2. Обчислення процесуальних строків
3. Продовження та поновлення процесуальних строків.
4. Службові строки.

Завдання

56. Ухвалою апеляційного суду від 5 грудня 2010 р. апеляційна скарга Чайки залишена без руху, заявнику надано строк для усунення недоліків апеляційної скарги. У поданій уточне-

ній апеляційній скаргі вказівки суду виконані частково. При цьому Чайка просить звільнити його від сплати судового збору з посиланням на п. 10 ст. 4 Декрету КМ України “Про державне мито”.

Розглянувши зазначене клопотання, суд дійшов висновку, що підстав для звільнення Чайки О.Я. від сплати судового збору за оскарження рішення суду немає, тому що це не передбачено ст. 82 ЦПК. Суд може звільнити лише від сплати витрат, пов’язаних з розглядом справи, а не від сплати судового збору. Зазначене питання відноситься до компетенції органів місцевого самоврядування за місцем району, куди сплачується судовий збір.

З урахуванням того, що Чайці відмовляється в клопотанні про звільнення від сплати судового збору, апеляційний суд продовжує строк для усунення недоліків його апеляційної скарги щодо сплати судового збору, про що зазначено в ухвалі від 5 грудня 2010 р.

Чи правильні дії суду? Які підстави та порядок продовження процесуальних строків?

57. У березні 2006 р. Домикальщенко звернувся в суд із позовом до Калінічної про визнання договору дарування частини будинку недійсним. Рішенням Фрунзенського районного суду м. Харкова від 23 квітня 2010 р. у задоволенні позову відмовлено. 3 травня 2010 р. Домикальщенко подав апеляційну скаргу на рішення суду. Ухвалою Апеляційного суду Харківської області апеляційна скарга Домикальщенка на зазначене рішення суду залишена без розгляду з посиланням на те, що скарга подана після закінчення строку апеляційного оскарження.

Чи правильні дії апеляційного суду? Які правила перебігу процесуальних строків ?

58. Ухвалою судді Апеляційного суду Харківської області від 27 січня 2010 р. апеляційну скаргу Дудка залишено без руху у зв’язку з необхідністю усунути недоліки апеляційної скарги, а саме сплатити витрати на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи в повному розмірі, і надано строк

для усунення зазначених недоліків до 10 лютого 2010 р. У зв'язку з тим, що недоліки апеляційної скарги Дудком усунути не були й відомості про отримання ним ухвали судді апеляційного суду Харківської області від 27 січня 2010 р. відсутні, ухвалою судді Апеляційного суду Харківської області від 11 лютого 2010 р. продовжено Дудку строк для усунення недоліків до 25 лютого 2010 р.

Чи правильні дії судді Апеляційного суду Харківської області? Який порядок продовження процесуальних строків?

Т е м а 14. Судові витрати

(для самостійного вивчення)

1. Поняття і види судових витрат.
2. Судовий збір.
3. Витрати, пов'язані з розглядом справи.
4. Повернення судового збору та коштів на оплату витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду судової справи.

Завдання

59. Петров В.К. звернувся до Московського районного суду м. Харкова з позовною заявою до ВАТ “Звента” про вилучення майна – житлового будинку, що є предметом договору оренди, внаслідок невиконання відповідачем його обов'язку передати вказане майно орендареві (позивачу). ВАТ “Звента” під час попереднього судового засідання пред'явило до Петрова В.К. зустрічний позов, який був прийнятий для спільного розгляду з первісним позовом, про дострокове розірвання договору оренди у зв'язку з недоотриманням від орендаря орендної плати.

Як третя особа, що заявляє самостійні вимоги на предмет спору, під час попереднього судового засідання у справу вступило ПП “Агроімпорт” з позовною заявою про визнання

права власності на спірний житловий будинок, а також про визнання недійсним договору оренди, що був укладений між Петровим В.К. та ВАТ “Звента”.

Визначте ціну кожного позову та розмір судових витрат, які мають сплатити особи, які беруть участь у справі, якщо строк договору оренди становить три роки, розмір орендної плати – 1200 грн на місяць, вартість житлового будинку – 590000 грн.

60. Зеньков П.К. звернувся до суду із позовом до Севастопольської філії відкритого акціонерного товариства “Укртелеком” про поновлення на роботі, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу, відшкодування матеріальної та моральної шкоди, мотивуючи це тим, що наказом від 11 січня 2011 р. № 23 його безпідставно звільнено з посади начальника 2-го відділу згідно з п. 2 ст. 40 КЗпП – у зв’язку з невідповідністю займаній посаді внаслідок недостатньої кваліфікації. Суддя Ленінського районного суду м. Севастополя залишив позовну заяву Зенькова П.К. без руху, мотивуючи це тим, що позивачем не сплачені витрати на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи, й надав Зенькову П.К. строк для усунення недоліків.

Чи правомірні дії судді Ленінського районного суду м. Севастополя? У якому розмірі та порядку сплачуються витрати на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи? Яким чином має діяти Зеньков П.К.?

61. Грибачов Г.О. звернувся до Фрунзенського районного суду м. Харкова з позовною заявою до тролейбусного депо № 3, профспілкового комітету тролейбусного депо № 3, Харківського комунального підприємства “Міськелектротранс” про визнання потерпілим від неправомірних дій відповідачів, відшкодування матеріальної та моральної шкоди та стягнення заробітної плати. До позовної заяви Грибачов Г.О. додав клопотання про відстрочення від сплати судового збору та витрат на інформаційно-технічне забезпечення.

Суддя Фрунзенського районного суду м. Харкова залишив позовну заяву Грибачова Г.О. без руху, надавши строк для сплати судового збору та витрат на інформаційно-технічне за-

безпечення розгляду справи. У подальшому позовна заява Грибачова Г.О. була визнана неподаною й повернута позивачеві, оскільки останній не надав суду платіжних документів.

Чи правомірні дії судді? У яких випадках суддя може відстрочити чи розстрочити сплату судових витрат, зменшити їх розмір чи звільнити від їх сплати?

62. Андреева А.П. звернулася з позовом до Жовтневого районного суду м. Харкова про стягнення 2000 грн з її брата Шаповала М.П. Під час судового засідання позивачка звернулася з проханням про повернення їй позовної заяви внаслідок відмови від позову.

Вирішуючи питання про закриття провадження у справі, суддя Жовтневого районного суду м. Харкова ухвалою повернув Андреевій сплачені нею судовий збір та витрати на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи.

Чи правомірні дії судді в частині повернення судового збору та витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи? У яких випадках суддя виносить ухвалу про повернення судового збору та витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи?

63. Лук'янов М.П. звернувся до суду з позовом до Мирова В.І. про відшкодування матеріальної шкоди в розмірі 25000 грн і моральної шкоди в розмірі 5000 грн. Позовні вимоги Лук'янова М.П. були задоволені частково. З Мирова В.І. стягнуто 15000 грн матеріальної шкоди. В іншій частині суд відмовив у задоволенні позову.

Визначте розмір судових витрат у цій справі. Яким чином мають розподілятися судові витрати між сторонами? Яке рішення в частині судових витрат має прийняти суд, якщо Лук'янов надасть договір, відповідно до якого витрати на правову допомогу представника будуть становити 3000 грн.

64. Короленко М.В. звернулася до Київського районного суду м. Харкова з позовною заявою про поновлення на посаді секретаря ТОВ “Ягідка”, стягнення середнього заробітку за час

вимушеного прогулу в розмірі 2534 грн та відшкодування моральної шкоди в розмірі 2000 грн. При проведенні попереднього судового засідання сторони надали суду письмову мирову угоду, за умовами якої відповідач змінює позивачці дату та формулювання звільнення на – “звільнена за власним бажанням на підставі ст. 38 КЗпП України” і виплачує їй компенсацію моральної шкоди в розмірі 1500 грн. Позивач відмовляється від позовних вимог про поновлення на роботі, стягнення середньої заробітної плати за час вимушеного прогулу і відшкодування моральної шкоди.

Яким чином мають бути розподілені судові витрати між сторонами?

Т е м а 15. Заходи процесуального примусу

(для самостійного вивчення)

1. Поняття процесуального примусу.
2. Види заходів процесуального примусу.
3. Підстави застосування заходів процесуального примусу.
4. Відшкодування майнових збитків.

Список літератури за темою

Гальперин М. Л. Ответственность в гражданском судопроизводстве: актуальные вопросы теории и процессуальной политики: моногр. / М. Л. Гальперин. – М.: Волтерс Клувер, 2011.

Гетманцев М. Заходи процесуального примусу як засоби реалізації цивільної процесуальної відповідальності / М. Гетманцев // Юрид. Україна. – 2011. – № 5.

Зайцев И. М. Гражданская процессуальная ответственность / И. М. Зайцев // Государство и право. – 1999. – № 7.

Комаров В. В. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства / В. В. Комаров; за заг. ред. В. В. Комарова. – Х.: Харків юрид., 2008.

Рожнов О. В. Правова природа заходів процесуального примусу / О. В. Рожнов // Проблеми цивільного права та проце-

су: матеріали наук.-практ. конф. (31 трав. 2008 р.). – Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2008.

Чечина Н. А. Об уголовно-процессуальной и гражданской процессуальной ответственности / Н. А. Чечина, П. С. Элькин // Сов. государство и право. – 1973.

Штефан М. И. Гражданская процессуальная ответственность / М. И. Штефан // Повышение роли гражданско-правовой ответственности в охране прав и интересов граждан и организаций. – Киев, 1988.

Норхин Д. Т. Государственное принуждение в гражданском судопроизводстве / Д. Т. Норхин. – М.: Волтерс Клувер, 2009.

Т е м а 16. Доказування та докази в цивільному процесі

Питання для обговорення

1. Поняття та мета судового доказування.
2. Поняття судових доказів.
3. Предмет доказування. Факти, які не потребують доказування.
4. Належність доказів і допустимість доказів.
5. Оцінка судових доказів.
6. Окремі засоби доказування.

Завдання

65. Технікум звернувся з позовом на бібліотекаря Пилипенка про стягнення 5000 грн – вартості книг, що бракує у бібліотеці технікуму.

У судовому засіданні відповідач пояснив суду, що недостача книг на зазначену суму трапилася не з його вини, а через те, що не були створені умови для належного зберігання книг. Бібліотека, якою він завідував, знаходилася в коридорі; шафи з книгами погано зачинялись, нерідко, приходячи на роботу, бачив їх відчиненими, про що двічі повідомляв директора техні-

куму. На цій підставі відповідач просив відмовити позивачеві у позові.

Представник позивача наполягав на задоволенні позову, посилаючись на те, що відповідач визнавав факт нестачі на 5000 грн.

Які факти повинна доказувати кожна сторона в даній справі?

66. Лещенко подала позов на Власову про виселення її через неможливість сумісного проживання. Позивачка вказала, що відповідачка систематично ображає її непристойними словами. Для підтвердження своїх пояснень Лещенко просила викликати свідками Нілову і Баранову, сусідок по квартирі, і подала характеристику, в якій зазначалося, що позивачка є доброю совісною працівницею.

Відповідачка Власова подала суду довідку про те, що хвора на гіпертонію, довідку з місця роботи, що вона виконує виробничий план, але створює в колективі конфліктні ситуації.

Які факти мусить довести кожна сторона? Чи є в даному випадку доказові факти, чи може суд скористатися ними? Які засоби доказування можуть бути використані в даній справі?

67. Кутузов подав позов на Смирнова про стягнення боргу в сумі 12000 грн за розпискою і, підтверджуючи свої вимоги, просив допитати свідків Молюта, Сердюка, Нечитайла, які були присутні при укладанні договору позики і підписалися у розписці. Смирнов заперечував проти позову, посилаючись на те, що в присутності своєї жінки Смирнкової повернув борг, але розписку в позивача не витребував.

Визначте, які факти входять до предмета доказування по цій справі. Вирішіть питання про належність і допустимість доказів у даній справі.

68. Подаючи позов про поділ майна, Петін просив суд:
1) негайно допитати свідка Косенка, який знаходився в лікарні у тяжкому стані; 2) розшукати грошовий вклад відповідачки в

банках м. Харкова; 3) накладити арешт на кореспонденцію, що надходить на поштамт на ім'я відповідачки, тому що вона одержує листи від свого знайомого з порадами, як ввести в оману суд і не дати можливості виграти процес.

Як повинен діяти суддя? Викладіть підстави, засоби, порядок забезпечення доказів?

69. Дзержинським районним судом м. Харкова розглядалась справа за позовом Самолова до Зайцева про стягнення 20 000 грн за договором позики. У судовому засіданні Зайцев позову не визнав та пояснив суду, що між ним та позивачем договору позики ніколи не укладалось і що гроші він від позивача не отримував.

На підтвердження своїх позовних вимог Самолов заявив клопотання, в якому просив заслухати в судовому засіданні таємно зроблений ним аудіозапис, із змісту якого можна зробити висновок про наявність договору позики і те, що Зайцев визнав наявність боргу. Відповідач та його представник проти задоволення клопотання заперечував.

Розглянувши клопотання і заперечення відповідача та його представника, суд у задоволенні клопотання відмовив.

Чи правильні дії суду?

70. У грудні 2005 р. Розумна пред'явила в інтересах неповнолітньої дочки М. позов до В. та О.І. про встановлення факту батьківства, визнання частково недійсним свідоцтва про право на спадщину та визнання права власності на $\frac{1}{3}$ спадкового майна.

Позивачка зазначала, що з 1999 р. перебувала у фактичних шлюбних відносинах з О., батьком відповідачів, від якого в неї 20 серпня 2000 р. народилась дочка М. Після смерті О., яка сталася 8 березня 2004 р., відкрилася спадщина. Свідоцтво про право на неї було видано дітям померлого – В. та О.І. – на $\frac{1}{2}$ майна кожному.

Оскільки О. не записаний батьком її дочки, яка також має право на спадщину, Р. просила задовольнити позов.

Ухвалюючи рішення про задоволення позову, місцевий

суд виходив з того, що Р.Д., який записаний батьком М. у свідоцтві про її народження, в судовому засіданні визнав, що фактично її батьком є покійний О.

Чи правильні дію суду? Чи може вимога про встановлення факту батьківства бути задоволена за наявності неспростованого запису про батьківство іншої особи?

71. У серпні 2010 р. Данилов звернувся в суд із позовом до Зарубіна про визнання договору купівлі-продажу автомобіля дійсним та визнання права власності на цей автомобіль. Позивач зазначав, що в липні 2009 р. він уклав із Зарубіним угоду, згідно з якою відповідач передав йому за генеральною довіреністю автомобіль “Фольксваген-Гольф”, а він, Данилов, у присутності свідків – гроші в сумі, еквівалентній 15 тис. доларів США.

Договір купівлі-продажу вони нотаріально не посвідчували, вважаючи, що достатньо генеральної довіреності, проте, коли влітку 2010 р. виник конфлікт, відповідач анулював довіреність, у зв’язку з чим у нього, Данилова, вилучили спірний автомобіль. Посилаючись на зазначені обставини, позивач просив суд задовольнити заявлені вимоги.

Ухвалюючи рішення про задоволення позову, місцевий суд на обґрунтування висновку про те, що між сторонами фактично був укладений договір купівлі-продажу автомобіля, послався на генеральну довіреність і показання свідків – Гусіна, Сороніна та Міняйло, у присутності яких передавалися гроші.

Визначте, які факти входять до предмета доказування по справі. Вирішіть питання про допустимість доказів у даній справі.

72. У квітні 2010 р. Рижик звернувся в суд із позовом до КП “Ремонтно-будівельне управління по благоустрою міста” про відшкодування шкоди, зазначаючи, що з вини Курченка, який керував автомобілем відповідача, сталася ДТП, в якій було пошкоджено його автомобіль ВАЗ-21011. За висновком товарознавчої експертизи йому заподіяно шкоду в розмірі 2 тис. 136 грн.

Рішенням Бабушкінського міського суду м. Дніпропетровська позов Рижика задоволено. Ухвалено стягнути на його користь зі згаданого підприємства 2 тис. 136 грн на відшкодування матеріальної шкоди.

Ухвалюючи рішення про задоволення позовних вимог

Рижика, суд виходив із того, що ДТП, унаслідок якої відбулося зіткнення автомобілів ВАЗ-21011 під керуванням позивача та ЗІЛ-130 під керуванням водія Попова, сталася з вини водія Курченка, який керував автомобілем ГАЗ-52, що належить відповідачу, і яка підтверджується матеріалами органів ДАІ, які є безспірними доказами вини відповідача.

Чи правильні дії суду? Чи мають преюдиціальне значення матеріали органів ДАІ?

73. Ухвалюючи рішення про визнання недійсним іпотечного договору за позовом Старченка до АКБ “Укрсоцбанк”, суд виходив з того, що оспорюваний договір укладений без належної згоди іншого члена подружжя та стосовно майна, яке перебуває у спільній сумісній власності.

Судом встановлено, що шлюб між Старченком та Бондар зареєстровано 3 листопада 2006 р. Рішенням Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 22 липня 2009 р., яке набрало законної сили, встановлено факт проживання однією сім’єю без шлюбу Старченка та Бондар у період з лютого 2006 р. до 3 листопада 2006 р. 12 квітня 2006 р. між Бондар та АКБ “Укрсоцбанк” укладено договір кредиту та іпотечний договір, предметом якого є нерухоме майно.

Керуючись ст. 61 ЦПК України, суд виходив із того, що зазначене вище рішення має преюдиціальне значення для визнання майна, яке є предметом іпотеки, спільною сумісною власністю Старченка та Бондар.

Чи правильні дії суду?

Т е м а 17. Позов

Питання для обговорення

1. Поняття позову та його елементи.
2. Види позовів.
3. Зміна позову.
4. Захист відповідача проти позову.
5. Забезпечення позову.

Завдання

74. Ципко М.В., яка мешкає в м. Куп'янську, звернулася до Куп'янського міськрайонного суду Харківської області з позовом до Уральського С.О., який мешкає у м. Харкові, з позовом про відшкодування матеріальної та моральної шкоди. У позовній заяві вона вказала, що внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, яка відбулась у м. Харкові, у здійсненні якої винним було визнано Уральського С.О., але який був звільнений від покарання у зв'язку з амністією, загинула її дочка.

Свої позовні вимоги Ципко М.В. мотивувала тим, що вона понесла витрати на поховання дочки та що їй було завдано моральних страждань.

Чи може бути об'єднано ці дві вимоги в одній позовній заяві? Дайте нормативне обґрунтування свого висновку.

75. Бондаренко В.Г. працювала поваром-бригадиром їдальні, з нею була укладена угода про повну матеріальну відповідальність. Наказом завідуючого їдальнею вона була звільнена з роботи у зв'язку з утратою довіри.

Не погоджуючись зі звільненням, Бондаренко В.Г. звернулася до суду з позовом про зміну формулювання причини звільнення. Під час розгляду справи в судовому засіданні позивачка подала до суду письмову заяву про зміну позовних вимог та просила поновити її на роботі і стягнути з відповідача заробітну платню за час вимушеного прогулу.

Як повинен діяти суд в даній процесуальній ситуації? Визначте предмет та підставу позову по даній справі.

76. Василенко К.А. звернувся в суд з позовом, в якому просив визнати за ним право на користування житловим приміщенням – кімнатою розміром 25,8 кв.м, пославшись на те, що він був засуджений до позбавлення волі на термін шість місяців. У травні 2010 р. звільнився з місць позбавлення волі після відбування покарання. Київський райвиконком м. Харкова не дозволив йому оселитися в кімнаті і надав її Петренку А.В.

На думку Василенка К.А., він не втратив права на кори-

стування житловим приміщенням, тому просив визнати недійсним ордер, виданий Петренку А.В. Суд провадження по справі заклав з тих підстав, що заява Василенка К.А. не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, оскільки його вимоги спрямовані на відновлення реєстрації, в чому йому відмовлено органами міліції, а такі вимоги підлягають розгляду в адміністративному суді.

Чи відповідають дії суду чинному законодавству? Дайте мотивований висновок щодо даної процесуальної ситуації.

77. До Червонозаводського районного суду м. Харкова звернулася Балаш Р.І. з позовом до ФОП Колізуб Н.В. з позовом про захист прав споживача. Свої позовні вимоги позивачка обгрунтувала тим, що вона придбала у відповідача меблі на загальну суму 2600 грн. У зв'язку з тим, що меблі мають суттєві недоліки, які не можна усунути, позивачка просила суд розірвати договір купівлі-продажу між нею та відповідачем, стягнути з відповідача вартість меблів у розмірі 2600 грн та моральну шкоду в розмірі 1000 грн.

Своєю ухвалою суд відмовив у відкритті провадження у справі, вказавши, що позивачка не може звертатися з позовною заявою, яка містить декілька вимог, тому її заява не може бути розглянута в порядку цивільного судочинства.

Чи правильне рішення прийняв суд? Дайте аналіз зазначеній процесуальній ситуації.

78. У жовтні 2010 р. Борисенко М.Ю. звернувся до суду з позовом до Павлова В.В. про розірвання договору купівлі-продажу цінних паперів від 14 січня 2009 р. Позивач послався на те, що згідно з цим договором він продав Павлову В.В. прості іменні акції ВАТ “Вінницький завод тракторних агрегатів” у кількості 780 шт номінальною вартістю 0,25 грн на суму 195 тис. 203 грн за ціною 1 млн 561 тис. 626 грн. Додатковою угодою від 16 січня 2009 р. суму договору збільшено до 5 млн 300 тис. грн. Після укладення угоди йому зробили більш вигідну пропозицію продажу акцій, внаслідок чого істотно змінились умови договору, і 11 березня 2009 р. було укладено новий договір купівлі-

продажу зазначених акцій – із Зінченком П.К. Проте відповідач відмовився підтвердити факт розірвання з ним договору та використовує акції у своїх інтересах. У зв'язку з цим позивач просив розірвати договір купівлі-продажу від 14 січня 2009 р.

Павлов В.В. звернувся до суду із зустрічним позовом до Борисенка М.Ю. і Зінченка П.К., третя особа – ТОВ “Партнер-реєстр”, у якому просив зобов'язати Борисенка М.Ю. прийняти від нього гроші в рахунок оплати проданих йому простих іменних акцій ВАТ у кількості 80 тис. 813 шт номінальною вартістю 0, 25 грн; передати йому ці акції; визнати недійсним договір купівлі-продажу цінних паперів від 11 березня 2009 р.; зобов'язати реєстратора ТОВ внести зміни до системи реєстру власників іменних цінних паперів ВАТ, здійснивши переведення простих іменних акцій ВАТ, які випущені в документальній формі, з особистого рахунку Зінченка П.К. на особистий рахунок Борисенка М.Ю. На обґрунтування позовних вимог Павлов В.В. зазначив, що 14 січня 2009 р. він уклав із Борисенком М.Ю. у належній формі договір купівлі-продажу акцій, право власності на які в останнього виникне в майбутньому, та провів часткову оплату. Проте Борисенко М.Ю., на порушення умов договору та вимог законодавства, 11 березня 2009 р. уклав новий договір купівлі-продажу цих акцій із Зінченком П.К.

Суд прийняв зустрічний позов, вказуючи на те, що первісний і зустрічний позови взаємопов'язані.

Чи правильні дії суду? Визначте та дайте характеристику процесуальним умовам, підставам та наслідкам прийняття зустрічного позову. Яким вимогам повинен відповідати зустрічний позов?

79. Христенко Н.С. склала заповіт на належне їй майно сестрі Бойченко О.С. та брату Леонідову В.С.

Бойченко О.С. пред'явила в суді позов до Леонідова В.С. щодо розділу майна, посилаючись на те, що відповідач відмовився це зробити в добровільному порядку, а частину речей продав або передав своїй дочці.

За заявою позивачки районний суд в порядку забезпечення пред'явленого позову наклав арешт на спадкове майно та

на автомобіль “Жигулі”, який належить відповідачу.

Леонідов В.С. звернувся до суду з заявою щодо скасування забезпечення позову в частині накладення арешту на автомобіль, зазначивши, що через тривалий характер судового процесу він не має можливості користуватися автомобілем, який потрібен йому за станом здоров'я та віком. Арешт автомобіля обмежує також його права як власника. Суд прийняв ухвалу про задоволення заяви Леонідова В.С.

Чи відповідає рішення суду чинному законодавству? Зазначте підстави та види забезпечення позову?

Тема 18. Пред'явлення позову. Відкриття провадження у справі

Питання для обговорення

1. Право на звернення до суду за судовим захистом.
2. Передумови права на звернення до суду та порядок його здійснення.
3. Вимоги закону щодо форми та змісту позовної заяви.
4. Процесуальні наслідки звернення до суду з позовною заявою, яка не відповідає вимогам закону.
5. Повернення позовної заяви.
6. Підстави відмови у відкритті провадження у справі.
7. Правові наслідки відкриття провадження у справі.

Завдання

80. У січні 2010 р. Єремеев О.П. звернувся до суду з позовом до голови Ради суддів про відшкодування моральної шкоди за приниження його честі та гідності, заподіяної відповіддю на його звернення щодо розгляду з порушенням вимог процесуального законодавства одним із місцевих судів цивільної справи за його участю.

У позовній заяві Єремеев О.П. зазначав, що відповідь голови ради суддів містить недостовірну та неперевірену інфор-

мацію щодо обставин та причин неодноразових перерв у справі, просив стягнути 5000 грн компенсації моральної шкоди.

Ухвалою судді районного суду від 22 січня 2010 р. позовна заява Єремєєва О.П. як така, що не відповідає вимогам ст. 119, 120 ЦПК України, залишена без руху та до 27 січня 2010 р. позивачеві надано строк для усунення недоліків. У цій ухвалі зазначалося, що із змісту позовної заяви вбачається, що Єремєєв не зазначив, у чому саме полягає моральна шкода та якими саме неправомірними діями або бездіяльністю голови Ради суддів області заподіяна позивачеві така шкода.

Ухвалою від 30 січня 2010 р. позовна заява Єремєєва О.П. відповідно до положень ст. 121 ЦПК України повернута позивачеві.

Проаналізуйте дії суду. Які мають настати процесуальні наслідки звернення до суду з позовною заявою, яка не відповідає вимогам закону?

81. Підченко Г.А. звернулась до Фрунзенського районного суду м. Харкова з позовом до ВАТ “Харківський завод тракторних двигунів” про стягнення заборгованості по заробітній платі, компенсації за затримку розрахунків та стягнення моральної шкоди. При вирішенні питання щодо відкриття провадження у справі суддею була постановлена ухвала про залишення позовної заяви без руху та надано позивачці строк для усунення недоліків. В обґрунтування зазначеної ухвали судом покладено той факт, що позивачкою Підченко Г.А. не було додано до позовної заяви копій усіх документів для відповідача.

Чи правильні дії суду?

82. У серпні 2006 р. до Нововодолазького районного суду Харківської області від імені Кузьменської Н.П. з позовом до Кузьменської М.Г. про визнання її такою, що втратила право користування житловим приміщенням, звернувся адвокат С. При вирішенні питання про відкриття провадження у справі суддею було з’ясовано, що до позовної заяви не додано документа, що підтверджує повноваження представника Кузьменської Н.П. – адвоката С.

На цій підставі судом постановлено ухвалу про повер-

нення позовної заяви.

Адвокат С. повторно звернувся до суду з тим самим позовом, додавши до нього ордер, який видано адвокатським об'єднанням. Суд відмовив у відкритті провадження у справі, посилаючись на те, що цивільне процесуальне законодавство не допускає повторного звернення до суду з тотожним позовом.

Проаналізуйте дії суду. Визначте та дайте характеристику підставам повернення позовної заяви.

83. Филипенко М.Г. подала позов до виконкому Олександрійської міської ради про надання житлового приміщення. У позовній заяві вона зазначила, що після обрання суддею проживала з дочкою в гуртожитку, і міськвиконком не забезпечив її протягом шести місяців житлом, як це передбачено Законом України “Про судоустрій та статус суддів”. Посилаючись на ці обставини, позивачка просила зобов'язати відповідача надати їй двокімнатну квартиру.

Рішенням суду позов задоволено. В апеляційній скарзі Олександрійський міськвиконком просив скасувати рішення, посилаючись на те, що ця заява не підлягає розгляду в судах у порядку цивільного судочинства.

Чи правомірні дії суду? Визначте та проаналізуйте підстави та наслідки відмови у відкритті провадження у справі.

84. Кравченко С.К. звернулася до суду з позовом про стягнення з Кравченка М.В. коштів на утримання дітей: сина Олександра, народженого 10 березня 2000 р., і дочки Світлани, народженої 15 серпня 2006 р. Вона вказала, що у грудні 2006 р. Кравченко М.В. залишив сім'ю і на її неодноразові прохання надавати допомогу на утримання дітей відповідає відмовою, заявляючи в листах про те, що в нього інша сім'я, яку він повинен утримувати. До позовної заяви позивачка додала свідоцтва про народження дітей, в яких батьком Олександра та Світлани вказаний відповідач, і довідку з будинкоуправління про те, що діти живі і мешкають з нею за адресою: м. Харків, пр. Гагаріна, 90, кв. 52.

Відповідач проживає у м. Харкові по пр-ту Московсь-

кому, 252, кв. 125, працює на заводі “Світло шахтаря” токарем, його заробіток після відрахувань становить 1 100 грн.

Складіть позовну заяву від імені Кравченко С.К. про стягнення аліментів на дитей.

85. У березні 2009 р. до Держинського районного суду м. Харкова звернулась Чуприна С.В. до Чуприни О.М. з позовом про поділ спільно нажитого майна.

При вирішенні питання щодо відкриття провадження у справі за зазначеним позовом судом з’ясовано, що відповідач Чуприна О.М. вже звертався раніше до Держинського районного суду м. Харкова до своєї колишньої дружини Чуприни С.В. з позовом про поділ спільно нажитого майна, але під час слухання справи від позову відмовився. Відмова від позову була прийнята судом, провадження у справі закрито. Ухвала про закриття провадження у справі набрала законної сили.

На підставі того, що є така, що набрала законної сили, ухвала суду про закриття провадження у справі у зв’язку з відмовою позивача від позову в спорі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, суддя постановив ухвалу, якою відмовив у відкритті провадження у справі за позовом Чуприни С.В.

Чи правильно вчинив суд? Проаналізуйте зазначену процесуальну ситуацію.

Т е м а 19. Провадження у справі до судового розгляду

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика провадження у справі до судового розгляду.
2. Попереднє судове засідання та порядок його проведення.
3. Зміст і порядок підготовки цивільних справ до судового розгляду.
4. Призначення справи до судового розгляду.
5. Судові виклики і повідомлення.

Завдання

86. 20 вересня 2010 р. Ісаєва С.І. звернулася до Московського районного суду м. Харкова з позовною заявою про стягнення з Петрова В.М. заборгованості за договором позики. Суддя зазначеного суду, розглянувши позовну заяву, 25 вересня 2010 р. виніс ухвалу про відкриття провадження у справі, в якій призначив справу до розгляду на 15 жовтня 2010 р.

Чи правомірні дії судді? Яким чином повинен був діяти суддя після відкриття провадження у справі?

87. Для підготовки справи до судового розгляду суддя Червонозаводського районного суду м. Харкова призначив попереднє судове засідання на 12 січня 2011 р. за позовом Зосимова В.І. до ВАТ “Укртелеком” про визнання звільнення незаконним, поновлення на роботі та стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу.

Позивач, належним чином повідомлений про час та місце попереднього судового засідання, 12 січня 2011 р. не з’явився.

Суддя, поспілкувавшись з відповідачем, призначив повторне попереднє судове засідання на 31 січня 2011 р., на яке позивач знову не з’явився. У зв’язку з повторною неявкою належним чином повідомленого позивача суддя виніс ухвалу про залишення позовної заяви Зосимова В.І. без розгляду.

Оцініть дії судді.

88. 15 жовтня 2010 р. суддя Московського району м. Харкова відкрив провадження у справі за позовною заявою Прохорова В.А. до Прохорової Ж.В. про поділ спільно нажитого майна, призначивши попереднє судове засідання на 23 жовтня 2010 р. У попередньому судовому засіданні суддя переконав сторони закінчити спір, уклавши мирову угоду, та допоміг їм виробити його умови. Після цього він виніс ухвалу про визнання мирової угоди та закриття провадження у справі.

Чи правомірні дії судді? Чи входить до завдань провадження у справі до судового розгляду досягнення мирової угоди між сторонами?

89. Горошенко І.В. звернувся до суду з позовом до Павленка М.Р. про стягнення 1500 грн за договором позики, поси-

лаючись на те, що в січні 2010 р. передав відповідачу вказані грошові кошти, які останній зобов'язаний був повернути до 31 грудня 2010 р. На підтвердження укладення договору позики та отримання грошових коштів відповідач надав Горошенку І.В. розписку. У зазначений в розписці строк Павленко М.Р. грошові кошти не повернув. У попередньому судовому засіданні відповідач позов визнав у повному обсязі.

Яке рішення має прийняти суд? Складіть відповідний процесуальний документ.

90. Альошин В.К. звернувся до суду з позовною заявою про розірвання шлюбу з Альошиною В.П. Одержавши ухвалу про відкриття провадження у справі, Альошина В.П. пред'явила зустрічну позовну заяву про розподіл майна, у якій заявила клопотання про вжиття заходів забезпечення позову шляхом накладення арешту на автомобіль ВА3-2108, що був придбаний подружжям під час шлюбу, мотивуючи це тим, що Альошин В.К. має намір подарувати зазначене майно своїм батькам.

Які дії має вчинити суддя під час підготовки справи до судового розгляду?

91. Сініцина М.М. пред'явила позов до Окішева А.П. про стягнення аліментів на їх доньку – Окішеву О.А. Під час попереднього судового засідання було з'ясовано, що Окішев А.П. вже сплачує аліменти за рішенням суду на іншу дитину – Морозову М.А.

Яким чином має діяти суддя? Визначте склад осіб, які беруть участь у цій справі

92. У січні 2011 р. Голубцов В.А. пред'явив позов до ТОВ “Сігма-КС” про стягнення доходу, отриманого внаслідок порушення авторського права, і відшкодування моральної шкоди. Позивач зазначав, що в період з травня до вересня 2010 р. створив літературний твір під назвою “Інноватика, як можливість “встать на ноги” в Україні”. У цей же час він працював у відповідача на посаді консультанта і оформив свій твір на виданому йому комп'ютері у вигляді електронної сторінки у своїй

електронній папці, де він позначив загальноприйнятий авторський знак охорони свого твору. Оскільки на сервері підприємства доступ до його електронної папки мали й інші працівники, а також директор ТОВ, позивач вважав, що відповідач незаконно використав його твір при наданні ТОВ “Севморверфь” інформаційно-консультаційних послуг у вигляді звіту “Рекомендации по практическому применению законодательства Украины в области инновационной деятельности субъектами предпринимательской деятельности”, за що отримав винагороду в розмірі 53000 грн.

Суддя Держинського районного суду м. Харкова виніс ухвалу про об’єднання вказаної справи зі справами за позовом Романова М.К. до ВАТ “НТІ ТТР” про стягнення авторської винагороди в розмірі 7000 грн, а також зі справою за його ж позовом до ТОВ “Сіґма-КС” про стягнення відшкодування за час затримки у проведенні розрахунку при звільненні на підставі ст. 117 КЗпП.

Чи правомірні дії судді? У яких випадках суддя має право постановити ухвалу про об’єднання в одне провадження кількох позовів?

93. Арканова М.П. звернулася до суду з позовною заявою до Петухова Л.П. про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої дорожньо-транспортною пригодою. Під час попереднього судового засідання було з’ясовано, що позивачу невідоме місце проживання відповідача, а позов пред’явлено за останнім відомим місцем проживання відповідача, де останній не мешкає.

Які дії мають вчинити позивач та суддя з метою належного повідомлення відповідача про час та місце судового засідання?

94. У березні 2010 р. Марков М.І. звернувся до суду з позовом до Волошина В.І., Волошина В.В., Волошиної В.О. про усунення перешкод у користуванні квартирою, вселення та визначення порядку користування квартирою. Під час проведення попереднього судового засідання спір не був врегульований до

судового розгляду. Після закінчення підготовки справи до розгляду суддя призначив справу до розгляду.

Яким чином здійснюється призначення справи до розгляду? Протягом якого строку справа має бути призначена до розгляду? Складіть відповідний процесуальний документ про призначення справи до розгляду.

Тема 20. Судовий розгляд цивільних справ

Питання для обговорення

1. Поняття та значення судового розгляду.
2. Процесуальний порядок судового розгляду.
3. Відкладення розгляду справи та перерва в її розгляді. Зупинення провадження по справі.
4. Закінчення розгляду справи без ухвалення судового рішення.
5. Фіксування судового процесу технічними засобами.

Завдання

95. 19 квітня 2011 р. сталося зіткнення автомобілів під керуванням водіїв Черкесова Т.П. і Семенова В.С., про що було складено адміністративний протокол. Фастівський міський суд постановою від 18 червня 2011 р. провадження в адміністративній справі щодо Семенова В.С. заклав. У липні 2011 р. Національна акціонерна страхова компанія “Оранта” звернулася з позовом до Семенова В.С. про стягнення 2780 грн, посилаючись на те, що діями відповідача заподіяно шкоду застрахованому майну, за яке позивач сплатив страхове відшкодування в зазначеному розмірі.

У підготовчій частині судового засідання представник позивача – юрист страхової компанії Зотов О.Т. – заявив клопотання про призначення автотехнічної експертизи. Суд відхилив зазначене клопотання, вказавши, що його слід заявляти під час розгляду справи по суті.

При розгляді справи по суті в суді давали показання сві-

дки, викликані за заявою відповідача, які підтвердили факт, що відповідач у день аварії спиртних напоїв не вживав. Суд також досліджував речові докази в місці їх знаходження, а саме виїхав для огляду автомобіля Черкесова, який знаходився у нього в гаражі.

Суд відхилив клопотання представника позивача про проведення автотехнічної експертизи, яке було заявлене під час проведення судових дебатів, і вирішив повернутися до з'ясування обставин справи.

При постановленні рішення суд не прийняв до уваги висновку спеціаліста-автотехніка, який був запрошений у судові засідання, вказавши, що цей висновок є суперечливим.

11 жовтня 2011 р. Фастівський міський суд у задоволенні позову НАСК “Оранта” відмовив, посилаючись на відсутність вини Семенова В.С. у пошкодженні автомобіля, за який було сплачено страхове відшкодування. При цьому доведеність факту відсутності вини Семенова В.С. суд обґрунтував лише постановою від 18 червня 2011 р., якою щодо нього закрито провадження в адміністративній справі.

Назвіть частини судового засідання та процесуальні дії, які здійснюються в кожній з них. Чи дотриманий судом та іншими учасниками процесу порядок вчинення процесуальних дій у судовому засіданні по даній справі? Якщо ні, то запропонуйте свій варіант.

96. 12 квітня 2011 р. Карманова К.С. звернулася до суду з позовом до Карманова П.П. про розірвання шлюбу, поділ сумісного майна та стягнення аліментів на користь малолітньої дочки Карманової Світлани 2002 р. народження. У позовній заяві позивачка зазначила, що з 2000 р. перебувала в зареєстрованому шлюбі з відповідачем. У шлюбі в них народилася донька Світлана. За час сумісного проживання вони з чоловіком придбали двокімнатну квартиру, автомобіль, гараж, речі домашнього побуту: холодильник, телевізор, меблі та інше майно. Позивачка просила суд здійснити розподіл майна, залишивши їй з дочкою квартиру та автомобіль, а також стягнути з відповідача аліменти на користь дитини в розмірі 1500 грн щомісячно до

досягнення повноліття.

У судовому засіданні сторони уклали мирову угоду, за умовами якої відповідач погоджується з вимогою про розірвання шлюбу; позивачці залишається квартира з усіма речами домашнього побуту; відповідач погоджується сплачувати аліменти на дитину у розмірі 2000 грн щомісячно і отримує автомобіль та гараж.

13 грудня 2011 р. суд постановив ухвалу про закриття провадження у справі у зв'язку з укладенням сторонами мирової угоди.

Яка процесуальна дія була вчинена сторонами у даному випадку: а) мирова угода; б) відмова позивача від частини позовних вимог; в) визнання відповідачем позову частково? Обґрунтуйте відповідь. Який процесуальний порядок вчинення цих праворозпорядчих дій сторін?

97. 19 вересня 2011 р. Тауцько Г.І. як представник Єршової М.В. звернувся до суду з позовом до Чичолик К.Б. про розірвання договору довічного утримання. У судовому засіданні під час судових дебатів Тауцько Г.І. відмовився від позову. У зв'язку з цим суд постановив ухвалу про закриття провадження у справі. Єршова М.В. подала апеляційну скаргу на вказану ухвалу, посилаючись на те, що вона не була належним чином повідомлена про час і місце судового розгляду, справа розглядалася без неї, і вона не мала можливості здійснити своє право на судовий захист.

Чи є обґрунтованою апеляційна скарга Єршової? Які процесуальні наслідки неявки у судові засідання осіб, які беруть участь у справі?

Який порядок відмови позивача від позову? Чи дотриманий він у даному випадку? Чи існують підстави для того, щоб суд не прийняв відмови від позову в наведеній у завданні ситуації?

98. Семенов В.О. звернувся до суду з позовом до Кирилова М.П. про усунення перешкод у реалізації свого права власності на будинок. У позовній заяві позивач зазначив, що за договором купівлі-продажу придбав будинок у Шевчука А.І., але

фактично не може ним користуватися, оскільки в будинку проживає Кирилов М.П., який не хоче добровільно виселятися.

При розгляді справи суду доводилося неодноразово відкладати судовий розгляд з таких підстав: першого разу – для вступу в справу представника, оскільки позивач заявив клопотання про те, що хоче вести справу через представника – адвоката Іванова Б.С.; вдруге – коли належним чином повідомлений позивач не з’явився в судові засідання і не надав відомостей про причини неявки, хоча представник позивача з’явився в судові засідання; втретє – належним чином повідомлений позивач повторно не з’явився в судові засідання, але від нього надійшла заява про відкладення розгляду справи у зв’язку з перебуванням на стаціонарному лікуванні; четвертий раз суд відклав справу тому, що не з’явився належним чином повідомлений відповідач і від нього не надійшло відомостей про причини неявки; вп’яте – суд відклав розгляд справи у зв’язку із необхідністю подання нових доказів позивачем.

Який строк розгляду справи судом встановлений ЦПК? Чи в усіх випадках було достатньо підстав для відкладення розгляду справи? У чому відмінність відкладення розгляду справи від оголошення перерви в розгляді справи?

99. Марченко С.Т. пред’явила до суду позов про розірвання договору довічного утримання, який уклала з Капустіним О.І. За умовами договору останній зобов’язаний довічно утримувати Марченко С.Т., яка у свою чергу передає йому у власність свою квартиру. Позовні вимоги позивачка обґрунтувала тим, що відповідач порушував умови договору: залишав її без догляду, відмовлявся допомагати у веденні домашнього господарства, погрожував виселити її “на вулицю”. У ході розгляду справи в судові засідання було надане свідоцтво про смерть позивачки Марченко С.Т. Крім цього, до суду надійшла заява від Колодової А.М. про те, що вона є дочкою позивачки, що підтверджено довідкою органу РАЦС, і має намір оформити право на спадщину та вступити у справу.

Чи є в даному випадку підстави для зупинення прова-

дження у справі? Чи може суддя постановити ухвалу про закриття провадження в цій справі?

100. 29 червня 2011 р. Пономаренко В.С. звернулася до суду з позовом до відділення Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань у Дзержинському районі м. Харкова про стягнення заробітної плати та відшкодування моральної шкоди. При розгляді справи в судовому засіданні було встановлено, що рішенням суду від 27 квітня 2011 р. Пономаренко В.С. поновлено на роботі у відділенні Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань у Дзержинському районі м. Харкова на посаді начальника відділу бухгалтерського обліку. Однак відповідач рішення суду фактично не виконав, вчиняв дії щодо недопущення її до роботи, через що вона морально страждала, нервувалася, оскільки кожен день ходила на роботу, але заробітна плата їй не виплачувалась. З 25 травня по 25 червня 2011 р. позивачка знаходилась на лікуванні, що пов'язує з неправомірними діями відповідача щодо неї, крім того листок непрацездатності у неї також не прийняли і не оплатили. Позивачка просила стягнути на її користь заробітну плату з 27 квітня до 29 червня 2011 р., а також відшкодувати завдану їй моральну шкоду в розмірі 6000 грн.

На підставі наведеного Дзержинський районний суд м. Харкова постановив ухвалу про закриття провадження по даній справі, посилаючись на те, що вже існує рішення суду, яке набрало законної сили з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав.

Обґрунтуйте свою думку щодо законності ухвали суду.

101. 24 листопада 2011 р. Попова К.З. звернулася з позовом до товариства з обмеженою відповідальністю “Дружба” про відшкодування моральної шкоди. У позові вона посилалась на те, що 4 березня 2011 р. відповідач і її батько Дмитрів С.З. уклали договір оренди належної останньому земельної частки. Строк дії договору закінчився, а розрахунок за оренду відповідач не зробив. За дорученням батька вона має право в'янити

всі питання щодо виконання цього договору. Попова К.З. просила стягнути з відповідача заборгованість по орендній платі у розмірі 30 000 грн та 5000 грн – відшкодування моральної шкоди. У судовому розгляді було з'ясовано, що Дмитрієв С.З. є суб'єктом підприємницької діяльності. Первомайський міськрайонний суд Харківської області своєю ухвалою закриття провадження у справі на підставі п. 1 ч. 1 ст. 205 ЦПК України. Закриваючи провадження у справі, суд виходив з того, що відповідно до вимог п. 1 ч. 1 ст. 205 ЦПК така справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Чи законні дії суду? Обґрунтуйте відповідь. Які підстави закриття провадження по справі?

102. У вересні 2010 р. Захаров Л.П. звернувся до суду з позовом до Гонтарева Д.Х. про відшкодування витрат на лікування та моральної шкоди, спричиненої дорожньо-транспортною пригодою. При розгляді справи Орджонікідзівським районним судом м. Харкова 21 жовтня 2010 р. позовну заяву було залишено без розгляду. У своїй ухвалі суд посилався на п. 8 ч. 1 ст. 207 ЦПК, зазначаючи, що позивачем не дотримані вимоги статей 119, 120 ЦПК, а саме не надані копії позовної заяви та доданих до неї документів відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб та не сплачений судовий збір; ці недоліки не усунуті у строк, що надавався судом.

Чи законна ухвала суду? Назвіть підстави залишення заяви без розгляду.

103. ВАТ “Райффайзен Банк Аваль” в особі Чернігівської обласної дирекції “Райффайзен Банк Аваль” звернулося до суду з позовом, в якому просило стягнути з відповідачів ТОВ “Інтрансавтострой” – Горова О.Г. та приватного автотранспортного підприємства солідарно 599785,45 грн суми боргу за кредитним договором, а також 17000 грн сплаченого судового збору та 30 грн витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового розгляду. Після завершення судових дебатів суд вийшов до нарадчої кімнати для постановлення рішення. Під час ухвалення судового рішення у суду виникла потреба з'ясувати пов-

новаження поручителів позичальника – Горова О.Г. та приватного автотранспортного підприємства.

Як повинен діяти суд у наведеній ситуації?

104. Київський районний суд м. Харкова розглядав справу про захист честі, гідності та ділової репутації за позовом Федорова В.П. до теле-радіо компанії “N”. Після розгляду справи відповідач звернувся до секретаря судового засідання із проханням скопіювати запис судового засідання, на що секретар відповів, що копіювання може здійснюватися лише за ухвалою суду. Крім того, до судді звернувся свідок із вимогою внести виправлення до журналу судового засідання, оскільки в ньому не зазначено, що він давав показання.

Який порядок ознайомлення, копіювання і роздрукування технічного запису судового засідання? У якому порядку розглядаються зауваження щодо журналу судового засідання? Чи може свідок звернутися із такими зауваженнями?

Т е м а 21. Рішення суду першої інстанції

Питання для обговорення

1. Поняття і види судових рішень.
2. Законна сила судового рішення.
3. Вимоги, яким повинно відповідати судове рішення.
4. Зміст судового рішення.
5. Усунення недоліків рішення судом, який його ухвалив.
6. Ухвали суду першої інстанції.

Завдання

105. У березні 2010 р. Коробко С.О. звернувся до суду з позовом до Коробко С.М., третя особа – виробниче житлове ремонтно-експлуатаційне управління, про визнання таким, що втратив право користування жилим приміщенням. На обґрунтування позовних вимог він зазначив, що з квітня 2006 р. прожи-

ває та прописаний у квартирі в м. Черкасах, яка належала його бабусі, котра померла 2 серпня 2009 р. Відповідач, його дядько, проживав у цій квартирі до 2007 р., але згодом одружився й став проживати за іншою адресою і більше не користувався спірним житлом без поважних причин.

Соснівський районний суд м. Черкас рішенням від 21 квітня 2010 р. у задоволенні позову відмовив, а Апеляційний суд Черкаської області рішенням від 6 липня 2010 р. зазначене судові рішення скасував і ухвалив нове рішення про задоволення позову.

Колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України скасувала рішення апеляційного суду і залишила в силі рішення районного суду з таких підстав.

У матеріалах справи наявна довідка управління від 11 березня 2010 р. про те, що в спірній квартирі зареєстровано дві особи: відповідач у справі – наймач Коробко С.М. і позивач – піднаймач Коробко С.О.

Згідно зі ст. 71 ЖК при тимчасовій відсутності наймача або членів його сім'ї за ними зберігається жила приміщення протягом шести місяців. Якщо наймач або члени його сім'ї були відсутні з поважних причин понад шість місяців, цей строк за заявою відсутнього може бути продовжено наймодавцем, а в разі спору – судом.

Апеляційний суд, скасовуючи рішення районного суду й постановляючи нове – про задоволення вимог Коробка С.О., виходив з того, що відповідач не проживає у спірній квартирі з 2007 р., а проживає за іншою адресою разом із дружиною.

Проаналізуйте рішення щодо його законності й обґрунтованості.

106. У грудні 2009 р. Проценко звернувся до суду з позовом до Ковтуна про стягнення подвійної суми завдатку, мотивуючи позовні вимоги тим, що на підтвердження свого наміру купити у відповідачки квартиру в м. Севастополі 10 грудня 1998 р. він уклав з нею нотаріально посвідчену угоду про завдаток та передав їй як завдаток 3 тис. 427 грн (сума, еквівалентна 1 тис. доларів США). За умовами цієї угоди Проценко для за-

безпечення договору купівлі-продажу квартири, який мав бути укладений не пізніше 30 квітня 2006 р. Однак договір купівлі-продажу не був укладений з вини Ковтуна, оскільки квартира перебувала під заставою в “Укрсоцбанку” та на неї суд наклав арешт. Позивач просив стягнути з відповідачки на його користь подвійну суму завдатку в розмірі 10 тис. 660 грн та 3 тис. грн – на відшкодування моральної шкоди.

Ленінський районний суд м. Севастополя рішенням від 30 січня 2010 р., яке залишив без зміни Апеляційний суд м. Севастополя ухвалою від 9 вересня 2010 р., позов Проценка задовольнив частково і ухвалив: “стягнути з Ковтуна на користь позивача подвійну суму завдатку в розмірі 10 тис. 660 грн, 160 грн витрат з оплати судового збору та 8 грн державного мита в дохід держави. У задоволенні решти позовних вимог суд відмовив”.

Яким вимогам повинно відповідати судове рішення? Дайте аналіз ухваленому рішенню. Складіть резолютивну частину рішення суду.

107. У березні 2009 р. Євсюков звернувся до суду із позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю ім. Ведуги Березівського р-ну Одеської області про усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою. На обґрунтування позову Євсюков послався на те, що 24 лютого 2007 р. він отримав державний акт на право приватної власності на землю, а 28 лютого звернувся з письмовою заявою до відповідача про розірвання договору оренди, оскільки вирішив організувати власне господарство. Незважаючи на те, що він завчасно попередив відповідача про розірвання зазначеного договору оренди, той відмовив йому в поверненні земельної ділянки і продовжує користуватися земельним паєм, таким чином порушуючи його права як власника. У зв’язку з цим Євсюков просив суд зобов’язати відповідача усунути перешкоди в користуванні земельною ділянкою та повернути належний йому земельний пай.

Березівський районний суд Одеської області рішенням від 15 травня 2002 р. в задоволенні позову відмовив.

Колегія суддів судової палати в цивільних справах Апеляційного суду Одеської області рішенням від 13 серпня 2009 р.

рішення суду першої інстанції скасувала, задовольнивши позов. Ухвалено зобов'язати ТОВ усунути перешкоди в користуванні земельною ділянкою площею 3,16 га в межах згідно з планом, розташованою на території Ставківської сільської ради, та повернути її власникові – Євсюкову.

Яке із зазначених рішень відповідає вимогам закону? Обґрунтуйте свою позицію щодо вирішення цієї справи.

108. У червні 2010 р. Ярченко Іван Петрович звернувся до Любомлянського районного суду Волинської області з позовом до Сікоренко Ольги Іванівни і Сікоренка Анатолія Кириловича про усунення перешкод у користуванні квартирою № 4 по вул. Шкільній у м. Любомлянську шляхом їх виселення.

Свої вимоги позивач обґрунтовував тим, що набув право власності на спірну квартиру на підставі договору купівлі-продажу, укладеного 15 лютого 2010 р. із Сікоренко О.І. Цього ж дня позивач написав розписку, зі змісту якої видно, що він зобов'язався у випадку повернення йому грошей до 15 травня 2010 р. здійснити зворотне відчуження спірної квартири на користь Сікоренка А.К. Згідно з умовами вказаного договору відповідачі до 15 травня 2010 р. повинні були звільнити квартиру від свого майна, виписатися з неї й оплатити комунальні послуги, проте вказаних умов не виконали.

Під час розгляду справи відповідачка Сікоренко О.І. звернулася до суду із зустрічним позовом до позивача про визнання недійсним договору купівлі-продажу спірної квартири. Обґрунтовуючи свої вимоги, відповідачка посилалася на те, що договір купівлі-продажу було укладено з метою приховати іншу угоду – договір застави. Договір купівлі-продажу вона уклала на прохання свого сина Сікоренка А.К., який є власником приватного підприємства “Сад”, що мало кредитні зобов'язання перед “Укрсоцбанком”. Позивач Ярченко І.П. надав приватному підприємству позику для погашення кредитного боргу підприємства. Вказану суму позики, яка разом з іншими витратами становила 12 тис. доларів США, Сікоренко А.К. зобов'язувався повернути до 15 травня 2010 р. З метою забезпечення повернення йому грошових коштів позивач запропонував переофор-

мити на нього право власності на квартиру, що й було зроблено. При цьому грошей вона не отримувала, оскільки вони були перераховані на рахунок приватного підприємства.

Складіть рішення у цій справі

109. У березні 2007 р. Кузьменко Марія Григорівна звернулася до суду із позовом до Давидова Миколи Гнатовича про відшкодування витрат на будівництво будинку.

Позивачка посилалася на те, що її матері, Кузьменко Ларисі Кирилівні, на праві власності належав житловий будинок у с. Хотинь Рівненського р-ну Рівненської області, який знаходився в непридатному для проживання стані. Оскільки остання була пенсіонеркою і грошей для його відновлення не мала, тому вони домовилися, що Кузьменко М.Г. відремонтує будинок за власні кошти, а Кузьменко Л.К. передасть його їй у власність. На ремонт, який тривав протягом травня – листопада 1998 р., позивачка витратила значні кошти. 19 липня 1999 р. Кузьменко Л.К. склала заповіт на все належне їй майно на ім'я Кузьменко М.Г., а в січні 2005 р. склала новий заповіт – на користь Давидова М.Г., про що позивачці стало відомо після смерті матері у квітні 2005 р.

Позивачка на підставі статей 1216, 1231 ЦК просила стягнути зі спадкоємця Давидова М.Г. на її користь вартість використаних на будинок будівельних матеріалів у сумі 22 тис. 369 грн, 4 тис. 200 грн, сплачених як заробітна плата будівельникам, понесені судові витрати.

Складіть рішення у цій справі.

110. Русланов М.І. подав позов до заводу “Серп і молот” про поновлення на роботі на посаді електрика складального цеху та про стягнення зарплати за вимушений прогул з 12 вересня 2005 р. до 2 жовтня 2005 р. із розрахунку 900 грн щомісяця. Районний суд в резолютивній частині судового рішення зазначив: “Позов Русланова М.І. задовольнити, стягнути на його користь заробітну плату за час вимушеного прогулу з 12 вересня до 2 жовтня 2005 р. Рішення може бути оскаржене у п’ятнадцяти-

денний строк в апеляційному суді”.

Які помилки допущені в резолютивній частині судового рішення? Складіть резолютивну частину цього рішення.

111. У березні 2009 р. Бурко звернулася до суду з позовом до державного підприємства “Харківський метрополітен” (далі – ДП) про поновлення на роботі та стягнення заробітної плати.

Ленінський районний суд м. Харкова рішенням від 26 листопада 2009 р. у задоволенні позову про поновлення на роботі Б. відмовив і зобов’язав управління ДП змінити дату її звільнення на 8 лютого 2009 р., внести в наказ про звільнення і в трудову книжку відповідні зміни та провести оплату листка непрацездатності.

Апеляційний суд Харківської області рішенням від 19 травня 2010 р. зазначене рішення суду скасував і ухвалив нове, яким поновив Б. на роботі з 3 лютого 2009 р. і зобов’язав стягнути з ДП на її користь 14 тис. 959 грн заробітної плати за час вимушеного прогулу.

За заявою відповідача, яка надійшла до суду 3 червня 2010 р., було ухвалено 16 червня 2010 р. додаткове рішення цього ж суду, яким зменшено розмір заробітної плати за час вимушеного прогулу з 14 тис. 959 грн до 9 тис. 922 грн.

Чи були підстави для ухвалення додаткового рішення? Визначте порядок ухвалення додаткового рішення.

112. Дергачівський районний суд Харківської області рішенням від 30 травня 2008 р., залишеним без зміни ухвалою судової палати з цивільних справ апеляційного суду від 17 вересня 2008 р., задовольнив позов Рожка І. та Рожко Л. до Михальського про поновлення порушеного права користування земельною ділянкою.

Суд першої інстанції ухвалою від 6 вересня 2009 р., залишеною без зміни ухвалою апеляційного суду від 4 лютого 2010 р., за поданням державного виконавця державної виконавчої служби роз’яснив спосіб і порядок виконання рішення цього ж суду від 30 травня 2009 р. При цьому справу було розглянуто

суддею за відсутності сторін. Даних про те, що сторони були повідомлені судом у встановленому законом порядку про час і місце розгляду справи, у матеріалах справи немає.

Дайте правову оцінку діям суду. Визначте порядок роз'яснення судом рішення суду

Т е м а 22. Заочний розгляд справи

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика заочного розгляду справи.
2. Умови заочного розгляду справи.
3. Порядок заочного розгляду справи.
4. Порядок перегляду заочного рішення.
5. Оскарження заочного рішення.

Завдання

113. До суду звернулась Шестакова з позовом до Потапова про встановлення батьківства та стягнення аліментів на її неповнолітню доньку. Відповідач у судове засідання не з'явився втретє, хоча завжди був сповіщений належним чином, про що в матеріалах справи є докази, і про причини неявки не повідомляв. Суддя, не виходячи до нарадчої кімнати, постановив ухвалу про заочний розгляд справи, хоча позивачка була проти заочного розгляду справи.

Суд позов Шестакової задовольнив у повному обсязі. Через п'ятнадцять днів після отримання заочного рішення від відповідача до суду надійшла заява про перегляд заочного рішення, де зазначалось, що відповідач проти позову заперечує і в нього є докази в обґрунтування своїх заперечень. В останнє судове засідання він не з'явився у зв'язку з хворобою, про що надав довідку з лікарні.

Чи були допущенні суддею помилки? Чи повинен прийняти суддя заяву відповідача про перегляд заочного рішення?

114. Гранін звернувся з позовом до Климова про відшкодування 3000 грн матеріальної та 4000 грн моральної шкоди. В перше судове засідання з поважних причин не з'явився позивач, і суддя відклав розгляд справи. В друге судове засідання не з'явився з поважних причин відповідач, і суддя знов відклав розгляд справи. В третє судове засідання надійшло клопотання відповідача про розгляд справи за його відсутністю. Гранін у судовому засіданні заявив два клопотання: перше – про заочний розгляд справи, друге – про зменшення розміру позовних вимог на 1000 грн.

Суддя не задовольнив жодного клопотання і пояснив Граніну, що при заочному розгляді справи позивач не може змінити розмір позовних вимог без повідомлення про це відповідача і в такому випадку потрібно буде відкласти судовий розгляд. Якщо Гранін не буде зменшувати розмір позовних вимог, то можливий заочний розгляд справи.

Дайте правову оцінку діям судді?

115. У результаті ДТП Ярчук спричинив автомобілю Дорошенка шкоду в розмірі 3000 грн. Дорошенко звернувся з позовом про відшкодування матеріальної шкоди. Відповідач у судове засідання не з'явився, хоча був повідомлений належним чином, і про причини неявки не повідомив.

На прохання позивача суд виніс ухвалу про заочний розгляд справи. Позовні вимоги були задоволені в сумі 1500 грн. Позивач з таким рішенням не погодився і на наступний день після його отримання подав апеляційну скаргу на заочне рішення.

Через п'ятнадцять днів з дня проголошення рішення від відповідача надійшла заява про перегляд заочного рішення, в якій зазначалось, що відповідач проти позову заперечує і надає докази в обґрунтування своїх заперечень. Пояснив, що в судове засідання він не з'явився у зв'язку з тим, що був у відрадженні, про що надав довідку з місця роботи, але про це повідомити суд не мав змоги.

Суддя в прийнятті заяви відмовив, мотивуючи це тим, що відповідачем не сплачений судовий збір за заяву про перегляд

заочного рішення і пропущений строк на подання такої заяви.

Дайте правову оцінку діям судді та сторін.

116. Судом 6 листопада 2010 р. постановлено заочне рішення, яким були задоволені позовні вимоги Гомінко до Луніна та Мусіна про стягнення суми боргу в розмірі по 2000 грн з кожного. В заяві про перегляд заочного рішення від 19 листопада 2010 р. Лунін та Мусін просили рішення скасувати, посиляючись на те, що вони не отримували судові повістки про день, час і місце слухання справи.

Ухвалою суду від 14 грудня 2010 р. вказана заява залишена без задоволення.

Лунін та Мусін не погодились з ухвалою і 19 грудня 2010 р. подали апеляційну скаргу на ухвалу суду, в якій просили скасувати ухвалу та постановити нову про перегляд заочного рішення.

Перевіривши матеріали справи судова колегія залишила апеляційну скаргу без розгляду.

Чи допущені процесуальні помилки судами? Чи правильно діяли відповідачі?

117. Машков звернувся з позовом до Яшина про відшкодування матеріальної шкоди в сумі 5000 грн, посиляючись на те, що з вини відповідача сталося затоплення його квартири гарячою водою, внаслідок чого він змушений був зробити у квартирі ремонт.

Відповідач, повідомлений належним чином про час і місце судового засідання, до суду не з'явився і про причини неявки не повідомив.

У судовому засіданні позивач заявив клопотання про заочний розгляд справи і про збільшення позовних вимог на 1000 грн. Суд задовольнив усі клопотання Машкова та виніс ухвалу про заочний розгляд справи. Заочним рішенням позов був задоволений у повному обсязі.

На зазначене рішення суду Яшин подав апеляційну скаргу.

Апеляційний суд виніс ухвалу, в якій зазначив, що апеляційна скарга не підлягає прийняттю до апеляційного прова-

дження, оскільки оскаржити заочне рішення в загальному порядку може лише позивач.

Дайте правову оцінку діям суду першої інстанції, апеляційного суду та відповідача.

Т е м а 23. Наказне провадження

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика наказного провадження.
2. Підстави для видачі судового наказу.
3. Порухення наказного провадження.
4. Судовий наказ як форма судового рішення.
5. Скасування судового наказу.

Завдання

118. За заявою КП “Теплоцентрально” було видано 28 жовтня 2010 р. судовий наказ про стягнення з боржника Федорової заборгованості за комунальні послуги в розмірі 2590 грн.

14 листопада 2010 р. Федорова звернулась до суду з заявою про скасування судового наказу. У заяві Федорова просила поновити процесуальні строки для скасування судового наказу та скасувати останній, посилаючись на те, що цей наказ вона отримала лише 9 листопада 2010 р. Також позивачка вважає, що судовий наказ є необґрунтованим, оскільки вона регулярно сплачує комунальні послуги і за рахунком КП “Теплоцентрально” має навіть переоплату, на доказ чого надала квитанції про сплату рахунків.

Як повинен діяти далі суддя?

119. До суду звернувся прокурор в інтересах Степанової з заявою про видачу судового наказу з вимогою про стягнення заборгованості по заробітній платі.

У заяві прокурор указав, що в результаті перевірки встановлено, що Степанова була звільнена з роботи у зв’язку з лікві-

дацією підприємства, але й до цього часу не отримала належної їй до виплати суми заробітної плати, через що опинилася в скрутному матеріальному становищі. Зазначена обставина позбавляє Степанову можливості самостійно звернутися до суду за захистом своїх прав. Тому відповідно до ст. 121 Конституції України, ст. 45 ЦПК України, ст. 36-1 Закону України “Про прокуратуру” вбачаються підстави для звернення прокурора в межах його компетенції до місцевого суду на захист прав Степанової.

Чи мав право прокурор звертатися до суду з такою вимогою і з таких підстав? Чи може прокурор взагалі звертатись із заявою про видачу судового наказу? Хто може бути заявником в наказному провадженні?

120. До судді надійшла заява Прокопова про видачу судового наказу за вимогою про стягнення нарахованої, але не виплаченої йому суми заробітної плати. Суддя відмовив Прокопову в прийнятті заяви про видачу судового наказу у зв’язку з ненаданням ним документів, які підтверджують заявлені вимоги та несплату судового збору.

Чи правильно діяв суддя? Які підстави для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу? Які документи Прокопов повинен був надати до суду? Як далі діяти Прокопову?

121. Судом Сумської області 24 вересня 2010 р. було видано судовий наказ за заявою Рибаківної Р.В. про стягнення з Уфимцева А.А. аліментів на утримання доньки Рибаківної О.А. в розмірі частини його заробітку, але не менше ніж 30 % прожиткового мінімуму на дитину відповідного віку щомісячно, починаючи стягнення з 6 вересня 2010 р. до досягнення дитиною віку повноліття.

Уфимцев А.А. 1 жовтня 2010 р. звернувся до суду з заявою про скасування судового наказу про стягнення з нього аліментів, мотивуючи свої вимоги тим, що п. 4 ч.1 ст. 96 ЦПК України передбачається, що судовий наказ може бути виданий, якщо заявлено вимогу про присудження аліментів в розмірі 30% прожиткового мінімуму на дитину відповідного віку, а Рибаківна Р.В. просила стягнути аліменти в розмірі частини його

заробітку щомісячно, тобто дана вимога не підлягає розгляду в порядку наказного провадження і видача судового наказу є незаконною.

Ознайомившись із заявою боржника про скасування судового наказу про стягнення аліментів на утримання дитини, суд постановив ухвалу про скасування судового наказу.

В ухвалі про скасування судового наказу суд роз'яснив Рибаківій Р.В., що вона може оскаржити ухвалу протягом десяти днів до апеляційного суду.

Чи допущені суддею помилки?

Т е м а 24. Окреме провадження

Питання для обговорення

1. Правова природа окремого провадження.
2. Співвідношення загальних правил цивільного процесу та окремого провадження.
3. Класифікація справ окремого провадження.
4. Особливості розгляду справ окремого провадження.

Завдання

122. Опікунська рада звернулася до суду з заявою про визнання Котова Н.Н. недієздатним на підставі того, що він страждає на психічний розлад. Заява була подана до суду за місцем проживання Котова Н.Н. У ній зазначено, що Котов Н.Н. перебуває у психоневрологічному диспансері, де проходить черговий курс лікування. Опікунською радою також заявлено клопотання про витребування з лікувального закладу необхідних документів на підтвердження зазначених у заяві фактів.

Суд прийняв заяву та відкрив провадження у справі. У задоволенні клопотання щодо витребування доказів суд відмовив на підставі того, що відповідно до ч. 3 ст. 10 ЦПК України кожен має довести ті обставини, на які посилається, як на підставу своїх вимог, а суд не може втручатись у формування кола доказів у справі та доказову діяльність осіб, які беруть участь у справі.

Визначте юрисдикцію суду щодо розгляду справ окремого провадження.

Дайте правову оцінку діям суду. Визначте порядок відкриття провадження та розгляду справ про визнання фізичної особи недієздатною.

123. Профспілковий комітет заводу “Комунар” звернувся до суду із заявою про обмеження цивільної дієздатності Вало́ва С.В., внаслідок того, що він зловживає спиртними напоями. У заяві було зазначено, що Валов С.В. неодноразово приходив на роботу в нетверезому стані, його дружина декілька разів зверталася до профкому з проханням про застосування до чоловіка заходів громадського впливу у зв’язку з тим, що він зловживає спиртними напоями, проте застосування заходів громадського впливу позитивних результатів не дало.

Суд відкрив провадження у справі, розглянув її та ухвалив рішення про обмеження цивільної дієздатності Вало́ва С.В. Копію рішення суд направив до органів опіки та піклування для встановлення піклування над Валовим С.В та призначення йому піклувальника.

Чи правомірні дії суду? Визначте порядок відкриття провадження та розгляду справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи. Зазначте вимоги до судового рішення по цих справах.

124. Романенко Л.Н. звернулася до суду з заявою про надання їй повної цивільної дієздатності. Заявниця зазначила, що у віці 15 років народила дитину, в актовому запису цивільного стану про народження сина вона записана матір’ю. Надання повної цивільної дієздатності їй необхідно для того, щоб влаштувати сина у дитячий садок та самостійно його виховувати.

У судовому засіданні встановлено, що батько заявниці не заперечує проти надання їй повної цивільної дієздатності, оскільки вона в змозі самостійно виховувати сина, і це відповідає її інтересам та інтересам дитини. Проте мати заявниці з цим не погоджується. Вона вважає, що донька не може утримувати

дитину без допомоги батьків, оскільки не має самостійного заробітку.

Суд, заслухавши пояснення заявниці та її батьків, дослідивши матеріали справи, заяву Романенко Л.Н. задовольнив.

Чи правильно діяв суд? Визначте підстави для надання особі повної цивільної дієздатності. Визначте порядок відкриття провадження у справі та порядок розгляду цієї категорії справ.

125. Попов А.О. звернувся до суду з заявою про оголошення померлим його сина Попова В.А. з метою оформлення права на спадщину. У заяві Попов А.О. зазначив, що його син, відпочиваючи в Криму, під час здійснення польоту на дельтаплані попав у грозові хмари і зник. Проведені пошуки результату не дали, з того часу ніяких відомостей про нього немає.

При розгляді справи суд встановив, що на Попова В.А. – сина заявника – була заведена контрольно-спостережна справа як на особу, яка стала жертвою нещасного випадку, що підтверджено довідкою, виданою Феодосійським ГО ГУМВС України в АР Крим. Довідкою правління “Мегабанку”, в якому працював Попов В.А., підтверджено, що він не з’явився на роботу після щорічної відпуски і з цього часу вважається відсутнім на робочому місці з невідомої причини.

Розглянувши цивільну справу, суд відмовив заявнику в задоволенні заявленої вимоги з тих підстав, що згідно з законом фізична особа може бути оголошена померлою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років, а з моменту нещасного випадку, що трапився з Поповим В.А., цей строк ще не сплив, оскільки минуло тільки шість місяців.

Дайте правову оцінку діям суду. Визначте порядок відкриття провадження у справі, підготовки справи до розгляду та розгляду справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.

126. Федорова А.Н. звернулася до суду за місцем свого проживання з заявою про усиновлення дитини. У заяві вона за-

значила, що перебуває у шлюбі сім років; після тяжкої травми, незважаючи на тривале лікування, не може мати дітей. Вони з чоловіком мають трикімнатну квартиру, займаються підприємницькою діяльністю і можуть забезпечити всі умови для виховання та утримання дитини.

До заяви були додані: копія свідоцтва про шлюб, копія декларації про доходи та правовстановлюючий документ на квартиру. Суд відкрив провадження у справі, розглянув справу в закритому судовому засіданні та ухвалив рішення про задоволення заявленої вимоги.

Чи є підстави для відкриття провадження у справі? Які дії має здійснити суддя при підготовці справ про усиновлення до судового розгляду? Визначте склад суб'єктів, предмет доказування та коло необхідних доказів по справам про усиновлення

127. Турова Т.В. звернулася до суду з заявою про встановлення факту родинних відносин. Заявниця посилалася на те, що після смерті її рідної сестри Овсієнко Р.В. відкрилася спадщина на частину будинку та на грошовий вклад. Спадкоємців першої черги немає, а вона не може одержати в нотаріальній конторі свідоцтво про право на спадщину, оскільки у свідоцтві про народження сестри та в її свідоцтві про народження різні записи прізвища та по батькові.

У судовому засіданні було встановлено, що майно, на яке претендує заявниця, було визнане відумерлим і перейшло у власність територіальної громади. Заявниця вважає, що це було здійснено з порушенням закону та її інтересів. Розглянувши справу, суд на підставі пояснень заявниці, показань свідків та наданих заявницею письмових доказів задовольнив заяву, визнав Турову Т.В. та Овсієнко Р.В. рідними сестрами.

Чи правомірні дії суду? Які факти, що мають юридичне значення, можуть бути встановлені у судовому порядку?

128. Камишов Д.А. звернувся до суду за місцем свого проживання з заявою про відновлення прав на ощадний (депозитний) сертифікат. У заяві було зазначено, що ощадний сертифікат був ним випадково загублений разом з іншими докумен-

тами. Розміщене на місцевому телеканалі оголошення з проханням за винагороду повернути йому загублені документи не дала результату. Суд прийняв заяву, постановив зробити публікацію про виклик держателя втраченого ощадного (депозитного) сертифіката і після надходження від Фоменка К.Н. заяви про те, що він є держателем загубленого цінного папера, розглянув справу за участю заявника та держателя цінного папера і задовольнив заявлену вимогу.

Чи правомірні дії суду? Визначте особливості процесуального порядку розгляду справ про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі.

129. Місцева державна адміністрація звернулась до суду з заявою про передачу в комунальну власність земельної ділянки та розташованих на ній споруд. Заява подана до суду за місцем знаходження земельної ділянки. У заяві було вказано, що власник зазначених нерухомих речей невідомий, протягом двох років ця ділянка та споруди за призначенням не використовуються, ніхто там не з'являється, тому є підстави для визнання зазначених нерухомих речей безхазяйними та передання їх територіальній громаді.

Суд прийняв заяву до провадження, розглянув справу та задовольнив заявлені вимоги.

Дайте правову оцінку діям суду. Визначте порядок відкриття провадження та розгляду справ про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність.

130. Орган місцевого самоврядування звернувся до суду з вимогою про визнання спадщини відумерлою. У заяві було зазначено, що після смерті Малька В.В. відкрилася спадщина; спадкове майно складається з двокімнатної квартири, грошового вкладу в ощадбанку, меблів та інших речей, належність цього майна спадкодавцю підтверджується відповідними документами; спадкоємців за законом у Малька В.В. немає, а заповіт не був складений.

Суд, встановивши в судовому засіданні, що Малько В.В. не має спадкоємців за заповітом і за законом, але з дня відкриття

спадщини ще не сплив строк у шість місяців, який надається законом для прийняття спадщини, відмовив у задоволенні заяви.

Чи законні дії суду? Визначте порядок розгляду справ про визнання спадщини відумерлою.

131. Лікар-психіатр міської клінічної психоневрологічної лікарні звернувся 10 січня 2011 р. до суду за місцем знаходження лікарні з заявою про продовження надання амбулаторної психіатричної допомоги Коваленку С.В.

У заяві було зазначено, що за рішенням суду Коваленко С.В. у примусовому порядку проходить амбулаторне психіатричне лікування, стан його здоров'я за минулий час не поліпшився, у зв'язку з цим лікування доцільно продовжити.

Суд, розглянувши 25 січня 2011 р. за участю лікаря-психіатра справу у відкритому судовому засіданні і на підставі копії рішення про надання амбулаторної психіатричної допомоги, висновку лікаря-психіатра про необхідність її продовження та його пояснень, задовольнив заявлену вимогу.

Дайте правову оцінку діям суду. Визначте порядок відкриття провадження та розгляду справ про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку.

132. Міська клінічна лікарня № 1 звернулась 3 лютого 2011 р. до суду за місцем свого знаходження з заявою про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу Димова В.В. у зв'язку з тим, що при проведенні обстеження в нього було виявлено захворювання на туберкульоз. Суддя прийняв заяву і відкрив провадження у справі, а 15 лютого 2011 р. розглянув справу у відкритому судовому засіданні за участю представника міської клінічної лікарні № 1 та Димова В.В.

Чи законні дії судді? Визначте порядок відкриття провадження та розгляду справ про обов'язкову госпіталізацію фізичної особи до протитуберкульозного закладу.

133. Прокурор звернувся до суду з заявою про розкриття Акціонерним комерційним банком "П" (далі АКБ "П") інформації щодо відомостей про стан рахунків ТОВ "Р" (клієнта бан-

ку) та операцій, які були проведені на користь чи за дорученням цього клієнта. У заяві зазначено, що розкриття інформації необхідно для здійснення перевірки щодо дотримання клієнтом чинного законодавства, оскільки до прокуратури надійшло більше ста звернень працівників товариства про умисну невикплату їм заробітної плати, за що передбачена кримінальна відповідальність для роботодавця.

У судовому засіданні прокурор вимоги заяви підтримав та просив допустити рішення до негайного виконання. Представник АКБ “П” поклався на розсуд суду, зазначив, що ця інформація є банківською таємницею, яка охороняється законом. Представник ТОВ “Р” заперечував проти задоволення заяви, посилаючись на те, що в найближчий час вони виплатять заробітну плату працівникам, тому розкривати стан їх рахунків та проведення операцій недоцільно, оскільки про це може стати відомо їх конкурентам по бізнесу.

Чи є підстави для розгляду зазначеної вимоги в судовому порядку? Визначте порядок відкриття провадження та розгляду справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб. Визначте вимоги щодо змісту судового рішення.

134. Судова колегія судової палати в цивільних справах Апеляційного суду Харківської області розглянула цивільну справу за апеляційною скаргою ПП “Еллада-2002” на ухвалу судді Червонозаводського районного суду м. Харкова про відкриття провадження у справі за заявою Державної податкової інспекції про розкриття Харківською обласною філією АКБ “Укрсоцбанк” інформації, яка містить банківську таємницю. В апеляційній скарзі було зазначено, що ухвала суду першої інстанції щодо відкриття провадження у справі постановлена з порушенням встановлених ст.287 ЦПК правил підсудності справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, що є підставою для її скасування та направлення справи за підсудністю до належного суду.

Судова колегія дійшла висновку, що апеляційна скарга не підлягає задоволенню за таких підстав. Відповідно до ст.312

ЦПК апеляційний суд відхиляє скаргу і залишає ухвалу без змін, якщо визнає, що суд першої інстанції постановив ухвалу з додержанням вимог закону. Згідно зі ст.287 ЦПК заява про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичної або фізичної особи подається до суду за місцем знаходження банку, що обслуговує цю особу.

Матеріали справи свідчать про те, що ПП “Еллада-2002” обслуговується в Харківській обласній філії АКБ “Укрсоцбанк”, тобто вся інформація, яка становить банківську таємницю, знаходиться саме в цьому структурному підрозділі банку. Відповідно до Закону України “Про банки та банківську діяльність” структурні підрозділи банків не мають статусу юридичної особи, проте здійснюють діяльність від імені банку. Приватне підприємство ПП “Еллада-2002” обслуговує філія банку, яка знаходиться у Червонозаводському р-ні м. Харкова, а не центральний офіс банку, розташований у м. Києві.

Виходячи із загальних правил підсудності, встановлених цивільним процесуальним кодексом, яким передбачено розгляд справ за місцем знаходження філії юридичної особи, судова колегія не вбачає порушень процесуальних норм при відкритті провадження у справі про розкриття Харківською обласною філією АКБ “Укрсоцбанк” інформації, яка містить банківську таємницю.

Дайте правову оцінку діям суду.

Т е м а 25. Апеляційне провадження

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика апеляційного провадження.
2. Право апеляційного оскарження та порядок його здійснення.
3. Розгляд справи судом апеляційної інстанції.
4. Повноваження суду апеляційної інстанції.
5. Підстави для скасування рішень апеляційним судом.

Завдання

135. Петров є власником гаражного боксу в автогаражному кооперативі та членом цього кооперативу, метою якого є зберігання транспортних засобів. У грудні 2010 р. автомобіль, що належить на праві власності Петрову, був викрадений з боксу шляхом злому замка. Викрадений автомобіль знайдено через деякий час після дорожньо-транспортної пригоди, в результаті якої позивачу завдано матеріальної шкоди. Вироком районного суду від 25 червня 2010 р. було засуджено Ісаєва, викрадача автомобіля. Цивільний позов у кримінальній справі не заявлявся.

Рішенням районного суду від 20 грудня 2011 р. задоволено позов Петрова до автогаражного кооперативу про відшкодування матеріальної і моральної шкоди.

В апеляційний скарзі відповідач – автогаражний кооператив – просить рішення скасувати, посилаючись на те, що суд безпідставно відмовив у клопотанні про заміну відповідача на Ісаєва; матеріальної шкоди завдано не внаслідок викрадення автомобіля, а через ДТП; позивач не укладав письмової угоди з кооперативом про зберігання автомобіля.

В апеляційній скарзі Ісаєв просить рішення суду скасувати з тих підстав, що його не залучили до участі у справі, і суд вирішив питання про його обов'язки, оскільки кооператив, на його думку, буде мати право пред'явити до нього регресний позов.

Чи має право Ісаєв на апеляційне оскарження рішення суду? Чи є підстави для скасування рішення суду з урахуванням інших доводів апеляційної скарги кооперативу?

136. Рішенням Московського районного суду м. Харкова Тимофєєву відмовлено в задоволенні позову до Фастової про визнання угоди купівлі-продажу квартири недійсною.

В апеляційній скарзі прокурор Московського р-ну м. Харкова просив Апеляційний суд Харківської області скасувати рішення місцевого суду, посилаючись на те, що Фастова, маючи на своєму утриманні малолітню дитину, квартиру продала без згоди органу опіки і піклування; угода купівлі-продажу квартири зареєстрована Харківською товарною біржею; на порушення вимог ст. 212 ЦПК України суд не врахував доводи позивача,

колишнього чоловіка відповідачки і батька малолітньої дитини, про те, що Фастова зловживає спиртними напоями, тому внаслідок відчуження квартири дитина залишилася без житла.

Чи мав прокурор право звертатися до апеляційного суду? Чи змінилася б ситуація по справі, якщо б прокурор брав участь у судовому розгляді?

137. Ухвалою районного суду в порядку забезпечення позову Павлова до Власенко про відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, накладено арешт на автомобіль відповідачки. Остання подала апеляційну скаргу на сьомий день після постановлення ухвали і просила про поновлення строку на апеляційне оскарження ухвали, посилаючись на те, що ухвала була постановлена за її відсутності, й копію цієї ухвали суд, на порушення вимог ЦПК, їй негайно не направив, а вона довідалася про ухвалу два дні назад від державного виконавця при виконанні ухвали.

Як повинен вчинити апеляційний суд? Чи можливе оскарження вказаної ухвали одночасно з рішенням суду по суті спору? Якщо так, то за яких умов?

138. Районний суд прийняв рішення у справі за позовом Іванченка до автопідприємства про надання квартири та відшкодування моральної шкоди. У задоволенні позову було відмовлено.

Іванченко в апеляційному порядку оскаржив зазначене рішення районного суду, посилаючись на його незаконність та необґрунтованість. В апеляційній скарзі він просив рішення суду скасувати та витребувати нові докази, оскільки він вважав, що наданих районному суду доказів достатньо для задоволення його позову.

Суддя районного суду залишив апеляційну скаргу без руху, зазначивши, що: 1) скарга не надрукована, а її рукописний текст неможливо прочитати; 2) не зазначено дати подання апеляційної скарги, 3) не конкретизовано клопотання про скасування рішення суду; 4) відсутні копії скарги та доданих до неї документів відповідно до кількості осіб, які беруть участь у

справі; 5) скаргу написано не державною мовою; 6) не зазначено поважність причин неподання доказів до районного суду та не обгрунтовано прохання про витребування нових доказів.

Чи правильні дії судді? Чи всі зазначені вище вказівки суду є підставами для залишення апеляційної скарги без руху? У яких випадках нові докази можуть бути витребувані при апеляційному перегляді справи?

139. Районний суд задовольнив позов Калініної до Калініна про розірвання шлюбу. У рішенні суду зазначено, що причиною розпаду сім'ї є постійне зловживання відповідачем спиртними напоями, бійки та скандали, його неповажне ставлення до дружини.

В апеляційній скарзі Калінін, не заперечуючи проти рішення суду щодо розірвання шлюбу, зазначив, що не згоден з мотивами, якими керувався суд при ухваленні рішення, викладеними в його мотивувальній частині, оскільки ніяких доказів того, що він зловживає спиртними напоями та негативно поводить у сім'ї, у справі немає.

Суддя апеляційного суду відмовив у прийнятті апеляційної скарги, зазначивши, що Калінін фактично проти рішення суду не заперечує і по суті з ним згодний.

Чи правильно вчинив суддя? Якщо апеляційну скаргу слід розглянути, то в разі підтвердження доводів апеляційної скарги яке рішення повинен прийняти апеляційний суд: змінити рішення (як саме?) чи скасувати рішення з ухваленням нового рішення або з направленням справи на новий судовий розгляд?

140. Татарников звернувся до суду з позовом до приватного підприємця Козуба про відшкодування матеріальної шкоди, зазначаючи, що в ресторані “Крона”, що належить відповідачу, здав до гардеробу свій шкіряний плащ вартістю 4000 грн, отримавши жетон № 7. Після закінчення вечірки плащ з гардеробу йому не повернули через викрадення. Свій позов позивач пред'явив з підстав, передбачених ст. 1166 ЦК.

Районний суд відмовив у задоволенні позову з посиланням на те, що при передачі плаща до гардеробу між сторонами

фактично укладено договір зберігання майна, а позивач наполягав на відшкодуванні йому шкоди згідно зі ст. 1166 ЦК.

Апеляційний суд за скаргою Татарникова скасував рішення районного суду, при цьому погодився з висновком районного суду, що між сторонами були фактичні договірні відносини щодо зберігання майна і саме з цих підстав задовольнив позов.

Чи дотримані апеляційним судом межі апеляційного перегляду рішення суду? У яких випадках апеляційний суд вправі вийти за межі доводів апеляційної скарги?

141. Коновалова звернулася до суду з позовом до Марченка про визнання договору довічного утримання недійсним, зазначаючи, що за станом здоров'я потребувала сторонньої допомоги, яку їй запропонував відповідач на тих умовах, що вона передасть йому належну їй на праві власності квартиру. Вона підписала договір, вважаючи, що підписала заповіт. Деякий час відповідач надавав допомогу, а потім припинив виконувати свої обов'язки.

Рішенням районного суду в задоволенні позову відмовлено.

Ухвалою суду апеляційної інстанції за апеляційною скаргою Коновалової рішення суду скасовано і ухвалено нове рішення з тих підстав, що місцевий суд неповно з'ясував обставини, пов'язані з наявністю чи відсутністю підстав для визнання угоди недійсною.

Чи правильно застосовані повноваження апеляційного суду? Чи вправі апеляційний суд дослідити нові докази, обставини, які не були з'ясовані в районному суді, та в яких випадках він це може зробити? Як поступити у разі, якщо нові обставини слід дослідити, однак особа в апеляційній скарзі відповідного клопотання не заявляла?

142. ТОВ звернулося до суду з позовом до Голикова про відшкодування 6000 грн матеріальної шкоди та 3000 грн моральної. Позов обґрунтований тим, що Голиков, керуючи автомобілем “Тойота”, при здійсненні розвороту виїхав на смугу зустрічного руху, перешкодивши рух автомобіля “Пежо” під ке-

руванням водія ТОВ, унаслідок чого сталася дорожньо-транспортна пригода та було пошкоджено належний позивачу транспортний засіб. Голиков за порушення Правил дорожнього руху України судом був притягнутий до адміністративної відповідальності.

Рішенням районного суду позов задоволений у повному обсязі.

Апеляційний суд частково задовольнив апеляційну скаргу Голикова: рішення суду в частині задоволення позову ТОВ про відшкодування моральної (немайнової) шкоди змінив і відмовив у задоволенні позову в цій частині; в іншій частині рішення суду залишив без змін.

Судова колегія обґрунтувала своє рішення тим, що Голиков є винним в ДТП, бо має місце преюдиціальна постанова суду про притягнення його до адміністративної відповідальності, тому доведенню підлягав лише розмір шкоди. Розмір матеріальної шкоди підтверджений документально. Щодо моральної шкоди, то судова колегія вказала на те, що районний суд не встановив обставин на підтвердження спричинення ТОВ утрат немайнового характеру, які могли бути визнані моральною шкодою і таких доказів позивач суду не надав.

Чи правильно застосовані повноваження апеляційного суду? Який порядок ухвалення та проголошення рішення судом апеляційної інстанції?

143. Апеляційний суд скасував рішення районного суду за позовом Копиленка до СТОВ “Лісова ягода” про стягнення суми прибутку і відшкодування моральної шкоди та відмовив у задоволенні позовних вимог через те, що суд не притягнув до участі у справі осіб, щодо яких вирішив питання про їх права та обов’язки. Під час розгляду справи були встановлені порушення норм цивільного процесуального закону суддею районного суду, внаслідок чого постановлено окрему ухвалу.

В окремій ухвалі зазначено, що суд першої інстанції: 1) не з’ясував усіх учасників процесу та не притягнув заінтересованих осіб до участі у справі; 2) допустив безпідставну тягачину при розгляді справи; 3) після передачі йому справи від

іншого судді порушив принцип безпосередності судового розгляду; 4) порушив строки направлення справи до апеляційного суду.

Чи всі порушення районним судом були підставою для постановлення окремої ухвали? Чи має право суддя місцевого суду оскаржити цю ухвалу та який порядок її оскарження?

Т е м а 26. Касаційне провадження

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика касаційного провадження.
2. Право касаційного оскарження та порядок його здійснення.
3. Розгляд справи в суді касаційної інстанції.
4. Повноваження суду касаційної інстанції.
5. Підстави для скасування рішень та ухвал у суді касаційної інстанції.
6. Оскарження ухвал суду першої та апеляційної інстанцій у касаційному порядку.

Завдання

144. У квітні 2010 р. П. звернулась до суду з позовом до ВАТ “Іжмаш” про відшкодування шкоди, заподіяної здоров’ю, посилаючись на те, що, працюючи у відповідача в період 1972-1974 рр., отримала захворювання, в результаті якого за висновком ЛТЕК визнана інвалідом II групи з утратою професійної працездатності.

Ухвалою місцевого суду Центрально-міського району м. Горлівки провадження у справі закрито з тієї підстави, що ця справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства. Ухвалою Апеляційного суду Донецької області ухвала місцевого суду залишена без змін.

Закриваючи провадження по справі, суд першої інстанції виходив з того, що вона не підлягає розгляду в судах України.

При цьому, посилаючись на ст. 20, 42 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 р., підписаної у м. Мінську та ратифікованої Законом України від 10 листопада 1994 р. № 240/94-ВР (далі – Конвенція), та на Угоду про взаємне визнання прав на відшкодування шкоди, заподіяної працівникам каліцтвом, професійним захворюванням або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаного з виконанням ними трудових обов'язків, підписану Україною, Росією та іншими державами у м. Москві 9 вересня 1994 р. (далі – Угода), суд вважав, що справа підлягає розгляду в суді Росії, на території якої мала місце подія, що є підставою для відшкодування шкоди.

Водночас ст.8 Угоди визначено, що у справах, передбачених Угодою, компетентним є суд Сторони, на території якої відбулася подія, що стала підставою для вимоги про відшкодування шкоди, чи суд Сторони, на території якої живуть особи, котрі мають право на відшкодування шкоди, за вибором потерпілого.

У касаційній скарзі П. просила скасувати зазначені ухвали як такі, що постановлені з порушенням норм процесуального права.

Яке з визначених ЦПК України повноважень повинен реалізувати в цьому випадку суд касаційної інстанції? Дайте характеристику повноважень суду касаційної інстанції.

145. С. звернувся до суду з позовом до акціонерно-комерційного банку соціального розвитку “Укрсоцбанк” (АКБ), Вінницької обласної дирекції “Укрсоцбанк” (далі – Вінницька облдирекція) про стягнення суми, посилаючись на те, що в грудні 2008 р. та в березні 2009 р. уклав з Вінницькою облдирекцією строкові договори депозитних вкладів, проте з липня 2009 р. відповідач в односторонньому порядку змінив процентну ставку по вкладах, у зв'язку з чим йому були заподіяно матеріальні збитки.

Заперечуючи проти позову, АКБ та Вінницька облдирекція звернулися з зустрічним позовом до С. про визнання зазначених договорів недійсними, посилаючись на те, що їх вини в

невиконанні зобов'язань, передбачених договорами, немає. Крім того, Вінницька облдирекція не наділена правом юридичної особи, а її директор не мав повноважень на укладання і підписання договорів. Відповідно до Положення про філії банку та їх персонал, а також Статуту акціонерно-комерційного банку соціального розвитку “Укрсоцбанк”, мережа АКБ складається з центрального банку в м. Києві, дирекцій у містах Києві, Сімферополі та в обласних центрах і відділень банку. Банк зі своїми установами є юридичною особою. Установи банку не є юридичними особами і здійснюють свою діяльність від імені банку в порядку, визначеному Положенням. Як впливає з п.31 Положення, філії банку без спеціального доручення в межах наданих їм повноважень можуть бути позивачем і відповідачем в суді, або третейському чи господарському суді й виступати в цих установах від імені банку та укладати угоди.

Рішенням Ленінського районного суду м. Вінниці від 9 червня 2010 р., залишеним без зміни ухвалою судової колегії в цивільних справах апеляційного суду Вінницької області, позов С. залишено без задоволення, а зустрічний позов АКБ та Вінницької облдирекції задоволений.

У касаційній скарзі С. просить ухвалити у справі рішення скасувати з підстав порушення судом норм матеріального права.

Чи можуть бути суб'єктами касаційного провадження структурні підрозділи юридичних осіб? Дайте характеристику суб'єктів права на касаційне оскарження. Складіть ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження.

146. У червні 2009 р. Ю. звернулася до суду із позовом до редакції суспільно-політичної газети “Златокрай” про захист честі, гідності, репутації народного депутата України та відшкодування моральної шкоди, мотивуючи позовні вимоги тим, що в названій газеті було опубліковано відкритий лист громадянина Ж., в якому автор просив народного депутата України Ю. роз'яснити деякі питання щодо підвищення розміру пенсійного забезпечення. Позивачка надала редакції для опублікування письмову відповідь на зазначений лист, проте замість цієї ві-

дповіді відповідач опублікував лише її короткий огляд у статті “Депутати не винні”. Посилаючись на те, що опублікування цієї статті порочить її гідність як народного депутата України, оскільки може створити у читачів враження, що вона нехтує зверненням своїх виборців і не дає на їхні запитання обґрунтованих відповідей, позивачка просила суд задовольнити заявлені нею вимоги.

Рішенням Золотоніського міського суду, залишеним без зміни судом апеляційної інстанції, позов задоволено: редакцію газети зобов’язано опублікувати відкриту відповідь Ю.; на користь позивачки з відповідача стягнуто 600 грн моральної шкоди. Особливо суд зазначив, що дії редакції газети є незаконними та аргументував свою позицію посиланням на норму Закону України від 17 листопада 1992 р. “Про статус народного депутата України” (ч.1 ст.30), яка визнана такою, що не відповідає Конституції України, Рішенням Конституційного Суду України від 10 травня 2000 р. № 8-рп/2000.

У касаційній скарзі редакція газети просить скасувати судові рішення і повернути справу на новий розгляд до суду першої інстанції, посилаючись на невідповідність висновків суду чинному законодавству та необґрунтованість судового рішення. У касаційній скарзі зазначалось, що суд не застосував закон, який підлягав застосуванню в даних спірних правовідносинах.

Чи правильно визначені в касаційній скарзі підстави для касаційного перегляду справи? Складіть ухвалу касаційного суду про відкриття касаційного провадження. Чи є підстави у даній справі для скасування судових рішень і повернення справи на новий розгляд до суду першої інстанції?

147. Акціонерне товариство відкритого типу “Юженергобуд” звернулося до суду із позовом до Р. про виселення її з кімнати гуртожитку в м. Южноукраїнка Миколаївської області, посилаючись на те, що вона вселилась туди самовільно, з порушенням установленого законом порядку.

Рішенням Южноукраїнського міського суду Миколаївської області позов було задоволено. Рішенням колеґії суддів судової палати з цивільних справ апеляційного суду Миколаїв-

ської області зазначене рішення було скасовано й постановлено нове, яким у позові відмовлено.

Апеляційний суд Миколаївської області, скасовуючи рішення суду першої інстанції й ухвалюючи нове – про відмову в позові, виходив із того, що відповідачка проживала у спірній кімнаті з відома уповноваженого представника власника, постійно сплачувала за своє проживання, а тому висновок міського суду про її самовільне вселення не відповідає обставинам справи.

У касаційній скарзі позивач просив рішення колегії суддів судової палати апеляційного суду скасувати у зв'язку з порушенням норм матеріального та процесуального права.

Суд касаційної інстанції скаргу задовольнив, рішення колегії суддів судової палати з цивільних справ апеляційного суду Миколаївської області скасував, а рішення Южноукраїнського міського суду залишив у силі.

Чи законне рішення суду касаційної інстанції? Який процесуально-правовий статус судді-доповідача та судової колегії по розгляду справи у касаційному порядку?

148. У березні 2009 р. Б. звернулася до суду з позовом до державного підприємства “Харківський метрополітен” (далі – ДП), третя особа – Ф. про поновлення на роботі та стягнення заробітної плати. Позивачка зазначила, що з 21 лютого 1995 р. працювала енергодиспетчером служби електропостачання ДП. Наказом від 31 січня 2009 р. №2/к її звільнено з роботи на підставі п.2 ч.1 ст.40 КЗпП за станом здоров'я; наказом від 17 лютого 2009 р. №9/к змінено дату звільнення з 31 січня на 3 лютого 2009 р. Оскільки в день звільнення вона була у відпустці (з 2 до 31 січня 2009 р.), а з 1 до 7 лютого 2009 р. перебувала на лікарняному, позивачка вважає звільнення таким, що не відповідає вимогам законодавства про працю.

Ленінський районний суд м. Харкова рішенням від 26 листопада 2009 р. у задоволенні позову про поновлення на роботі Б. відмовив і зобов'язав управління ДП змінити дату її звільнення на 8 лютого 2009 р., внести в наказ про звільнення і в трудову книжку відповідні зміни та провести оплату листка непрацездатності.

Апеляційний суд Харківської області рішенням від 20 грудня 2009 р. зазначене рішення суду скасував і ухвалив нове, яким поновив Б. на роботі з 3 лютого 2003 р. і постановив стягнути з ДП на її користь 14 тис. 959 грн заробітної плати за час вимушеного прогулу.

Додатковим рішенням цього ж суду від 26 грудня 2009 р. зменшено розмір заробітної плати за час вимушеного прогулу з 14 тис. 959 грн до 9 тис. 922 грн.

У касаційних скаргах Б. та ДП просили скасувати додаткове рішення апеляційного суду через порушення судом норм матеріального та процесуального права. У касаційній скарзі ДП зазначалось, що додаткове рішення винесене за заявою позивача незаконно, оскільки повноваження на винесення додаткового рішення не входить до компетенції апеляційного суду. Касаційна скарга Б. ґрунтувалася на тому, що винесення додаткового рішення відбулось без розгляду питання в судовому засіданні.

Чи може бути об'єктом касаційного оскарження додаткове рішення апеляційного суду? Складіть відповідне рішення суду касаційної інстанції

Т е м а 27. Перегляд судових рішень Верховним Судом України

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика перегляду судових рішень Верховним Судом України.
2. Суб'єкти та об'єкти оскарження судових рішень до Верховного Суду України.
3. Процедура перегляду рішень Верховним Судом України.
4. Повноваження Верховного Суду України.

Завдання

149. У травні 2008 р. Комова О.Г. звернулася до суду із позовом до ВАТ “Дніпротрансбуд” про визнання недійсною відмову в приватизації квартири № 55 у будинку № 30 по вулиці

Боброва в м. Дніпропетровську. Рішенням Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 22 березня 2009 р., залишеним без зміни ухвалою апеляційного суду Дніпропетровської області від 4 лютого 2010 р., у задоволенні позову відмовлено. Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 серпня 2010 р. касаційна скарга Комової О.Г. відхилена і рішення залишене без змін.

Подаючи заяву до Верховного Суду України, Комова О.Г. просить ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 серпня 2010 р. скасувати і переглянути рішення. У заяві зазначається, що підставою для такого перегляду є неоднакове застосування судом касаційної інстанції одного й того самого положення закону. Так, Вищій спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши 28 січня 2010 р. справу за позовом Смирнова Р.Д. з подібними вимогами до тих же відповідачів щодо приватизації квартири № 50 у тому ж будинку, скасувала судові рішення про відмову в позові та передала справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Якій порядок і строк подання заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України? Чи дотримані вони заявником?

150. У вересні 2009 р. Кирилова Г.Т. звернулася до суду з позовом про переведення на неї прав і обов'язків покупця ТОВ "S." за цивільно-правовими угодами, укладеними з громадянами (акціонерами ЗАТ "Г" за договорами купівлі-продажу іменних акцій, визнання недійсним сертифіката простих іменних акцій ЗАТ № 118 виданий ТОВ "S." та визнання за нею права власності на 83102 простих іменних акцій ЗАТ, мотивуючи це тим, що під час продажу акцій ЗАТ не було враховано її право привілейованої купівлі як учасника ЗАТ; акціонери не повідомили про свій намір продати цінні папери; акції були продані ТОВ "S.", яке не є засновником ЗАТ "Г."

Рішенням Гагаринського районного суду м. Севастополя від 28 грудня 2009 р. позов був задоволений. Рішенням апеляційного суду м. Севастополя від 6 травня 2010 р. зазначене рішення скасовано і постановлено нове рішення про відмову в

позові за безпідставністю позовних вимог.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 27 листопада 2010 р. касаційну скаргу Кирилової Г.Т. на рішення апеляційного суду відхилено.

Кирилова подала заяву про перегляд рішення суду Верховним Судом України, в якій просила рішення апеляційного суду та ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ скасувати, посилаючись на неоднакове застосування судами одного й того самого положення закону.

Верховний Суд України вважає, що заява підлягає задоволенню з таких підстав: скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи позивачці у задоволенні позовних вимог, апеляційний суд виходив із того, що акціонери вправі були розпоряджатися акціями на свій розсуд, а позивачка не мала переважного права на їх придбання. З такими висновками погодився й Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, відхиливши касаційну скаргу і залишивши рішення апеляційного суду без зміни.

Який порядок допуску справи до провадження при перегляді справи Верховним Судом України? Які ухвали може постановити суд, вирішуючи питання про допуск справи до провадження? Чи є у даному випадку підстави для допуску справи до провадження?

151. У січні 2009 р. Іванов С.Б. звернувся до суду з позовом про захист честі, гідності та ділової репутації. В обґрунтування позову позивач зазначив, що газета “Прапор” у статті під заголовком “Про борги по зарплаті, імпічмент пану Іванову і викрадену картину художника, яка затьмарила совість чинущам” опублікувала інформацію, яка не відповідає дійсності, порочить його честь, гідність та репутацію як міського мера, внаслідок чого йому завдано моральної шкоди, яку позивач і просив стягнути з газети “Прапор”. Суд позов задовольнив, визнавши інформацію неправдивою, і зобов’язав газету опубліку-

вати спростування зазначених відомостей, а також сплатити позивачеві 5000 грн як відшкодування моральної шкоди.

Судами апеляційної та касаційної інстанцій рішення було залишене без змін. У січні 2011 р. газета “Прапор” звернулася до Верховного Суду України із заявою про перегляд зазначених судових рішень, посилаючись на те, що 29 листопада 2010 р. Рішенням Європейського суду з прав людини у справі “Газета “Прапор” проти України” було встановлено порушення державою Україна положень ст. 10 Конвенції щодо захисту свободи вираження поглядів та її обмежень при розгляді національними судами позову Іванова С.Б. до газети “Прапор”.

Укажіть порядок провадження справ у Верховному Суді України. Назвіть повноваження Верховного Суду України при розгляді справ, віднесених до його компетенції. Як повинен діяти Верховний Суд України в наведеній ситуації?

Т е м а 28. Провадження у зв’язку з нововиявленими обставинами

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика провадження у зв’язку з нововиявленими обставинами.
2. Підстави перегляду у зв’язку з нововиявленими обставинами.
3. Процесуальний порядок перегляду у зв’язку з нововиявленими обставинами.

Завдання

152. 10 січня 2010 р. Лавренко В.П. пред’явив позов до Національного медичного університету про поновлення на роботі та стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу. Позивач зазначив, що наказом від 9 липня 2009 р. № 424 його було прийнято на посаду завідуючого науково-дослідною лабо-

раторією безстроково. Однак у тому ж році наказом № 1025 від 31 грудня його звільнено з цієї посади у зв'язку із закінченням строку трудового договору. Своє звільнення позивач вважав незаконним і просив задовольнити його вимоги. Рішенням місцевого суду позовні вимоги Лавренко В.П. були задоволені у повному обсязі. Після того, як рішення набрало законної сили, Лавренко В.П. звернувся до суду із заявою, в якій зазначав, що не може виконати рішення, оскільки лабораторія, якою він завідував була ліквідована наказом 31 грудня 2009 р., тому що припинилося фінансування наукових досліджень і просив переглянути рішення суду у зв'язку із нововиявленими обставинами.

Як повинен діяти суд? Чи є у даному випадку підстави для перегляду рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами? Якій строк подачі заяви про перегляд рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами?

153. Київським районним судом м. Харкова 20 січня 2009 р. виданий судовий наказ, за яким з Тарасова С.С. на користь Окунева О.А. стягнуто 5000 грн суми боргу за договором позики, укладеним у письмовій формі. Тарасов С.С. 6 червня 2010 р. звернувся із заявою про перегляд судового наказу у зв'язку з нововиявленими обставинами, посилаючись на те, що за вироком суду, який набрав законної сили 27 січня 2006 р., Окунев О.А. визнаний винним у вимаганні від Тарасова письмової розписки (ст. 189 КК України).

Вкажіть об'єкти перегляду у провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами? Чи є у даному випадку підстави для перегляду судового наказу?

154. Рішенням Київського районного суду м. Харкова від 28 вересня 2010 р., залишеним без змін ухвалою апеляційного суду від 15 листопада 2010 р., було відмовлено в позові Ніколаєв Т.П. до Ростова В.С. про повернення самовільно зайнятої земельної ділянки. Ніколаєв Т.П. звернувся в суд із заявою, в якій просив переглянути судові рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами. При цьому він посилався на те, що

суд виніс рішення на підставі фіктивних доказів і довідок, які не відповідають дійсності.

До якого суду слід подавати заяву? Чи є в даному випадку підстави для перегляду рішення?

155. Рішенням районного суду від 5 травня 2009 р. з Потапенка Л.Є. стягнуто аліменти на користь його сина Івана до повноліття останнього. Від 7 грудня 2009 р. Судом постановлене рішення від 7 грудня 2009 р. про визнання недійсним запису про батьківство у свідоцтві про народження Івана. На підставі цього прокурор звернувся з заявою про перегляд рішення від 5 травня 2009 р. у зв'язку із нововиявленими обставинами. Розглянувши вказану заяву, суддя відмовив у її задоволенні, вказавши, що в даному випадку необхідно подавати позов про звільнення Потапенка Л.Є. від сплати аліментів.

Яким особам надано право подавати заяву про перегляд рішень у зв'язку із нововиявленими обставинами? Чи має таке право прокурор у вказаній ситуації? Який порядок розгляду заяви про перегляд рішення у зв'язку із нововиявленими обставинами? Дайте висновок щодо законності дій судді

Т е м а 29. Виконавче провадження

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика виконавчого провадження.
2. Підстави виконання та виконавчі документи.
3. Учасники виконавчого провадження.
4. Умови та порядок виконавчого провадження.
5. Засоби примусового виконання.

Завдання

156. Петрак звернувся з позовом до Лимаренка про стягнення боргу за договором позики в розмірі 25 тис. грн. Рішенням суду позов задоволений. Після відкриття виконавчого про-

вадження Лимаренко домовився з Петраком про те, що він передасть останньому у власність в рахунок боргу квартиру, якою володіє на праві приватної власності. Сторони звернулися до державного виконавця з проханням затвердити їх мирову угоду.

Як має діяти державний виконавець? Назвіть процесуальні права сторін виконавчого провадження.

157. Мосійчук звернувся до суду з позовом до Прилипка про стягнення заборгованості за договором позики в сумі 30 000 грн. Під час попереднього судового засідання у справі сторони уклали мирову угоду, за умовами якої Прилипко зобов'язався сплатити Мосійчуку 5 000 грн протягом трьох місяців, а в рахунок решти суми боргу передати належний йому автомобіль протягом того ж строку. Ухвалою суду мирову угоду було затверджено, провадження у справі закрито.

Протягом наступних трьох місяців Прилипко прийнятих на себе зобов'язань не виконав, а на звернення Мосійчука заявив, що навіть і не мав наміру сплачувати гроші та передавати автомобіль.

Яким чином може захистити свої права Мосійчук? Чи можливе примусове виконання мирової угоди, укладеної в цивільній справі? Назвіть підстави виконання та виконавчі документи.

158. Чугуївським міським судом розглянуто позов Жолтікової до Новопокровського комбінату хлібопродуктів про поновлення на роботі і стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу. Суд постановив у справі заочне рішення і того ж дня видав позивачці виконавчий лист. Наступного дня Жолтікова пред'явила виконавчий лист до стягнення у виконавчу службу.

Державний виконавець відмовив у відкритті виконавчого провадження, мотивуючи відмову двома обставинами: у виконавчому листі не зазначено місцезнаходження та ідентифікаційний код суб'єкта господарської діяльності відповідача, і рішення у справі не набрало законної сили.

Чи законні дії державного виконавця? Які вимоги ставляться до виконавчого листа?

159. Касько звернувся до суду із позовом до Сачкова та Водніка про відшкодування заподіяної йому матеріальної та моральної шкоди, посилаючись на те, що відповідачі завдали йому легких тілесних ушкоджень, чим заподіяли фізичні та моральні страждання.

Рішенням Жовтневого районного суду м. Луганська позов задоволено, постановлено стягнути з відповідачів на користь позивача солідарно 2 800 грн.

Скільки виконавчих листів і на яку суму стягнення може бути видано за цим рішенням? Які існують правила видачі виконавчих листів у випадку часткової відповідальності боржників?

160. Судами було допущене негайне виконання таких рішень:

- про поновлення на роботі та сплату заробітної плати за чотири місяці;
- про визнання права власності на автомобіль та усунення перешкод в користуванні ним;
- про встановлення факту постійного проживання на території України з 1991 р. по цей час;
- про відібрання дитини.

Чи правильні такі дії судів? У яких випадках допускається негайне виконання судових рішень? За якими правилами здійснюється негайне виконання судових рішень?

161. У вересні 2010 р. Чайченко звернувся до суду із позовом до Котова та Котової про стягнення 27 тис. 757 грн. Рішенням Станично-Луганського районного суду Луганської області позов було задоволено, з відповідачів на користь Чайченка стягнуто зазначену суму. Це рішення набрало законної сили, проте добровільно виконане не було через відсутність у боржників коштів.

12 грудня того ж року державним виконавцем було описано майно боржників, а саме: 1/3 квартири в с. Станично-Луганське та автомобіль “Опель-Кадет” 1983 р. випуску.

У грудні 2010 р. Чайченко подав заяву про передачу описаного майна в його власність, посилаючись на те, що боржники ухиляються від виконання судового рішення.

Ухвалою Станично-Луганського районного суду від 26 грудня 2010 р. у власність Чайченка було передано 1/3 згаданої квартири вартістю 25 тис. 150 грн і автомобіль вартістю 3 тис. 442 грн та стягнуто із Чайченка різницю вартості переданої квартири в сумі 735 грн.

Чи правомірні зазначені дії суду?

162. Рішенням Червонозаводського районного суду м. Харкова ВАТ “Будінвест” зобов’язано надати Пилипенку трикімнатну квартиру. При виконанні цього рішення державним виконавцем встановлено, що будинок, квартиру в якому мав отримати стягувач, не введений в експлуатацію, будівельні роботи зупинені на невизначений строк, у зв’язку з чим рішення не може бути виконане. Пилипенко звернувся до державного виконавця із заявою, в якій просив стягнути на його користь грошові кошти в розмірі, що відповідає вартості квартири. Державний виконавець відмовив у задоволенні зазначеної заяви, посилаючись на те, що в даному разі мова йде про зміну рішення суду.

Чи правомірні дії державного виконавця? Яким чином та в якому порядку має бути розглянута зазначена заява?

163. Державний виконавець звернувся до Комінтернівського районного суду м. Харкова із заявою про визначення частки Фомченка у приватизованій квартирі для виконання рішення цього ж суду про відшкодування на користь Прутька моральної шкоди в розмірі 12 000 грн.

Суд визнав, що частка Фомченка у приватизованій квартирі становить 1/3, оскільки квартира приватизована трьома членами сім’ї: Фомченком та його батьками. Суд розглянув справу за участю державного виконавця та стягувача Прутька. Фомченко в судові засідання не з’явився, тому що не одержав повідомлення про час і місце його проведення.

Батьки Фомченка звернулися до апеляційного суду зі скаргою, зазначивши, що ухвала Комінтернівського районного

суду постановлена із порушенням норм процесуального права, оскільки суд не повідомив їх як співвласників квартири про час та місце розгляду заяви державного виконавця.

Чи підлягає ця скарга задоволенню? Визначте правила розгляду заяви про визначення частки боржника у спільному майні.

164. Прохорова пред'явила позов до Власенка про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом. Позивачка зазначала, що відповідач, керуючи автомашиною, належною йому на праві приватної власності, внаслідок порушення правил дорожнього руху наїхав на неї і завдав тяжких тілесних ушкоджень. Прохорова визнана інвалідом II групи і одержує пенсію по інвалідності. Посилаючись на те, що пенсія не відшкодовує втраченого заробітку, позивачка просила стягнути з Власенка 420 грн щомісячно.

Рішенням Ірпінського міського суду Київської області позов задоволено частково, з Власенка стягнуто 380 грн щомісячно. Ухвалою апеляційного суду зазначене судове рішення змінено. Суму, що підлягає відшкодуванню, зменшено до 330 грн і в порядку повороту виконання рішення суду з Прохорової на користь Власенка стягнуто 177 грн. При цьому з ухвали апеляційного суду видно, що судове рішення у справі змінено не у зв'язку з тим, що воно обґрунтоване на неправдивих відомостях або поданих підроблених документах.

Що таке поворот виконання рішення? За якими правилами він здійснюється? Чи правильно суд апеляційної інстанції вирішив питання щодо повороту виконання?

165. Жовтневий районний суд м. Харкова 24 листопада 2009 р. постановив рішення про задоволення позову Нагорного до ТОВ "Одіссей" про стягнення заробітної плати всього на суму 4 286 грн 79 коп. Рішення набуло законної сили.

Нагорний 14 травня 2010 р. з'ясував, що виконавче провадження відкрите, але жодних дій щодо примусового виконання зазначеного рішення не здійснено. Тоді він звернувся до адвоката з проханням роз'яснити, у який спосіб можливо захисти-

ти його права.

Сформулюйте відповідь адвоката. Яким чином оскаржується бездіяльність державних виконавців, ким та в якому порядку розглядаються ці скарги? Визначте строки пред'явлення виконавчого листа до виконання, строки здійснення виконавчого провадження та окресліть порядок та умови здійснення виконавчого провадження.

Т е м а 30. Відновлення втраченого судового провадження

(для самостійного вивчення)

1. Поняття втраченого судового провадження.
2. Процесуальний порядок відновлення втраченого судового провадження.

Завдання

166. У березні 2010 р. Березова О.І. звернулася до суду із заявою, в якій просила поновити судові провадження – дві цивільні справи за її позовами до Ясинуватської дільниці енерго-постачання про зняття дисциплінарних стягнень і стягнення преміальних винагород та поновлення на роботі і стягнення середньої заробітної плати за час вимушеного прогулу, які були утилізовані у зв'язку із закінченням строку зберігання. Відновлення проваджень потрібне для оскарження судових рішень у цих справах.

Рішенням Ясинуватського міського суду Донецької області від 23 травня 2010 р., залишеним без зміни ухвалою Апеляційного суду Донецької області від 3 липня 2010 р., у задоволенні заяви відмовлено. У касаційній скарзі заявник просить скасувати постановлені у справі рішення, посиляючись на неповне з'ясування судом обставин справи.

Суд касаційної інстанції визнав за необхідне касаційну скаргу задовольнити з таких підстав. Суди, відмовляючи Бере-

зовій О.І. в задоволенні заяви, виходив з того, що справи позивачки були утилізовані у зв'язку з закінченням строку зберігання, тому її вимоги задоволенню не підлягають. Проте з таким висновком суду погодитись не можна, оскільки судом неправильно витлумачено статті 407, 408 ЦПК, чим допущено порушення норм процесуального права.

Що таке втрата судового провадження? Визначте підсудність цієї справи. Чи правильне рішення суду касаційної інстанції?

167. У грудні 2010 р. Ніколаєнко М.Б. звернувся із заявою про відновлення втраченого судового провадження, посилаючись на те, що у квітні 1999 р. Шевченківським районним судом м. Києва йому було відмовлено в позові до ремонтно-будівельного управління № 1 “Київзеленбуду” про стягнення заробітної плати, а тепер він позбавлений можливості його оскаржити, оскільки провадження знищене у зв'язку з закінченням строку зберігання.

Справа неодноразово розглядалась судами. Попередні судові рішення були скасовані вищестоящим судом. Залишаючи заяву без розгляду, суд (з яким погодилась і судова колегія міського суду) виходив з того, що розрахункові відомості про нарахування Ніколаєнку заробітної плати за 1996 – 1999 рр. у відповідача не збереглися, а представлених позивачем документів для відновлення судового провадження недостатньо.

Однак із матеріалів, доданих Ніколаєнком М.Б. до заяви, видно, що, незважаючи на те, що провадження у справі знищено, збереглися оригінали судового рішення і копія ухвали судової колегії апеляційного суду м. Києва, якою це рішення залишено без змін.

Яке рішення повинен прийняти вищестоящий суд?

168. Дроб'язко В.І. 19 липня 2010 р. звернулась до суду з заявою про відновлення втраченого судового провадження, посилаючись на те, що у 2007 р. суд розглядав справу за її позовом до Трощенко В.Д., Трощенко К.П. про поновлення порушеного права визначення порядку користування земельною ділянкою, розташованою за адресою: м. Харків, Сімферопільська, 2.

За твердженням заявника 23 грудня 2007 р. суд задовольнив її позов, встановив межі користування спірною земельною ділянкою.

Заявник зазначає, що їй потрібна копія рішення суду для звернення до примусового виконання. Однак їй відмовлено у видачі копії рішення з мотивів утрати судового провадження.

Суд встановив, що з судового провадження, яке, на думку заявника, розглядав суд, не віднайдено ні одного процесуального документа, крім наданих позивачем судових повісток та заперечення відповідачів проти позову.

Допитані учасники процесу, свідки давали суперечливі показання. Так, відповідачка Трощенко К.П. пояснила, що суд закритий провадження у справі, бо позивачка Дроб'язко В.І. відмовилась від позову, хоча інші учасники процесу наполягали на тому, що у справі ухвалено рішення. Свідки Павлов Н.Д. та Некрасова О.Ю. дали різні показання щодо визначення судом меж користування спірною земельною ділянкою. Із наданої довідки експертної установи зрозуміло, що копії висновку судово-технічної експертизи немає.

Яке рішення повинен прийняти суд? Складіть резолютивну частину судового рішення.

169. Шевельов О.С. звернувся до Приморського районного суду м. Одеси та просить відновити втрачене провадження по цивільній справі за позовом Шевельова О.С., Шевельова М.С., Грігорчук А.П. до ПП "Літа" про відшкодування моральної (немайнової) шкоди та видати дублікат виконавчого листа по вищевказаній цивільній справі.

Жовтневий районний суд м. Одеси 20 квітня 2008 р. ухвалив рішення по цивільній справі № 2-199/08 за позовом Шевельова О.С., Шевельова М.С., Грігорчук А.П. до ПП "Літа" про відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Ухвалою судової колегії в цивільних справах Одеського апеляційного суду від 17 липня 2008 р. рішення суду першої інстанції в частині стягнення моральної шкоди змінено, на користь кожного з позивачів стягнуто по 5000 грн.

Ухвалою Верховного Суду України від 29 грудня 2008 р.

у задоволенні касаційної скарги ПП "Літа" відмовлено, ухвала судової колегії в цивільній справах Одеського апеляційного суду від 17 липня 2008 р. залишена без змін.

Чи підлягає задоволенню заява? Якою може бути мета відновлення втраченого судового провадження?

Т е м а 31. Міжнародний цивільний процес

Питання для обговорення

1. Процесуальні права та обов'язки іноземних осіб. Процесуальна правоздатність і дієздатність іноземців та осіб без громадянства, юридичних осіб.

2. Загальні правила підсудності судам України справ з іноземним елементом.

3. Судовий імунітет іноземної держави, її дипломатичних представників та інших осіб.

4. Виконання судових доручень іноземних судів і звернення судів України з дорученнями до іноземних судів.

5. Застосування судом іноземного права.

6. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні.

Завдання

170. Громадянин США Річардс Д. звернувся до місцевого суду із заявою про усиновлення неповнолітнього Ігнатенка С., вихованця будинку дитини (Україна), у якій зазначав, що він неодружений, власних дітей не має і бажає усиновити дитину-сироту. Заявник має достатні фінансові та інші можливості для виховання хлопчика. Працюючи за фахом учителем у середній школі, він спроможний створити всі умови для нормального розвитку дитини та її лікування.

Рішенням місцевого суду, яке залишено без зміни ухвалою апеляційного суду, в задоволенні заяви Річардсу Д. відмовлено.

Відмовляючи громадянину США в усиновленні дитини, суди виходили з того, що: заявник неодружений, власних дітей

не має, самотійно утримувати і виховати дитину він неспроможний, оскільки працює в середньому 40 годин на тиждень; заявник зустрічається з жінкою, з якою сподівається в подальшому зареєструвати шлюб, а тому невідомо, як вона в майбутньому буде ставитись до дитини; заявник не зміг пояснити суду, чому він вирішив усиновити хвору дитину, а не здорову, як це мав намір зробити раніше; з урахуванням захворювань дитини необхідна повноцінна сім'я, тобто сім'я, яка складається з обох батьків.

У касаційній скарзі порушується питання про скасування постановлених у справі судових рішень з направленням її на новий судовий розгляд у суд першої інстанції з тих підстав, що судами при розгляді справи допущені порушення норм матеріального та процесуального права, а висновок щодо неможливості задовольнити заяву суперечить як фактичним обставинам справи, так і чинному законодавству України.

Визначте процесуальні права та обов'язки іноземних осіб. Яке рішення повинна прийняти касаційна інстанція? Визначте підсудність даної справи. В чому полягає особливість надання документів громадянами інших держав?

171. Представник канадської корпорації “Даньян Інтернешнл Інк” (далі – корпорація) 12 січня 2010 р. звернувся до Печерського районного суду м. Києва з клопотанням про скасування рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України від 18 жовтня 2009 р.

Ухвалою судді цього суду 20 січня 2010 р. клопотання корпорації було залишено без руху на підставі ст. 121 ЦПК у зв'язку з несплатою державного мита. Заявнику було надано строк для виправлення недоліків клопотання, тобто для сплати державного мита, до 30 січня 2010 р. і роз'яснено, що у випадку невиконання ухвали судді клопотання буде вважатися неподаним та повернено заявнику.

Оскільки вимоги ухвали у визначений строк виконані не були, ухвалою судді Печерського районного суду м. Києва від 7 лютого 2010 р. клопотання корпорації було визнано неподаним і повернено заявнику.

Не погоджуючись із останньою ухвалою, корпорація просила її скасувати й розглянути клопотання по суті, посилаючись на те, що вимоги судді щодо сплати державного мита в розмірі 50 % арбітражного збору не ґрунтуються на законі.

Яке рішення повинен прийняти суд апеляційної інстанції? Який порядок подачі клопотання?

172. У листопаді 2009 р. Федіна І.А. звернулася до суду з позовом до спільного підприємства Автомобільний Дім “Україна Мерседес-Бенц” (далі – СП) про розірвання договору купівлі-продажу та відшкодування шкоди, в якому зазначила, що в січні 2009 р. на підставі договору купівлі-продажу від 6 жовтня 2008 р. вона отримала в СП автомобіль марки “Мерседес-Бенц-S500L”.

Після початку експлуатації придбаний автомобіль з лютого 2009 р. до жовтня 2009 р. більше десяти разів ремонтувався у відповідача. Посилаючись на те, що вона придбала автомобіль неналежної якості, позивачка просила суд розірвати договір купівлі-продажу автомобіля та стягнути з відповідача на її користь збитки та моральну шкоду.

Рішенням Вишгородського районного суду Київської області від 15 травня 2010 р. позов задоволено, договір купівлі-продажу автомобіля розірвано, приведено сторони в первісний стан.

Ухвалою апеляційного суду Київської області від 5 серпня 2010 р. рішення Вишгородського районного суду в частині стягнення моральної шкоди та виплат на оплату юридичної допомоги змінено.

У поданій касаційній скарзі генеральний директор СП просить скасувати постановлені судові рішення у зв’язку з порушенням норм матеріального і процесуального права.

Касаційна інстанція встановила наступне.

Вирішуючи справу, суди першої і апеляційної інстанції вважали, що продавцем автомобіля неналежної якості є відповідач – СП, виходячи з того, що позивачка йому замовила зазначений автомобіль; СП є генеральним представником акціонерного товариства “Даймер Крайслер АГ” (Німеччина, Штуттгарт; *далі – АТ*) в Україні з продажу та сервісу автомобілів “Ме-

рседес-Бенц”; його менеджер прийняв замовлення на автомобіль і передав позивачці текст договору купівлі-продажу з АТ, який вона підписала; оформлення та супроводження автомобіля здійснювало СП.

Проте згідно з наявним в матеріалах справи листом Державної податкової адміністрації України СП як генеральне представництво “Даймер Крайслер АГ” в Україні не зареєстровано, а в статуті СП зазначено, що учасниками спільного підприємства є: Автомобільний Дім “Україна – Мерседес-Бенц”, АТ “Українська автомобільна корпорація” та АТ “Авантрейд”.

Визначте цивільну процесуальну дієздатність СП. Визначте належного відповідача. Визначте підсудність цієї справи. Яке рішення повинен прийняти суд касаційної інстанції?

173. У вересні 2009 р. Григоренко О.С. звернувся до суду із позовом до П. Владі про зміну прізвища народженої у шлюбі з відповідачкою дочки Наталії, зареєстрованої під прізвищем Григоренко, про що свідчить запис у свідоцтві про народження дитини.

У 2008 р. відповідачка змінила своє прізвище і прізвище доньки – Григоренко на Владі. Їхня донька досягла чотирнадцятирічного віку та згодна змінити прізвище Владі на Григоренко, проте відповідачка не надає на це своєї згоди.

Рішенням Малиновського районного суду м. Одеси від 9 червня 2010 р., залишеним без змін ухвалою апеляційного суду Одеської області від 26 листопада 2010 р., позов Григоренка О.С. задоволено.

У касаційній скарзі відповідачка просить скасувати ухвалені у справі рішення, посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права, і передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Касаційна інстанція встановила наступне.

Задовольняючи позовні вимоги та змінюючи прізвище неповнолітньої, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й суд апеляційної інстанції, виходив із того, що дитина є громадянкою України, мешкає з позивачем, згодна змінити прізвище.

Однак у матеріалах справи наявні докази набуття 21 червня 2008 р. французького громадянства відповідачкою та її неповнолітньою дитиною, а також свідоцтво про народження Владі Н., в якому зазначено про її французьке громадянство.

Яке рішення повинен прийняти суд касаційної інстанції? Визначте підсудність даної цивільної справи.

174. Страхова компанія АІОІ “ОФ Європе лімітед” (далі – іноземна Страхова компанія) звернулася до суду з позовом до ДПП у Виноградівському районі (далі – ДПП) та Державної виконавчої служби Ужгородського управління юстиції Закарпатської області (далі – ДВС) про зняття арешту з майна і повернення його власнику. У заяві зазначалося, що 20 листопада 2008 р. у м. Мюнхені було викрадено автомобіль, який належав німецькій фірмі. Іноземна Страхова компанія сплатила колишньому власнику страхове відшкодування, і за законодавством Німеччини до компанії перейшло право власності на автомобіль.

Виноградівський районний суд Закарпатської області вироком від 14 травня 2009 р. конфіскував цей автомобіль як предмет контрабанди у Мирошниченка В.Д., який намагався на ньому перетнути митний кордон України. Пославшись на те, що автомобіль є її власністю, іноземна Страхова компанія просила задовольнити позовні вимоги. Рішенням від 23 грудня 2009 р. цей же суд позов іноземної Страхової компанії до ДПП та ДВС про зняття арешту з майна і повернення його власнику задовольнив.

Судова палата з цивільних справ апеляційного суду Закарпатської області ухвалою від 23 серпня 2010 р. рішення районного суду скасувала і провадження у справі закрила, виходячи з того, що суд першої інстанції розглянув спір між іноземною юридичною особою та українськими юридичними особами, а такі спори відповідно до ст. 15 ЦПК та статей 12 – 16, 21 ГПК підсудні не загальним, а спеціалізованим судам.

У касаційній скарзі іноземна Страхова компанія просила ухвалу апеляційного суду скасувати, а рішення суду першої інстанції залишити без зміни, пославшись на неправильне засто-

сування судом норм процесуального права.

Яке рішення повинен прийняти суд касаційної інстанції? До юрисдикції якого суду належить дана справа?

175. Рішенням Талліннського міського суду (Естонія) з Мироненка А.С., який проживає в Україні, стягнуто аліменти на неповнолітнього сина Т. і державне мито на користь Естонії в сумі 576 естонських крон (149 грн).

Талліннський міський суд звернувся з клопотанням дозволити примусове виконання на території України його рішення в частині стягнення державного мита.

Ухвалою Печерського районного суду м. Києва клопотання було задоволено, дозволено примусове виконання на території України рішення Талліннського міського суду в частині стягнення державного мита, видано виконавчий лист про стягнення з Мироненко А.С. 149 грн на рахунок Талліннського податкового департаменту.

В апеляційній скарзі Мироненко А.С. поставив питання про скасування зазначеної ухвали як такої, що суперечить Конституції України і порушує його права, тому що Талліннським міським судом аліменти та державне мито стягнені в розмірі, більшому за заробітну плату боржника.

Апеляційний суд встановив наступне. Задовольняючи клопотання, суд виходив із того, що рішення Талліннського міського суду про стягнення аліментів з Мироненка вступило в законну силу і не виконувалось на території Естонії, оскільки боржник виїхав на постійне місце проживання в Україну.

Чи підлягає скарга задоволенню? Які підстави для відмови у визнанні і виконанні рішення іноземного суду?

176. Рішенням Серафимовицького районного суду Волгоградської області Російської Федерації від 8 червня 2009 р. на користь Діденко А.Н. з Діденка Я.С. було стягнуто щомісячно по 1400 руб., починаючи з 17 квітня 2009 р. до 9 серпня 2009 р., а також на утримання дочки Л., 2003 р. народження, аліменти в розмірі 1/4 всіх видів заробітної плати, починаючи з 17 квітня 2009 р. і до повноліття останньої, додаткові витрати для прид-

бання ортопедичного взуття для неї в сумі 1921 руб. 27 коп. та 1580 руб. державного мита. Крім того, рішенням цього ж суду від 27 вересня 2010 р. з Діденка Я.С. стягнуто на користь Діденко А.Н. кошти на її утримання в розмірі 1450 руб., щомісячно, починаючи з 20 грудня 2010 р. до досягнення дочкою Л. 18 років, і 982 руб. державного мита.

Громадянка Російської Федерації Діденко А.Н. звернулася з клопотанням про виконання на території України зазначених рішень суду, оскільки боржник проживає в м. Львові.

Ухвалою місцевого суду м. Львова від 21 січня 2011 р. клопотання задоволено: дозволено примусове виконання на території України зазначених рішень Серафимовицького районного суду Волгоградської області Російської Федерації, стягуючи з Діденка Я.С. відповідні кошти за офіційним курсом НБУ на день виконання.

В апеляційній скарзі на зазначені судові рішення відповідач просив зупинити виконання ухвали суду до вирішення питання щодо умов їх виконання.

Апеляційний суд встановив наступне.

Постановляючи резолютивну частину ухвали, суд не врахував, що тверді грошові зобов'язання виникли з аліментних правовідносин і на території України вони мають виконуватись в українській грошовій одиниці за офіційним валютним курсом НБУ. На підставі ухвали про дозвіл на примусове виконання рішення іноземного суду видається виконавчий лист, тому суд у резолютивній частині рішення повинен був визначити зазначені суми у гривнях за офіційним курсом НБУ щодо російського рубля на день розгляду справи.

Чи підлягає скарга задоволенню?

177. До місцевого суду 22 вересня 2010 р. надійшло клопотання компанії “Карлсбад Ентерпрайсіз Лімітед” (далі – компанія) про дозвіл на примусове виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (далі – МКАС при ТППУ) від 16 серпня 2010 р. про стягнення з Народного Бюро (Посольства) Великої Соціалістичної Народної Лівійської Арабської Джамахірії за-

боргованості в сумі 779 тис. 341 долар 82 центи США.

Ухвалою судді місцевого суду від 25 вересня 2010 р. у прийнятті до розгляду суду зазначеного клопотання відмовлено, тому що в рішенні МКАС при ТППУ йдеться про звернення стягнення на майно іноземної держави

На ухвалу судді надійшла скарга від повноважного представника компанії, в якій він просив скасувати ухвалу та вирішити питання по суті.

Чи підлягає скарга задоволенню? Що означає судовий імунітет держави?

178. У лютому 2010 р. компанія “Транс Коммодітіз” (США) через Міністерство юстиції України і дипломатичні канали звернулась до суду з клопотанням про визнання та виконання на території України наказу і рішення п’ятої палати в цивільних справах Земельного Суду м. Франкенталь (ФРН) відповідно від 7 та 20 червня 2009 р. про накладення арешту на майно німецької фірми “Алекс Айрон Імпекс” у зв’язку з порушенням домовленостей щодо поставки вугільного концентрату.

Клопотання розглядалося судами неодноразово. Останньою ухвалою апеляційного суду Дніпропетровської області від 14 грудня 2010 р. у задоволенні клопотання відмовлено.

Ухвалу оскаржила компанія “Транс Коммодітіз”, яка просила її скасувати і направити справу на новий розгляд, оскільки суд не з’ясував усіх обставин, що мають значення для вирішення останньої: не виконав указівок Верховного Суду України, викладених в ухвалі від 22 вересня 2010 р., щодо додержання процесуальних норм; не взяв до уваги правової угоди між СРСР і ФРН від 4 грудня 1956 р.; неправильно застосував ст. 415 ЦПК; порушив вимоги статей 60, 151-153, 212 ЦПК, а тому необґрунтовано відмовив у задоволенні клопотання. Позивач указав також на те, що суд безпідставно не застосував принципи взаємності та звичай, визнані в міжнародному праві.

Назвіть умови визнання та виконання рішень іноземних судів. Назвіть види судових доручень. Чи підлягає скарга задоволенню?

**Т е м а 32. Конвенційний механізм захисту
прав людини Європейським судом
з прав людини**

(для самостійного вивчення)

1. Статус Європейського суду з прав людини.
2. Порядок звернення до Європейського суду з прав людини.
3. Процедура прийняття скарги Європейським судом з прав людини та її розгляд.
4. Рішення Європейського суду з прав людини та їх виконання в національних правопорядках.

С п и с о к л і т е р а т у р и з а т е м о ю

Комаров В. В. Позовне провадження: моногр. / за ред. В. В. Комарова. – Х.: Право, 2011.

Комаров В. В. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: моногр. / за заг. ред. В. В. Комарова. – Х.: Харків юрид., 2008.

Дамірлі М. Європейська конвенція з прав людини як ключовий елемент системи права Ради Європи / М. Дамірлі // Право України. – 2010. – № 10.

Дудаш Т. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у світлі праворозуміння Стасбурзького суду / Т. Дудаш // Право України. – 2010. – № 10.

Де Сальвіа М. Прецеденты Европейского суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. / Де Сальвіа. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004.

Мармазов В. Принцип *stare decisis* та динамічність практики Європейського суду з прав людини / В. Мармазов // Право України. – 2003. – № 2.

Рабинович П. Страсбурзький суд і конституційне судочинство у сфері прав людини / П. Рабинович // Вісн. Акад. прав.

наук України. – 2006. – № 1.

Шевчук С. Європейська концепція “усталеної судової практики” та її вплив на правотворчу функцію Конституційного Суду України / С. Шевчук // Вісн. Конституц. Суду України.— 2008. – № 2.

Т е м а 33. Господарське судочинство

Питання для обговорення

1. Система господарських судів.
2. Підвідомчість справ господарським судам. Підсудність справ.
3. Учасники господарського процесу.
4. Порушення провадження по справах та їх розгляд господарськими судами.
5. Перегляд рішень, ухвал, постанов господарського суду.
6. Виконання рішень, ухвал, постанов господарського суду.

Завдання

179. До господарського суду Донецької області 25 жовтня 2010 р. звернулось ТОВ “МАФ” із заявою та повним пакетом документів, доданих до неї, про застосування запобіжних заходів, а саме накладення арешту на майно ТОВ “КЛАУС”, посилаючись на те, що ТОВ “КЛАУС” є боржником перед ТОВ “МАФ” на суму в розмірі 130000 грн. Заяву розглянуто судом 29 жовтня 2010 р. без участі сторін та задоволено. Позовна заява про стягнення боргу позивачем подана 8 листопада 2010 р.

Які процесуальні строки порушено? Які процесуальні дії може вчинити відповідач для скасування запобіжного заходу? Який процесуальний статус буде у запобіжних заходів після подачі позовної заяви позивачем?

180. Державним департаментом Інтелектуальної власності 15 лютого 2010 р. був виданий деклараційний патент на ко-

рисну модель “Шлангове з’єднання” № 2367 на ім’я СПДФО Кондратка Н.К., 16 травня 2010 р. виданий патент України на промисловий зразок “Шланг сполучний” № 23478.

Згідно зі ст. 28 Закону України “Про охорону права на винаходи та корисні моделі” від 1 липня 1994 р. та ст. 20 Закону України “Про охорону права на промислові зразки” від 1 липня 1994 р. патент на винахід та промисловий зразок надає його власнику виключне право використовувати винахід (корисну модель), а також промисловий зразок на свій розсуд, забороняючи іншим особам використовувати корисну модель та промисловий зразок, які захищені патентами, без дозволу його власника.

Після отримання деклараційного патенту на корисну модель “Шлангове з’єднання” та патенту на промисловий зразок “Шланг сполучний” на ім’я Кондратка Н.К. на ринку було виявлено тотожну продукцію, виготовленням та реалізацією якої займається СПДФО Михайлюк С.А. Продукція СПДФО Михайлюк С.А. тотожна запатентованій, але значно гіршої якості, та не відповідає необхідним технологічним вимогам, що негативно відображається на ставленні споживачів до продукції, яка виготовляється СПДФО Кондратко Н.К.

У зв’язку з тим, що, на думку СПДФО Кондратко Н.К., СПДФО Михайлюк С.А. порушує його права як власника патентів (“Шлангове з’єднання” № 2367; “Шланг сполучний” № 23478) шляхом реалізації продукції, яка виготовлена з використанням запатентованої корисної моделі та запатентованого промислового зразка, СПДФО Кондратко Н.К. звернулася до господарського суду з позовною заявою про заборону реалізації продукції, що виготовляється СПДФО Михайлюк К.А. та яка захищена відповідними патентами, виданими на ім’я Кондратка Н.К.

Суддя відмовив у прийнятті позовної заяви на підставі п.1 ч.1. ст. 62 ГПК України.

Дайте правову оцінку діям судді. Визначте, які справи підвідомчі господарським судам.

181. ДП “Айсберг” 12 лютого 2010 р. звернулось до господарського суду Черкаської області з позовом про стягнення з

ТОВ “Оріана” вартості товару, отриманого відповідачем за договором № 8 від 3 серпня 2009 р., та штрафу за порушення умов цього договору загальною сумою 34056,23 грн.

23 лютого 2010 ДП “Айсберг” подало до того ж суду позов про стягнення з ТОВ “Оріана” пені за несвоєчасну оплату поставленого за договором № 8 товару в сумі 11700 грн. Ухвалою господарського суду Черкаської області від 15 березня 2010 р. справи, порушені за обома позовами, об’єднані в одне провадження.

Відповідач позовні вимоги не визнав, стверджуючи, що договір № 8 від 3 серпня 2009 р. ним не укладався, товар згідно з накладними не отримувал, а всі надані позивачем докази є підробленими. В обґрунтування цих тверджень представник відповідача просив допитати в якості свідків головного бухгалтера та фінансового директора ДП “Айсберг”, а також призначити судові експертизи.

Рішенням господарського суду Черкаської області від 20 травня 2010 р. у позові відмовлено з тих підстав, що подані позивачем докази є сфальсифікованими відповідно до висновків судових експертиз; товару відповідач не отримувал і, відповідно, ніякої заборгованості не має. У задоволенні клопотання відповідача про допит в якості свідків головного бухгалтера та фінансового директора було відмовлено.

Чи є підстави для об’єднання позовних вимог? Які засоби доказування передбачені ГПК України? Який процесуальний порядок призначення та проведення судових експертиз?

182. У березні 2010 р. ВАТ “Холодокомбінат № 3” звернулося до господарського суду м. Києва з позовом до ЗАТ “Рибсервіс” та КП “СІА” про визнання недійсним укладеного між відповідачами договору уступки вимоги. Позивач зазначав, що 14 квітня 2008 р. між ЗАТ “Рибсервіс” та ПП “Альянс” укладено контракт №14/04 на поставку продукції на суму 403000 грн згідно з договором № 84 від 15 квітня 2008 р. ВАТ “Холодокомбінат № 3” передало ПП “Альянс” в оренду холодильну камеру, при цьому ніяких інших зобов’язань ВАТ “Холодокомбінат № 3” на себе не брало. Надалі на підставі договору уступки вимоги ЗАТ “Рибсервіс” уступило КП “СІА” право вимоги за кон-

трактом від 14 квітня 2008 р., зокрема право витребування у ВАТ “Холодокомбінат № 3” риби свіжемороженої кількістю 67123 кг або її вартості в сумі 158900, 78 грн. Незаконність договору уступки вимоги позивач обґрунтовував тим, що він не є зобов’язаною особою за контрактом від 14 квітня 2008 р. Крім того, за умовами цього контракту сторони зобов’язалися не передавати прав і обов’язків третім особам без згоди другої сторони, а ПП “Альянс” не давало згоди ЗАТ “Рибсервіс” на уступку вимоги. КП “СІА” позов не визнало, посиляючись на безпідставність позовних вимог.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 8 травня 2010 р. скасовано ухвалу господарського суду м. Києва від 3 липня 2009 р. про залишення позову без розгляду, справу передано на новий розгляд до суду першої інстанції.

Ухвалою господарського суду м. Києва від 20 липня 2010 р. провадження у справі зупинено з посиланням на ч.1 ст. 79 ГПК України. Свою ухвалу суд мотивував тим, що Жовтневим РУ ГУ МВС України у м. Києві було порушено кримінальну справу за фактом розкрадання колективного майна ЗАТ “Рибсервіс”; і з метою всебічного та повного розгляду обставин справи суд вважає за необхідне витребувати матеріали зазначеної кримінальної справи.

Які підстави для залишення позову без розгляду? Чи були підстави для зупинення провадження по справі?

183. Господарський суд м. Києва 27 травня 2007 р. виніс рішення про стягнення грошової компенсації у розмірі 50000 грн з ЗАТ “УКРНАТ” на користь ТОВ “МАРШ” за несвоєчасне виконання послуг, а на підставі нього ТОВ “МАРШ” отримало наказ на стягнення даної суми. Зазначений наказ ТОВ “МАРШ” протягом певного часу не надав на виконання, а у зв’язку з пожежею наказ господарського суду був утрачений. ТОВ “МАРШ” звернулось до господарського суду 1 червня 2010 р. із заявою про видачу дубліката наказу, але суд відмовив у задоволенні даної заяви.

Дайте правову оцінку діям суду. Які процесуальні дії може вчинити ТОВ “МАРШ” для отримання дубліката наказу?

184. 15 жовтня 2009 р. між ПП “Сінтез” та КВЖРЕП-2 Київського р-ну було укладено договір підряду №17/10-06, згідно з умовами якого “Підрядник” ПП “Сінтез” взяло на себе зобов’язання виконати роботи з ремонту покрівлі за адресою м. Харків, вул. Старошишківська, 9. “Замовник” КВЖРЕП-2 Київського р-ну у свою чергу взяв на себе зобов’язання оплатити виконану за договором роботу в розмірі, визначеному у п. 3.1. та кошторисі договірної ціни. Сума, на яку виконано роботи, за договором складає 65660 грн. У п. 3.5 договору сторони домовились про те, що остаточний розрахунок за виконану роботу “Замовник” проводить після повного завершення робіт з ремонту покрівлі.

У п. 4.3. договором визначено, що кінцевий термін закінчення робіт – 30 листопада 2009 р. Роботи за договором Підрядник ПП “Сінтез” закінчило 26 листопада 2009 р., про що був складений відповідний акт, підписаний повноважними представниками сторін та скріплений печатками.

20 грудня 2009 р. ПП “Сінтез” звернулось до господарського суду Харківської області з позовом до КВЖРЕП-2 Київського р-ну про стягнення 65660 грн за роботи, виконані згідно з умовами договору підряду №17/10-06.

За результатами розгляду справи судом було постановлене рішення, яким позов ПП “Сінтез” до КВЖРЕП-2 Київського р-ну було задоволено в повному обсязі. Відповідно до рішення суду на користь позивача належить стягнути суму 65660 грн – заборгованість за договором підряду, суму державного мита – 656 грн 60 к. та 118 грн витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи.

Який порядок виконання зазначеного рішення суду? Які органи здійснюють виконання рішень господарського суду? Які терміни пред’явлення рішення до примусового виконання?

Т е м а 34. Адміністративне судочинство

Питання для обговорення

1. Система адміністративних судів.
2. Юрисдикція адміністративних судів.
3. Предметна та територіальна підсудність адміністративних справ.
4. Принципи адміністративного судочинства.
5. Учасники адміністративного судочинства.
6. Порядок адміністративного розгляду справ.
7. Особливості перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві.

Завдання

185. До Запорізького окружного адміністративного суду 4 квітня 2011 р. надійшов адміністративний позов Соколова до держави Україна в особі Фонду Державного майна України про визнання недійсним рішення щодо результатів аукціонів, визнання недійсною інформації про заявника як про власника акцій підприємства, що внесена до реєстрів акціонерів, і відшкодування матеріальної та моральної шкоди в розмірі 1 000 000 грн.

Суд відмовив у відкритті провадження у справі за адміністративним позовом, посилаючись на те, що в даному випадку існує спір, безпосередньо пов'язаний із реалізацією позивачем права володіння, користування та можливістю розпоряджатись своєю власністю, що, в свою чергу, виключає вирішення спору в порядку адміністративного судочинства.

Проаналізуйте дії суду. У порядку якого виду судочинства має вирішуватися дана справа? Визначте підстави та наслідки відмови у відкритті провадження у справі.

186. 29 березня 2011 р. Перунова подала до суду адміністративний позов до Вилоцької селищної ради про визнання протиправним та скасування рішення Вилоцької селищної ради № 548 від 14 грудня 2010 р., яким порушено право позивачки

на житло. У позовній заяві зазначено, що позивачка тривалий час проживала в квартирі, яка була надана їй під час роботи на Вилоцькій взуттєвій фабриці. Як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, у позові зазначено Виноградівську райдержадміністрацію та греко-католицьку громаду смт Вилोक.

6 квітня 2011 р. суд, встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, встановлених ст. 106 КАС, постановив ухвалу про залишення позовної заяви без руху, оскільки ні позов, ні долучені до нього матеріали не підтверджують право позивачки на проживання в зазначеній квартирі. Крім того, позивачкою не долучено до матеріалів справи рішення Вилоцької селищної ради № 548 від 14 грудня 2010 р. Для усунення недоліків позивачці було надано час до 15 квітня 2011 р.

Надайте оцінку діям суду. Яким вимогам має відповідати позовна заява? Які наслідки недотримання цих вимог передбачені КАС? Чи є підстави для участі у цій справі зазначених третіх осіб?

187. Петренко звернулась до Київського районного суду м. Донецька з позовом до Донецької міської ради про стягнення заробітної плати. У позовній заяві вказувалося, що позивачка працювала на посаді голови постійної комісії по соціальному забезпеченню, милосердю, по справах інвалідів та ветеранів Донецької міської ради, перебувала у штаті апарату ради та отримувала заробітну плату за рахунок державних коштів на утримання апарату.

Ухвалою Київського районного суду м. Донецька справа було закрито на тій підставі, що дана адміністративна справа належить до компетенції Донецького окружного адміністративного суду.

Чи підлягає справа розгляду в порядку адміністративного судочинства? Визначте підсудність даної категорії справ. Чи були підстави для закриття провадження у справі?

188. Прокурор Сокальського району в інтересах держави в особі Сокальського районного центру зайнятості звернувся

до суду з позовом до Ватутіної про стягнення коштів, посилаючись на те, що за результатом перевірки, проведеної в Сокальському районному центрі зайнятості прокуратурою Сокальського району в рамках нагляду за дотриманням законодавства щодо стягнення заборгованості зі сплати страхових внесків до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, було встановлено, що відповідачка, перебуваючи на обліку в Сокальському районному центрі зайнятості з 12 лютого 2010 р. до 24 грудня 2010 р. як безробітна, фактично з 29 грудня 2005 р. здійснювала підприємницьку діяльність та мала дохід, незаконно отримала за вказаний період матеріальне забезпечення на випадок безробіття в розмірі 5404,87 грн. У судовому засіданні прокурор, а також представник Сокальського районного центру зайнятості Пономаренко позовні вимоги підтримали. При розгляді справи відповідачка позов не визнала і зауважила, що саме позивач як суб'єкт владних повноважень має доводити обґрунтованість своїх вимог, а суд повинен перевірити його дії на предмет законності.

За власною ініціативою суд отримав довідку з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців від 12 березня 2011 р., відповідно до якої Ватутіна є фізичною особою-підприємцем (реєстраційний номер 20036304764). На цій підставі позов було задоволено.

Чи правомірні дії суду? У чому проявляється зміст принципів змагальності та диспозитивності у даній ситуації? Які є специфічні принципи адміністративного судочинства? Визначте підстави та форми участі прокурора в адміністративному процесі.

189. 25 березня 2011 р. Державна податкова інспекція у м. Дніпродзержинську Дніпропетровської області звернулась до Дніпропетровського окружного адміністративного суду з адміністративним позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю спільного Українсько-Російського підприємства “Трейд-хімпекс” про стягнення заборгованості у розмірі 2695,69 грн. У позовній заяві також міститься клопотання позивача про забез-

печення позову, шляхом заборони Товариству з обмеженою відповідальністю спільному Українсько-Російському підприємству “Трейдхімпекс” розпоряджатися активами, крім розпорядження активами в рахунок погашення податкового боргу.

Суд розглянув клопотання без участі представників сторін і відмовив у його задоволенні з тих підстав, що позивачем не було доведено у встановленому законом порядку факту необхідності вжиття заходів забезпечення адміністративного позову.

Що таке забезпечення адміністративного позову та який його порядок?

190. У квітні 2011 р. Матвієнко звернувся до суду з адміністративним позовом до Військової частини А 0828 та Управління Пенсійного Фонду України у Білогірському районі АРК про виплату грошового забезпечення за час відсторонення від займаної посади та зобов’язання вчинити певні дії. Районний суд відкрив провадження у справі та призначив справу до судового розгляду, в результаті якого відмовив у задоволенні позову.

В апеляційній скарзі позивач посилався на те, що суд порушив норми КАС України, оскільки не провів ніяких обов’язкових підготовчих дій до розгляду справи, не провів обов’язкового попереднього судового засідання, чим позбавив його можливості уточнити позов та подати клопотання про виступання певних доказів.

Які дії вчиняються судом під час підготовки справи до розгляду? У чому полягає мета попереднього судового засідання? Визначте склад осіб, які братимуть участь у справі.

191. Коваленко звернувся до суду з адміністративним позовом до відділу ДАІ УМВС України в м. Рівне про скасування постанови від 25 лютого 2011 р. щодо притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 122 КУпАП у вигляді штрафу в сумі 300 грн та закриття провадження у справі про притягнення до адміністративної відповідальності за відсутності складу адміністративного правопорушення.

Постановою Рівненського міського суду від 10 березня 2011 р. в позові відмовлено з тих підстав, що відповідач довів

правомірність своїх дій, які полягали у притягненні позивача до адміністративної відповідальності за порушення п. 12.4 Правил дорожнього руху України.

Не погодившись з рішенням суду, Коваленко подав апеляційну скаргу, посилаючись на те, що постанова суду прийнята з порушенням норм матеріального та процесуального права, зокрема висновки суду не відповідають обставинам справи. Крім того, судом не враховано, що жодними доказами відповідач не довів вину Коваленка щодо порушення п. 12.4 Правил дорожнього руху України.

Визначте предметну та територіальну підсудність даної категорії справ. У яких випадках можливий розгляд справи у порядку письмового провадження? Надайте характеристику апеляційного провадження. Яке з повноважень апеляційний суд має застосувати за результатами розгляду скарги?

Т е м а 35. Нотаріат і нотаріальний процес

Питання для обговорення

1. Поняття нотаріату та нотаріальної діяльності.
2. Організаційні засади нотаріальної діяльності.
3. Загальні правила вчинення нотаріальних дій.
4. Нотаріальні дії, спрямовані на посвідчення безспірних прав.
5. Нотаріальні дії, спрямовані на посвідчення безспірних фактів.
6. Нотаріальні дії, спрямовані на надання документам виконавчої сили.
7. Нотаріальні дії, спрямовані на збереження майна та документів.

Завдання

192. Нотаріус Котелевської нотаріальної контори направив спадкоємцю Тищенку Л. лист наступного змісту: “Вами була подана заява про прийняття спадщини 23 травня 2010 р. піс-

ля померлого 25 листопада 2009 р. Соловей П. До цього часу Ви жодного разу не звертались в нотаріальну контору щодо оформлення документів на спадщину. На запити нотаріуса не відповідаєте. Прошу Вас відповісти, чому Ви не оформляєте спадщину. У випадку неодержання відповіді спадщина буде видана повністю дружині померлого”.

Яких помилок припустився нотаріус? Які принципи нотаріального процесу при цьому порушуються?

193. Нотаріус Прокопенко С., який працює у м. Харкові, звернувся до управління юстиції з повідомленням, що має намір йти у відпустку, і уклав угоду з нотаріусом Грищенком про заміщення з 17 червня 2010 р. до 30 липня 2010 р.

Виїхавши з сім'єю до м. Маріуполя, Прокопенко дізнався, що мати його дружини Прокопенко І. – Войніченко Г. постраждала від дорожньо-транспортної пригоди і перебуває в лікарні. З огляду на тяжкий стан, в якому перебувала Войніченко, вона виявила бажання терміново укласти заповіт, в якому єдиною спадкоємницею належної їй на праві власності трикімнатної квартири визначила свою дочку Прокопенко І., а всіх інших спадкоємців позбавила права спадкування, незалежно від віку та стану працездатності. Нотаріус Прокопенко С. посвідчив заповіт Войніченко вищезазначеного змісту. При цьому підпис замість заповідачки, яка внаслідок свого тяжкого стану сама підписатися не могла, з її згоди і за її бажанням, проставила її дочка Прокопенко І.

У жовтні 2010 р. Войніченко Г. померла. До суду звернувся її син – Войніченко А. – з позовом про визнання заповіту недійсним. Свій позов він обґрунтовував тим, що як інвалід І групи має право на обов'язкову частку у спадщині. Крім того, на думку позивача, при посвідченні заповіту нотаріусом Прокопенком С. були допущені інші суттєві порушення закону.

Яке рішення і за якими мотивами має прийняти суд? Визначте суб'єктний склад такої судової справи. Яка відповідальність може наставати для нотаріуса у таких випадках?

194. 21 січня 2010 р. до нотаріуса звернувся Федорченко Р. із заявою про видачу свідоцтва про право власності на жилий будинок, успадкований після смерті батька Федорченка І., який помер 20 грудня 2009 р. Нотаріус дослідив надані у справі документи і роз'яснив Федорченку Р., що свідоцтво про право на спадщину може бути видано йому після спливу шести місяців з дня відкриття спадщини. 18 червня 2010 р. до нотаріуса звернулася Кулешова М. із заявою про видачу їй свідоцтва про право на спадщину $\frac{1}{4}$ жилого будинку, що належав за життя Федорченку І. Свою заяву Кулешова М., мотивувала тим, що перебувала на утриманні спадкодавця, однак документів на підтвердження цього факту не надала.

23 червня 2005 р. нотаріус роз'яснив Федорченку Р., що не може видати йому свідоцтво про право на спадщину у зв'язку із заявою, яка надійшла від Кулешової М., незважаючи на те, що Федорченко не заперечує проти визнання Кулешової М. законною спадкоємницею.

Чи правомірні такі дії нотаріуса? Визначте порядок видачі свідоцтва про право на спадщину. Як має діяти нотаріус в тому випадку, якщо Федорченко Р. не згодний на визнання Кулешової М. спадкоємницею?

195. До нотаріуса звернулася Болотова з проханням посвідчити договір дарування належної їй на праві власності двокімнатної квартири на користь її онуки Рябко. При складанні проекту даного договору Болотова наполягала на тому, що в ньому обов'язково треба передбачити обов'язок Рябко утримувати її і дбати про неї. Нотаріус роз'яснив Болотовій, що договір дарування в даному випадку він посвідчити не може.

Болотова заявила, що хоче укласти саме договір дарування, оскаржити незаконність відмови нотаріуса в суді і вимагає письмову постанову про відмову. Нотаріус відмовився видавати постанову, мотивуючи це тим, що він не відмовляє у вчиненні нотаріальної дії, а, навпаки, реалізуючи роз'яснювальні повноваження, пропонує укласти проект іншого правочину.

Чи законні такі дії нотаріуса? Чи може Болотова звернутися до суду з приводу незаконності відмови у вчиненні но-

таріальної дії за умови відсутності письмової постанови нотаріуса про таку відмову і в якому порядку? Яке рішення може прийняти суд?

196. Коломієць звернувся до нотаріуса з проханням засвідчити копію його паспорта, що необхідна йому для надання у кредитну спілку для отримання кредиту. Нотаріус відмовив у вчиненні такої нотаріальної дії. Тоді Коломієць попросив засвідчити правильність виписки з паспорта про реєстрацію його за місцем проживання.

Якими мають бути дії нотаріуса? Визначте порядок та умови засвідчення вірності копії (фотокопії) документів та виписок з них.

197. Домнін звернувся до своєї знайомої Коваленко з проханням позичити йому 30 000 грн. Коваленко погодилася за умови, що через рік їй буде повернуто 35 000 грн. Крім того, вона наполягала на нотаріальному посвідченні договору.

Сторони звернулися до нотаріуса, але дізнавшись про розмір оплати за посвідчення такого договору, заявили про бажання просто засвідчити справжність їх підписів на розписці.

Якими мають бути дії нотаріуса?

198. До нотаріуса звернувся Храпко, маючи намір продати Розову належну йому частку в спільній власності на жилий будинок у м. Запоріжжі у зв'язку з переїздом до нового місця роботи в м. Київ. При цьому він пояснив, що його співвласник Решетько не бажає придбавати частку, що відчужується, оскільки вважає ціну на неї занадто завищеною. До нотаріуса для оформлення згоди на вчинення Храпком і Розовим даного правочину Решетько йти відмовляється.

Нотаріус відмовив учасникам правочину у посвідченні договору, мотивувавши свої дії тим, що правочин не є безспірним і за вимогою Решетька може бути в подальшому визнаний недійсним.

Храпко звернувся до суду з позовом до нотаріуса про відшкодування шкоди, заподіяної незаконною, на його думку, відмовою у вчиненні нотаріальної дії, оскільки Розов відмовив-

ся від наміру придбавати належну Храпку частку в спільній власності, а іншого покупця протягом часу, що залишився до переїзда, Храпка так і не знайшов.

Чи законні дії нотаріуса? Чи підлягає задоволенню позов Храпка? Визначте правила посвідчення правочинів щодо розпорядження часткою нерухомого майна в спільній власності.

199. У березні 2010 р. Бурлаков оформив у нотаріуса довіреність, якою уповноважував Таюшеву продати належну йому на праві власності квартиру. У серпні 2010 р. Бурлаков одружився і вирішив квартиру не продавати. Він звернувся до нотаріуса з проханням роз'яснити йому, яким чином можна скасувати довіреність і надати цій дії безспірності з тим, щоб Таюшева не змогла в подальшому ані продати квартиру, ані заявити, що вона не отримувала повідомлення про скасування довіреності.

Дайте роз'яснення від імені нотаріуса.

200. До нотаріуса звернувся Григоров із заявою про внесення грошової суми в депозит. Григоров пояснив, що він має намір виїхати на постійне місце проживання до Німеччини і шляхом внесення в депозит нотаріуса грошей у сумі 42 000 грн бажає зробити дарунок своєму братові, який зможе цей дарунок отримати тільки після закінчення ним фармацевтичної академії.

Як має діяти нотаріус? Який порядок та умови внесення грошей у депозит нотаріуса? Яким чином слід реалізувати наміри Григорова?

201. До нотаріуса звернувся начальник Новосалтівського відділення Харківської філії АКБ “Укрсоцбанк” з вимогою вчинити виконавчий напис проти Нестеренка, який не виконав умови кредитного договору і не повернув кредит, наданий йому для придбання квартири та забезпечений іпотечним договором. Для вчинення виконавчого напису нотаріусу було надано кредитний договір та договір купівлі-продажу квартири, на яку пропонувалося звернути стягнення.

Нотаріус відклав вчинення нотаріальної дії і запропону-

вав кредитору додатково надати документи, що свідчать про те, що стягнення має звертатися саме на квартиру. Крім того, нотаріус вимагав підтвердження того, що Нестеренко повідомлений про майбутнє звернення стягнення і у нього відсутні заперечення проти вчинення виконавчого напису.

Чи законні вимоги нотаріуса? Чи були підстави для відкладення даної нотаріальної дії? Визначте порядок та умови вчинення виконавчого напису

Т е м а 36. Третейське судочинство

(для самостійного вивчення)

1. Третейський суд. Значення третейського розгляду цивільно-правових спорів.
2. Третейський розгляд цивільно-правових спорів громадян.
3. Третейський розгляд господарських спорів.
4. Постійно діючі третейські суди з розгляду спорів між суб'єктами права різних країн.

Завдання

202. Б. звернувся до Харківської філії КБ “Приватбанк” з метою отримання кредиту на придбання автомобіля. Банк погодився надати йому кредит, але запропонував у кредитному договорі зробити третейське застереження, згідно з яким усі спори, що виникають з приводу виконання та розірвання кредитного договору, підлягають вирішенню у третейському суді.

Чи можуть Б. та банк передбачити можливість розгляду таких спорів у третейському суді? Як оформлюється третейське застереження?

203. Між М. та С. було укладено договір позики. Оскільки С. не виконав своїх зобов'язань щодо своєчасного повернення отриманих грошей, М. звернувся до третейського суду з позовною

заявою про стягнення суми заборгованості. Компетенція третейського суду була визначена в договорі позики, посвідченому нотаріально. Третейський суд позов задовольнив.

Чи може С. оскаржити рішення третейського суду?

204. Унаслідок ДТП заподіяно шкоду В. Він звернувся до АТП “33201”, якому належав автомобіль “Газель”, водій якого спричинив ДТП, з вимогою про відшкодування заподіяної шкоди. Представник АТП запропонував В. укласти третейський договір про передачу спору на розгляд третейського суду.

Чи може третейський суд розглянути спір, що виникає з позадоговірних відносин? Коли сторони мають право укласти третейський договір для передачі справи на розгляд третейського суду?

205. Між ВАТ “Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе” та російським ТОВ “Тракторімпорт” укладено договір купівлі-продажу 15 тракторів. У договорі сторони зазначили, що всі спори, що виникають з приводу виконання договору, підлягають розгляду в третейському суді при Торгово-промисловій палаті Харківської області згідно із Законом України “Про третейські суди”.

Чи відповідає таке третейське застереження вимогам закону?

206. Третейським судом постановлено рішення на користь Б. про стягнення з Д. 8500 грн. Отримавши рішення третейського суду, Б. звернувся до органів державної виконавчої служби з заявою про відкриття виконавчого провадження на підставі цього рішення. Однак державний виконавець відмовив Б. у відкритті виконавчого провадження, зазначивши, що рішення третейського суду не підлягають примусовому виконанню органами державної виконавчої служби.

Чи може рішення третейського суду бути виконане примусово?

Т е м а 37. Міжнародний комерційний арбітраж

(для самостійного вивчення)

1. Поняття і види міжнародного комерційного арбітражу.
2. Міжнародно-договірна уніфікація комерційного арбітражу.
3. Міжнародні регламенти, Типовий закон про міжнародний комерційний арбітраж ЮНСІТРАЛ
4. Арбітражна угода та компетенція міжнародного комерційного арбітражу.
5. Арбітражні рішення. Виконання рішень.

С п и с о к л і т е р а т у р и з а т е м о ю

Комаров В. В. Международный коммерческий арбитраж / В. В. Комаров, В. Н. Погорельский. – Х.: Право, 2009.

Актуальна тема номера. Міжнародний комерційний арбітраж: сучасні тенденції розвитку і проблеми (від арбітражного застереження до винесення рішення) // Право України. – 2011. – № 1.

Комаров В. В. Правовой статус арбитра международно-коммерческого арбитража // Международный коммерческий арбитраж в Украине и мире: вчера, сегодня, завтра. – К., 2012. – С. 77-93.

Практика МКАС при ТПП Украины: внешнеэкономические споры / под общ. ред. И. Г. Побирченко. – К., 2006.

Т е м а 38. Медіація та цивільний процес

(для самостійного вивчення)

1. Юридична природа медіації.
2. Принципи медіаційної процедури.
3. Присудова та зовнішня медіація.
4. Практика застосування медіації.

Список літератури за темою

Бондаренко-Зелінська Н. Л. Запровадження альтернативних способів врегулювання спорів: європейський досвід для України / Н. Л. Бондаренко-Зелінська // Приват. право і підприємництво. – Вип. 8. – К.: НДІ приват. права і підприємництва АПН України, 2009. – С. 162-165.

Давыденко Д. Директива ЕС о медиации в гражданских и коммерческих делах: статус и механизм приведения в исполнение мировых соглашений / Д. Давыденко // Хоз-во и право. – 2009. – № 9. – С. 107-112.

Кільдюшкіна О. О. Медіація як засіб захисту цивільних прав: сутність та переваги / О. О. Кільдюшкіна // Проблеми цивільного приватного процесу: матеріали наук.-практ. конф. [присвяч. пам'яті проф. О. А. Пушкіна] (22 травн. 2010 р.) – Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 278-280.

Кільдюшкіна О. Медіація як позасудовий засіб вирішення конфліктів у сфері охорони здоров'я / О. Кільдюшкіна // Юрид. вісн. України. – 2011. – № 9. – С. 15.

Львова О. А. Медиация – шаг вперед к гражданскому обществу / О. А. Львова // Рос. юстиция. – 2010. – № 1. – С. 11-12.

Носырева Е. И. Соотношение правосудия и альтернативных процедур разрешения споров // Е. И. Носырева / Проблемы защиты прав и законных интересов граждан и организаций: материалы международной научно-практической конференции (Краснодар-Сочи, 23-26 мая 2002 г.). – Краснодар: Кубан. гос. ун-т, 2002. – С. 196-201.

Притика Ю. Альтернативні методи вирішення спорів / Ю. Притика // Вісн. Львів. ун-ту. – Сер. юрид. – Вип. 41. – 2005. – С. 219-226.

Притика Ю. Д. Зміст та класифікація принципів медіації / Ю. Д. Притика // Бюл. М-ва юстиції України. – 2010. – № 10. – С. 86-92.

5. ПОТОЧНИЙ (МОДУЛЬНИЙ) КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Опис предмета курсу

Курс	Напрямок, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу (структура залікового кредиту)
Кількість кредитів ECTS: 6,5 Модулів: 3 Змістових модулів: 6 Загальна кількість годин: 234 Тижневих годин: 4-6	6.0304 “Право” “Бакалавр”	Обов’язкова: <i>Модуль I</i> Лекції: 72 Колоквіум: 4 Практичні заняття: 62 <i>Модуль II</i> Індивідуальна робота: 22 <i>Модуль III</i> Самостійна робота: 78 Види контролю: поточний модульний контроль; іспит

Організація поточного модульного контролю

Оцінювання знань студентів з цивільного процесу здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК). Загальним об’єктом оцінювання знань студентів є відповідні частини навчальної програми, засвоєння яких перевіряється під час ПМК.

Завданням ПМК є перевірка оволодіння та розуміння навчального матеріалу відповідного модуля, здатності осмислити зміст теми чи розділу навчальної програми, умінь застосовувати

отримані знання при вирішенні професійних завдань.

Об'єктами поточного модульного контролю знань студентів з цивільного процесу є:

- успішність на практичних заняттях;
- виконання модульних контрольних завдань.

Оцінювання результатів ПМК здійснюється викладачем наприкінці вивчення кожного змістового модуля.

Компонентами оцінювання поточного модульного контролю є:

– успішність на практичних заняттях (відвідування відповідних форм навчального процесу), рівень знань за результатом практичних занять, самостійне опрацювання тем у цілому чи окремих питань – від 0 до 2-х балів;

– оцінка за модульну контрольну роботу – від 0 до 3-х балів.

Виконання модульних контрольних завдань може проводитися у формі тестування.

Перелік тестів, питань та завдань, порядок і час їх складання, критерії оцінювання визначаються кафедрою і доводяться до відома студентів на початку навчального року, що передує їх проведенню.

Підсумковий бал за результатами ПМК здійснюється під час останнього практичного заняття відповідного семестру.

Загальна кількість балів за ПМК при вивченні навчальної дисципліни "Цивільний процес" складає 30 балів. Кожен модуль оцінюється у 5 балів. Результати ПМК знань студентів вносяться до відомості обліку поточної успішності та є основою для визначення загальної успішності студента і враховуються при визначенні балів при підсумковому контролі знань.

У разі невиконання модульних контрольних робіт з об'єктивних причин студенти мають право за дозволом деканату виконати контрольну роботу до наступного ПМК. Час та порядок складання визначається деканатом разом з кафедрою.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота – вид позааудиторної роботи студента навчального характеру. Вона спрямована на вивчення програмного матеріалу навчального курсу.

Під час самостійної роботи студент повинен самостійно опрацювати конспекти лекцій, літературу, нормативні акти, су-

дову практику до тем, що виносяться на практичні заняття.

Формами самостійної роботи є:

- виконання домашніх завдань;
- доопрацювання матеріалів лекцій;
- робота в інформаційних мережах;
- опрацювання додаткової літератури;
- складання конспектів тем, що виносяться для самостійного вивчення;
- підготовка контрольних навчальних заходів.

7. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Відповідно до “Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців”, затвердженого наказом ректора університету від 27 травня 2006 р. № 68-А, індивідуальна робота студентів з цивільного процесу включає:

- анотації прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис тощо;
- узагальнення судової практики;
- есе за вузькоспеціальною проблематикою;
- моделювання процедур цивільного судочинства;
- складання термінологічних словників;
- формування матеріалів цивільної справи тощо.

Вибір студентом індивідуальної роботи здійснюється за погодженням з кафедрою на початку навчального року. Організацію, контроль та оцінку якості виконання індивідуальної роботи студентів здійснює керівник, який закріплюється кафедрою за академічною групою. За виконання індивідуальної роботи студент отримує 20 балів.

Індивідуальна робота надається для перевірки за 20 днів до початку екзаменаційної сесії.

Навчальна діяльність студентів, які виконують курсові роботи з цивільного процесу та займаються науково-дослідною роботою як члени студентського наукового гуртка кафедри (за результатами захисту курсових робіт та виконання науково-дослідних завдань), зараховується як за індивідуальну роботу.

8. ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС”

1. Судова влада і правосуддя в цивільних справах.
2. Поняття правосуддя в цивільних справах.
3. Поняття цивільного процесу та його структура.
4. Проведення цивільного судочинства та інстанційні цикли.
5. Цивільне судочинство та інші форми судочинства.
6. Цивільне процесуальне право як галузь права.
7. Статус і функції Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ).
8. Резолюції та рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи щодо доступності правосуддя у цивільних справах.
9. Характеристика права на справедливий судовий розгляд.
10. Характеристика всесвітнього руху доступу до правосуддя. Доступність цивільного судочинства як міжнародний стандарт правосуддя.
11. Джерела цивільного процесуального права.
12. Структура ЦПК України.
13. Застосування Європейської конвенції про захист прав та основоположних свобод.
14. Значення практики Європейського суду з прав людини для цивільного судочинства.
15. Значення рішень Конституційного Суду щодо офіційного тлумачення норм цивільного процесуального права.
16. Постанови Пленуму Верховного Суду України з питань цивільного процесу.
17. Етапи розвитку науки цивільного процесуального права.
18. Предмет і система науки цивільного процесуального права (цивільного судочинства).
19. Поняття та система принципів цивільного процесуального права.
20. Загальновизнані принципи й норми міжнародного права та їх застосування судом.
21. Принципи верховенства права.
22. Принцип права на суд.

23. Принцип правової визначеності.
24. Принцип правової ефективності.
25. Принцип верховенства прав людини.
26. Принцип законності в цивільному процесі.
27. Гласність та відкритість судового розгляду.
28. Принцип усності та безпосередності в цивільному процесі.
29. Принцип диспозитивності в цивільному процесі.
30. Принцип змагальності в цивільному процесі.
31. Принцип рівноправності сторін в цивільному процесі.
32. Цивільні процесуальні правовідносини (поняття, елементи).
33. Система судів цивільної юрисдикції. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин.
34. Склад суду. Підстави для відводу суддів.
35. Апарат суду. Відвід працівників апарату суду.
36. Особи, які беруть участь у справі. Їх процесуальні права та обов'язки.
37. Поняття сторін у цивільному процесі. Права та обов'язки сторін.
38. Співучасть у цивільному процесі. Процесуальні права та обов'язки співучасників.
39. Необхідна та факультативна співучасть.
40. Неналежний відповідач та порядок його заміни.
41. Процесуальне правонаступництво.
42. Порядок вступу до процесу правонаступника та його правове становище.
43. Треті особи в цивільному процесі (поняття та підстави їх участі).
44. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги.
45. Відмінність третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги, від первісних позивачів та співпозивачів.
46. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог.
47. Відмінність третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, від співучасників (співпозивачів, співвідповідачів).
48. Участь у цивільному процесі, органів та осіб, яким

- законом надано право захищати права та свободи інших осіб.
49. Поняття судового представництва.
  50. Добровільне представництво в суді.
  51. Законне представництво в суді.
  52. Повноваження представника в суді.
  53. Поняття зловживання процесуальними правами.
  54. Види зловживання процесуальними правами.
  55. Особи, які сприяють здійсненню правосуддя. Їх процесуальні права та обов'язки
56. Поняття та види строків у цивільному процесі, їх обчислення. Продовження та поновлення процесуальних строків.
57. Поняття та види судових витрат.
  58. Заходи процесуального примусу.
  59. Цивільна юрисдикція та її види.
  60. Види проваджень цивільного судочинства.
  61. Наказне провадження.
  62. Окреме провадження в структурі цивільного процесу.
  63. Юрисдикція Конституційного Суду України.
  64. Поняття та види підсудності.
  65. Інстанційна система цивільних судів та їх функціональна компетенція.
  66. Порядок передачі справи до іншого суду.
  67. Поняття доказування в цивільному процесі.
  68. Поняття судових доказів. Поняття засобів доказування в цивільному процесі.
  69. Належність доказів і допустимість засобів доказування.
  70. Предмет доказування.
  71. Факти, що не потребують доказування.
  72. Пояснення сторін, третіх осіб та їх представників. Допит сторін, третіх осіб, їх представників як свідків та їх правовий імунітет.
  73. Показання свідків, порядок їх дослідження. Імунітет свідка.
  74. Письмові докази.
  75. Речові докази. Порядок їх дослідження.
  76. Висновок експерта.
  77. Судові доручення, порядок їх дачі та виконання.

78. Забезпечення доказів. Підстави й порядок забезпечення доказів.
79. Оцінка судових доказів.
80. Розгляд заяви про фальшивість доказів.
81. Поняття позову та його елементи.
82. Види позовів.
83. Право на пред'явлення позову.
84. Пред'явлення позову. Відкриття провадження по справі.
85. Позовна заява, її реквізити. Об'єднання й роз'єднання кількох позовних вимог.
86. Залишення позовної заяви без руху, повернення заяви.
87. Мирова угода.
88. Відмова від позову, визнання позову. Процесуальний порядок прийняття відмови від позову і визнання позову.
89. Матеріально-правові й процесуальні наслідки порушення цивільної справи.
90. Підстави для відмови у прийнятті заяви. Правові наслідки відмови судом у прийнятті заяви.
91. Проведення у справі до судового розгляду. Попереднє судове засідання.
92. Призначення справи до судового розгляду. Судові виклики й повідомлення.
93. Поняття і значення судового розгляду.
94. Судове засідання. Порядок судового засідання.
95. Підготовча частина судового засідання.
96. Розгляд справи по суті як частина судового засідання.
97. Судові дебати.
98. Порядок прийняття і проголошення судового рішення.
99. Фіксування цивільного процесу
100. Зауваження щодо технічного запису судового засідання, журналу судового засідання та їх розгляд.
101. Підстави й наслідки відкладення розгляду справи.
102. Підстави й наслідки зупинення провадження у справі.
103. Підстави й наслідки закриття провадження у справі.
104. Підстави й наслідки залишення заяви без розгляду.
105. Поняття й види судових рішень.
106. Вимоги, яким повинно відповідати судове рішення.

107. Зміст судового рішення як процесуального документа.
108. Засоби усунення недоліків рішення судом, який його ухвалив.
109. Додаткове рішення.
110. Роз'яснення рішення.
111. Виправлення описок та явних арифметичних помилок у судовому рішенні.
112. Законна сила судового рішення. Об'єктивні та суб'єктивні межі законної сили судового рішення.
113. Види ухвал суду першої інстанції.
114. Загальна характеристика заочного розгляду справи.
115. Порядок заочного розгляду справи.
116. Порядок перегляду заочного рішення.
117. Оскарження заочного рішення.
118. Загальна характеристика окремого провадження в цивільному судочинстві.
119. Розгляд судом справ про обмеження цивільної дієздатності, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи.
120. Розгляд судом справ про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності.
121. Розгляд судом справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.
122. Розгляд судом справ про усиновлення.
123. Розгляд судом справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення.
124. Розгляд судом справ про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі.
125. Розгляд судом справ про передачу безхазяйної нерухомої речі в комунальну власність.
126. Розгляд судом справ про визнання спадщини відумерлою.
127. Розгляд заяви про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку.
128. Розгляд судом справ про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу.
129. Розгляд судом справ про розкриття банками інфор-

мації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб.

130. Загальна характеристика апеляційного провадження.
131. Право апеляційного оскарження та порядок його здійснення. Форма і зміст апеляційної скарги.
132. Розгляд цивільної справи судом апеляційної інстанції.
133. Повноваження суду апеляційної інстанції.
134. Підстави для скасування рішення суду в апеляційному порядку і передачі справи на новий розгляд.
135. Підстави для скасування рішень суду першої інстанції і ухвалення апеляційним судом нового рішення.
136. Зміст ухвали і рішення суду апеляційної інстанції.
137. Оскарження ухвал суду першої інстанції.
138. Загальна характеристика касаційного провадження.
139. Право касаційного оскарження, касаційного подання судових рішень та порядок його здійснення. Форма і зміст касаційної скарги, подання.
140. Підготовка касаційного розгляду справи.
141. Порядок розгляду справи судом касаційної інстанції.
142. Повноваження суду касаційної інстанції.
143. Підстави для скасування судових рішень.
144. Характеристика перегляду судових рішень Верховним Судом України.
145. Порядок розгляду заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України.
146. Порядок розгляду справи Верховним Судом України.
147. Характеристика перегляду у зв'язку з нововиявленими обставинами судових рішень, ухвал і постанов суду, що набрали законної сили.
148. Провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами.
149. Відновлення втраченого судового провадження
150. Загальна характеристика виконавчого провадження, як частини судового розгляду.
151. Учасники виконавчого провадження, їх права та обов'язки.
152. Органи примусового виконання судових постанов.
153. Підвідомчість виконавчих проваджень відділам

примусового виконання рішень.

154. Порядок і умови здійснення виконавчого провадження.
155. Поворот виконання судових рішень.
156. Судовий контроль за виконанням судових рішень.
157. Провадження у справах про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів.
158. Цивільні процесуальні права іноземних осіб.
159. Виконання судових доручень іноземних судів і звернення судів України з дорученнями до іноземних судів.
160. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні.
161. Провадження у справах за участю іноземних осіб
162. Поняття господарського процесу.
163. Підвідомчість і підсудність справ господарським судам.
164. Учасники господарського процесу.
165. Докази в господарському процесі.
166. Порушення справ у господарському суді та підготовка матеріалів до розгляду у першій інстанції.
167. Перегляд рішень, ухвал, питань господарського суду в апеляційному порядку.
168. Завдання адміністративного судочинства.
169. Адміністративна юрисдикція і підсудність.
170. Учасники адміністративного процесу.
171. Звернення до адміністративного суду та відкриття провадження в адміністративній справі.
172. Рішення адміністративного суду.
173. Перегляд рішень адміністративного суду.
174. Поняття нотаріату.
175. Види нотаріальних дій.
176. Міжнародний обіг нотаріальних актів.
177. Органи і службові особи, які вчиняють нотаріальні дії та їх компетенція.
178. Загальні правила вчинення нотаріальних дій.
179. Поняття та правовий статус і види третейського суду.
180. Міжнародний комерційний арбітраж.
181. Міжнародно-договірна уніфікація міжнародного ко-мерційного арбітражу
182. Цивільне судочинство та медіація.
183. Види та принципи медіаційної процедури.

9. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС”

Підсумкове оцінювання рівня знань студентів з цивільного процесу здійснюється на основі результатів ПМК, індивідуальної роботи студентів та підсумкового контролю знань студентів (ПКЗ) за 100-бальною шкалою. Результати ПМК та індивідуальної роботи студентів оцінюються в діапазоні від 0 до 50 балів; завдання, що виносяться на ПКЗ, – від 0 до 50 балів.

Підсумковий контроль знань студентів з цивільного процесу проводиться у формі іспиту з вузлових питань, що потребують творчої відповіді та уміння використовувати отримані знання.

Конкретний перелік питань та завдань, що охоплюють весь зміст навчальної дисципліни, визначається кафедрою і доводиться до студентів на початку навчального року. До екзаменаційного білета включаються, як правило, три питання.

До відомості обліку підсумкової успішності заносяться сумарні результати ПМК, індивідуальної роботи студентів та ПКЗ у балах.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється в залікову книжку відповідно до шкали, як показано нижче.

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НУ “ЮАУ”
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90-100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80-89

Закінчення

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок	4	75-79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70-74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60-69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	35-59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		1-34

ЗМІСТ

1. Вступ.....	3
2. Програма навчальної дисципліни “Цивільний процес”.....	5
3. Загальний розрахунок годин, лекцій, практичних занять, самостійної роботи.....	14
4. Завдання до практичних занять та самостійної роботи.....	17
Тема 1. Доступність правосуддя та предмет цивільного процесуального права.....	17
Тема 2. Принципи цивільного процесуального права.....	18
Тема 3. Склад суду, апарат суду, відводи.....	22
Тема 4. Цивільна юрисдикція.....	24
Тема 5. Підсудність цивільних справ.....	31
Тема 6. Сторони в цивільному процесі.....	34
Тема 7. Треті особи в цивільному процесі.....	39
Тема 8. Органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.....	42
Тема 9. Представництво в суді.....	47
Тема 10. Особи, що сприяють здійсненню правосуддя.....	51
Тема 11. Цивільні процесуальні правовідносини.....	53
Тема 12. Зловживання процесуальними правами.....	53
Тема 13. Процесуальні строки.....	55
Тема 14. Судові витрати.....	57
Тема 15. Заходи процесуального примусу.....	60
Тема 16. Доказування та докази в цивільному процесі.....	61
Тема 17. Позов.....	65
Тема 18. Пред’явлення позову. Відкриття провадження у справі.....	69
Тема 19. Провадження у справі до судового розгляду.....	72
Тема 20. Судовий розгляд цивільних справ.....	76
Тема 21. Рішення суду першої інстанції.....	82
Тема 22. Заочний розгляд справи.....	88
Тема 23. Наказне провадження.....	91
Тема 24. Окреме провадження.....	93
Тема 25. Апеляційне провадження.....	100

Тема 26. Касаційне провадження.....	106
Тема 27. Перегляд судових рішень Верховним Судом України.....	111
Тема 28. Провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами.....	114
Тема 29. Виконавче провадження.....	116
Тема 30. Відновлення втраченого судового провадження.....	121
Тема 31. Міжнародний цивільний процес.....	124
Тема 32. Конвенційний механізм захисту прав людини Європейським судом з прав людини.....	132
Тема 33. Господарське судочинство.....	133
Тема 34. Адміністративне судочинство.....	138
Тема 35. Нотаріат і нотаріальний процес.....	142
Тема 36. Третейське судочинство.....	147
Тема 37. Міжнародний комерційний арбітраж.....	149
Тема 38. Медіація та цивільний процес.....	149
5. Поточний (модульний) контроль знань студентів.....	151
6. Самостійна робота.....	152
7. Індивідуальна робота студентів.....	153
8. Програмні питання з навчальної дисципліни “Цивільний процес”.....	154
9. Критерії оцінки успішності студентів з навчальної дисципліни “Цивільний процес”.....	161

Навчальне видання
**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС»**

(відповідно до вимог ECTS)

У к л а д а ч і : КОМАРОВ Вячеслав Васильович,
БАРАНКОВА Вікторія Валеріївна,
БИГУН Віктор Анатолійович,
ВАСИЛЬЄВ Сергій Володимирович,
ГУЗЕ Костянтин Анатолійович,
ГУСАРОВ Костянтин Володимирович,
ЖУШМАН Максим Вікторович,
КОЛІСНИК Олена Вікторівна,
МАМНИЦЬКИЙ Валерій Юрійович,
РАДЧЕНКО Петро Іванович,
РОЖНОВ Олег Вікторович,
САКАРА Наталія Юріївна,
СВІТЛИЧНА Галина Олександрівна,
СІБІЛЬОВ Денис Михайлович,
УДАЛЬЦОВА Ірина Віталіївна,
ШАДУРА Дмитро Миколайович,
ШУТЕНКО Оксана Василівна

Відповідальний за випуск *В. В. Комаров*

Редактор *О. І. Борисенко*
Комп'ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

Підписано до друку з оригінал-макета 10.07.2012 р.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 7. Ум. друк. арк. 8,7. Вид. № 713.
Тираж 1000 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80а
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: proizvodstvo@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено в друкарні «Контраст»
(057) 719-49-13